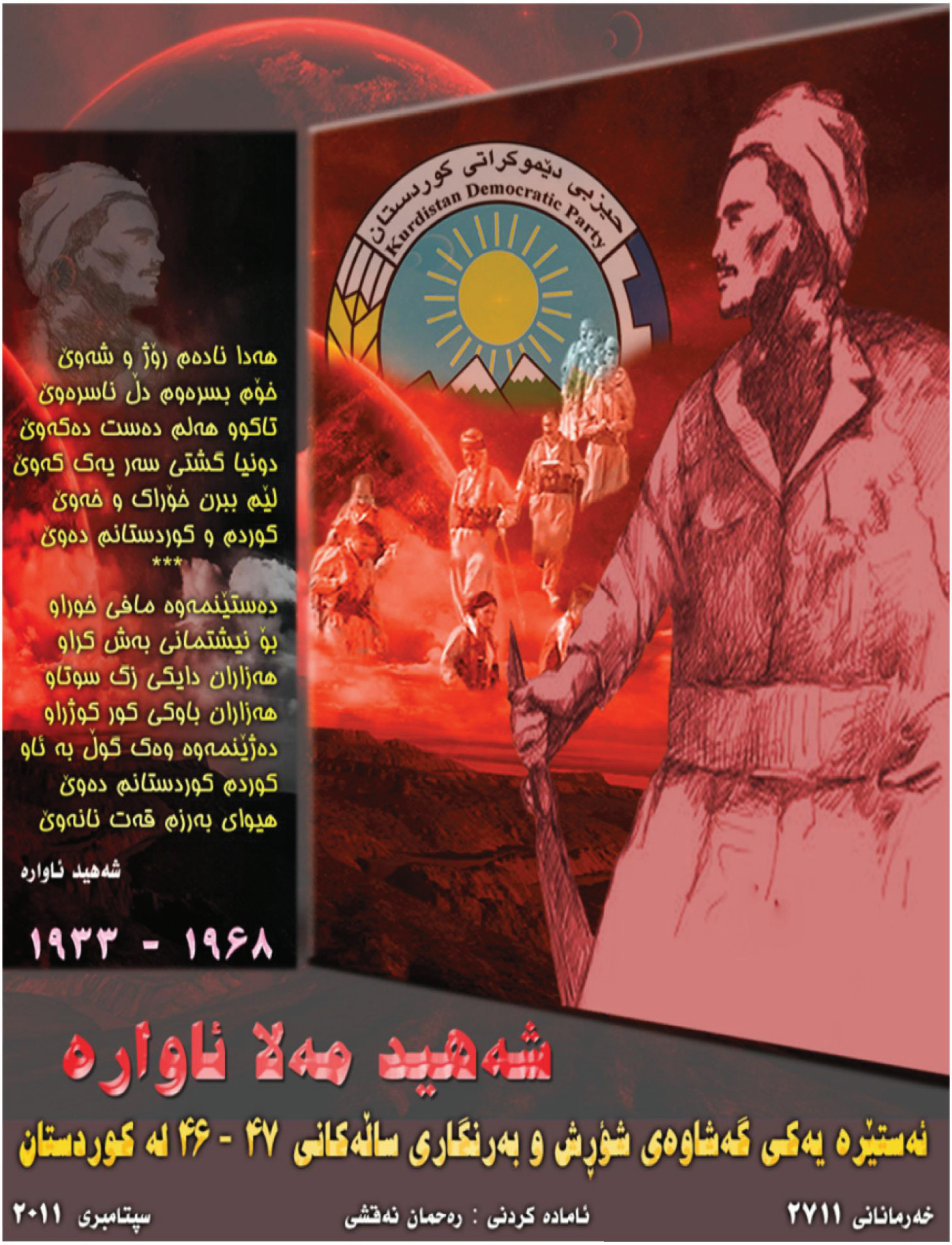
حیزبی دێموکراتی کوردستان
Kurdistan Democratic Party
هەدا نادەم ڕۆژ و شەوێ
خۆم بسرەوم دڵ ناسرەوێ
تاکوو هەلم دەست دەکەوێ
دونیا گشتی سەر یەک کەوێ
لێم ببرن خۆراک و خەوێ
کوردم و کوردستانم دەوێ
***
دەستێنمەوە مافی خوراو
بۆ نیشتمانی بەش کراو
هەزاران دایکی زگ سوتاو
هەزاران باوکی کور کوژراو
دەژێنمەوە وەک گوڵ بە ئاو
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
شەهید ئاوارە
١٩٣٣ - ١٩٦٨
شەهید مەلا ئاوارە
ئەستێرە یەکی گەشاوەی شۆڕش و بەرنگاری ساڵەکانی ٤٧ - ٤٦ لە کوردستان
خەرمانانی ٢٧١١
ئامادە کردنی : رەحمان نەقشی
سپتامبری ٢٠١١

یادێک لەشەهید ئاوارەی هەستیار و شۆڕشگێڕ

نوسینی مستەفا شلماشی

لە کاتێک دا ٤٣ ساڵ بەسەر شەهید کرانی کادری ڕێبەر و بەوەجی حیزبی دیموکراتی کوردستان، شەهید مەلا ئاوارە دا ڕادەبرێ، هێشتا هاوڕییانی و حیزبەکەی لەمەیدانی خەباتی دژوار دا، درێژە بە ڕێبازەکەی دەدەن و هۆنراوەکانی دەڵێنەوە. شەهید مەلا ئاوارە تەنیا شۆڕشگێڕ نەبو، بەڵکو هۆنەر و هەستیاریش بوو. لەبەر ئەوەی کەلە بنەماڵەیەکی خوێندەوار و ئاینی لە دایک بوو، زۆر زوو توانی فێری خوێندن و نوسین بێ. هەر زوو هەستی هونەری بزووت و توانی لەنێو دڵی کۆمەڵانی خەڵک دا جێگای خۆی بکاتەوە. هێشتا تەمەنی زۆر کەم بوو کەخەڵکی پرس و ڕایان پێ دەکرد وکەڵکیان لەبیر و بۆچونەکانی وەر دەگرت.

هەربۆیە لەلایەن باوکیەوە خرایەبەر خویندن و لەپێش دا هیندێک کتێبی فارسی و قورئانی لەلای باوکی خویند. پاشان بۆ درێژەدانی خویندن ڕووی لەحوجرەی مزگەوتەکانی کوردستان کرد، کەلەو سەردەمە دا تەنیا سەرچاوەی زانیاری لەدێهاتەکانی کوردستان بوون.
ئاوارە مرۆڤێکی بەهەست و کۆمەڵایەتی بوو. زۆر زوو ئاگاداری گیر و گرفتەکانی خەڵک دەبوو، بەدیتنی زووڵم و زۆر دەرەنجا و هەوڵی دەدا یارمەتی هەژاران بدا. ئاوارە رەنج و ئازاری هەژارانی کوردستانی بەشیعر دەردەبرِێ. ئەو بەزمانی کۆمەڵانی خەڵک هۆنراوەی دەهۆندەوە. بۆیە شێعرەکانی زمانە و زمان دەگەڕان و لە گوێی گەورە و بجوکی خەڵکی کوردستان دەدەزرینگانەوە. شیعرەکانی ئاوارە ئاوێنەیەکی باڵانوین بوون لەنیشاندانی ژیانی پڕ چەرمەسەری گەلی کورد دا. ڕێ نیشاندەر بوون بۆ بەر بەرەکانی لەگەڵ زۆرداران و فێنک کەرەوەی دڵی هەژاران بوون لەکاتی تەنگانەدا.

ئەو لە(هاواری توتنەوانێکی ناوچەی سەردەشت) دا توانیویەتی دەرد و مەینەتی زەحمەتکێشانی کوردستان دەستنیشان بکا.

توتنەوانێکی هەژارم   بێ خانوو بێ زەوی و زارم
بێ پوڵ و پارەبزن و مەڕ   دوورم لەخێر، نیزیک لەشەڕ
....

لە(کوردم کوردستانم دەوێ) دا ئامانجی گەلەکەی زۆر باش پێکاوە.
کوردم کردستانم دەوێ   هیوای بەرزم قەت نانەوێ
بەرزەهیوام بۆ نیشتمان   پەیمان بەستم لەگەڵ یەزدان
دەست هەڵناگرم لەتێکۆشان   تاکو دەچمەڕێزی گەلان
....

لە(لایی لایەی دایکێکی دڵسۆز بۆ کۆرپەساواکەی) دا بەقوڵایی دەروونیی ژن و پیاوی کورد دا چوەتەخوار.

ڕۆڵەکۆرپەکەم ئارامی گیا نم   خونچەی گوڵزاری باخچەی ژیانم
جگەر گۆشەکەم بەرهەمی ژینم   سەروەت ماڵم، ئایین و دینم
هیز تەوژمم، بینای چاوانم   هادەنگی بەزمی ڕۆژ و شەوانم
ڕۆڵەگیان مەگری، مەگرەبەهانە   بنو درەنگە، بەری بەیانە
هەی لایەلایەڕۆڵەلای لایە
کوێر بێ ئەو چاوەی بەتۆ هەڵنایە
....

لە(ڕەشبگیری) دا خەباتی ساردی گەلی کوردی دژی داگیر کەران نیشان داوە. لە(گەشتی ناوچەی ئالان) دا جوانی سرووشتی کوردستان و خۆشەویستیی نیستمان لە دڵی گەلی کورد دا دێنێتەگۆڕێ و لە گەلێک هەڵبەستی تر دا بۆ گەلەکەی دەخوێنێ.
ئاوارە هێندە زۆ لەگەڵ دەرد و مەینەتی گەلەکەی دا ئاشنا بوو، کەهەر لەتەمەنی لاوی دا ڕێگای سیاسەتی گرتەبەر و بو بە ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستان. ئەو لەم سەنگەرە دا بەتەواوی وجودی خۆیەوە تێدەکۆشا. وێڕای دەرس خوێندن تەبلیغاتی سیاسی بۆ خەڵک دەکرد و تەشکیلاتی نەهێنی پێک دێنا. ئەو ببوو بەیار و یاوەری هەژارانی کوردستان. بەگوندەکان دا دەگەڕاو بۆ بەرگری لەمافی خۆیان هانی خەڵکەکەی دەدا. ئەوانیش ڕێزیان دەگرت، پرس و ڕایان پێ دەکرد و وەک ڕێبە رێک چاویان لێ دەکرد. ئەو هێندە بە شێوەیەکی بەر بڵاو کاری دەکرد، کەشاردنەوەی خەباتەکەی دژوار ببوو. بەخۆی و گۆچانێکەوە بە گوندەکان دا دەگەڕا، بەتایبەت دوای هەڵگیرسانی شەڕی باشوری کوردستان، بەئاشکرا پشتیوانی لی دەکرد و

یارمەتی کۆ دەکردەوە. پاش وەریَ خستنی کاروانی گەورەی یارمەتی بەرەو باشوری کوردستان، ڕژیمی پاشایەتی ئاگاداری هەڵس و کەوتەکانی بوو بەدوای دا دەگەڕا. ئەویش بەناچاری ڕووی لە باشوور کرد و لەلای مەکتەبی سیاسیی پارتی دێموکڕاتی کوردستان لەنیزیک گوندی مالومەگیرسایەوە. چەند ساڵێک هاوڕێی خەبات بو لە گەڵ سەرکردەی خوالێخۆشبو مامۆستا برایم ئەحمەد و بەڕێز مام جەلال سەرۆک کۆماری عێراق.

پاش تێکچونی مەکتەبی سیاسیی پارتی لەگەڵ سەرۆک بارزانی لەساڵی ١٩٦٤ دا، ئاوارە و چەند کادریکی دیکەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەناچار گەرانەوە نیو خۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و دیسان بەخۆو بەگۆچانێکەوە، خۆی لەنێو دەریای کۆمەڵانی خەڵک هاویشتەوە. هەر لەو کاتە دا پەیوەندی گرت بەبەشێک لەڕێبەرایەتی حیزبەوە کەلەو کاتەدا لەناوچەی پشدەری باشوری کوردستان نیشتەجێ بوون و خەباتی خۆی لەگەڵ ئەوان لێک گرێ دا. دوای ئەوەی کە کۆمەڵێک لە کادرەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لەژێر ڕێبەرایەتی کومیتەی شۆڕشگێڕی ئەو حیزبەدا ڕوویان لەنیو خۆی وڵات کردەوە، شەهید ئاوارە وەک یەکێک لەچالاکترین ئەندامانی ئەو کومیتەیە بەرپرسایەتیی ناوچەی سەردەشتی وەئۆدە گرت و هێندە بەرێک و پیکی کاری کرد کەتا ئەم ساڵانەی دواییش ئاسەواری ڕێکخستن و کاری تەشکیلاتی ئەو هەر ماوە و ئەو پێگە گەورەیەی کەئەو بۆ بیر و باوەڕی ڕزگاریخوازیی و کوردایەتی پیکی هێنا بوو، ئێستاش لەو ناوچەیە هەر ماوە.

بەداخێکی گرانەوە پاش هەژدە مانگ خەباتی قارەمانانە، بەشەهید بوونی زۆربەی ڕ ێبەرانی، جوڵانەوەی ساڵەکانی ٤٦ - ٤٧ شکستی هینا. شەهید ئاوارەش دوای ئەوەی بەهۆی خەیانەتی چەند خۆفرۆشێکەوە لەگوندی دیواڵانی ناوچەی سەردەشت لەداو خرا و لەگەڵ دوو هاوڕێی دیکەی بەناوەکانی، مەلا کەچەو ڕەحمانی وەتمان چاوشین، هەرسێکیان لەرۆژی ١١ ی خەرمانانی ١٣٤٧ دا لەلایەن ڕژیمی جینایەتکاری حەمەڕەزاشاوە تیرە باران کران.

یادیان بەرز و ڕیگایان پڕ ڕێبوار بێ.

هولەند / ٢ی سێپتامبری ٢٠١١

شه هید مەلا ئاوارە ساڵی ١٩٦٤ لە ناوەندی پارتی دێموکڕاتی کوردستان لە مالومەی باشوری کوردستان

==

کورتەیە لە ژیاننامەی شەهید مەلا ئاوارە (ئەحمەد شڵماشی)

* مەلا ئاوارە (مەلا ئەحمەد شڵماشی) لە یەکێک لە رۆژەکانی ساڵی ١٣١٣ هەتاوی (١٩٣٤ ی ز) لە گوندی " شڵماش " سەر بە شارستانی سەردەشت، لە هۆزی هەمەوەند لە دایک بوو. بنەماڵەی مەلا"محەممەد ئەمین" بوون بە خاوەنی کورێکی چاوشین و خنجیلانە.

باوکی ئەحمەد لە هۆزی هەمەوەند بوو و بە فەقییەتی ڕێگای کەوتبو ئەم گوندە دڵی لێی گیر ببوو هەر لەویَ ژنی هێنا بوو و بنەماڵەی پێکەوە نابوو.

مەلا حەمەدەمینی باوکی ئاوارە مرۆڤیکی لە خواترس و زانا و عالم بوو لە شەرعی ئیسلامیدا و لە سەرف و نەحوی عەرەبیدا دەستێکی باڵای هەبوو زۆر مەسائیلی شەرعی لە لا دەکرانەوە. بێجگە لەوەش خۆشەویستی نیشتیمانی وەلا نەنا بوو ئۆگری نەتەوە و نیشتیمانەکەی بوو.

لە منداڵێیەوە لای باوکی خوێندبووی، پاشان لە حوجرە و مزگەوتەکانی کوردستاندا،گەڕا بوو و خوێندبووی. مەلا ئاوارە لە سەردەمی خوێندن و گەڕان بە کوردستاندا،بێ بەشی و هەژاری گەڵی کوردی دی بوو،دەست تەنگی و نەداری جێشت بوو، بۆ رزگاری گەل رێگای خەباتی سیاسی گرتەبەر،و بوە ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستان، و کادرێکی تێکۆشەر و زانای حیزب بوو.

ئاوارە لە ماڵ و ژیانی خۆی دوور کەوتبۆوە بەڵام هەموو جێگەیەکی ئەم کوردستانەی بە ماڵ و زێدی خۆی دەزانی و لەو کاتەیەوە لە ماڵ دوور کەوتبووە هەستی بە غەریبی نەکرد بوو. چوونکە ئەو تەنیا خۆی بە رۆڵەی دایک و بابی نەدەزانی و خۆی بە رۆڵەی هەموو خەڵکی کوردستان دەزانی هەر بۆیە بوو ئەو دەم و ئێستاش ئەوانەی ناو و ناوبانگی ئاوارەیان بیستبوو رێزی تایبەتی یان بۆی هەیە.

* ئاوارە لە ساڵی ١٣٤٠ی هەتاوی (١٩٦١ ی ز) بە هۆی حیزبایەتی و ئیش وکاری سیاسی یەوە لە بەر چاوی سیخورەکانی پاشایەتی بۆگەن ئاشکرا بوو بەرەو کوردستانی گەرمێن رێی داگرت کە ئەو دەم تازە شۆرشێکی گەرم و گوڕی تێدا بەرپابوو بوو. ئەو چالاکانە لەو شۆرشە دا بەشداری کرد و هێندەی نەخایاند لەبەر ئەمینداری و ئۆگری لە رادە بە دەری بە خاک و وڵات بوو بە جیی متمانەی رێبەرایەتی شۆرش .

* مەلا ئاوارە لە پاش ساڵەکانی (٤٤ و ٤٣ ی هەتاوی) لە گەڵ چەند کادری دیکەی حیزب وەک: سولەیمان موعینی، سمایل شەریفزادە، قادر شەریف ... لە کوردستانی گەرمێنەوە گەڕایەوە کوردستانی ئێران و گۆچانێکی بە دەستەوە گرت و لە ناوچەکانی بانە و سەردەشت لە نێو جوتیاران و زەحمەتکێشاندا ئەرکی نیشتیمانی خۆی بە جێ دەگەیاند.

* ئاوارە لە دەورانی فەقێ یەتی لە حوجرەی فەقێیان و پاشانیش بە خویندنەوی شێعری شاعیرانی نیشتیمان پەروەری کورد ئۆگری یەکی زۆری بە شێعری پاراو و رەسەنی کوردی پەیدا کرد بوو و لە کاتی پێشمەرگایەتی زۆر جار بە زمانی خەڵک شێعری دەگوتن و زۆر زوو شێعرەکانی دەما و دەم لە نێو خەڵکی دا بڵاو دەبونەوە و خەڵک شێعرەکانی ئەویان بۆ یەکتری لە بەر دەگووتەوە .

ئەگەر بمانەوێ بە ناخی شێعرەکانی ئاوارە دا بچینە خوارەوە و دابەش کردنێکیان لێ بکەین بۆمان دەردەکەوێ ئەو دوو جۆرە هەڵبەستی هۆنیوەتەوە.

هەڵبەستی نیشتیمان پەروەری وەک هەڵبەستی "کوردم کوردستانم دەوێ " و " توتنەوان"، رەش بگیری و لای لایە، هەڵبەستی توتنەوان لە دیاردە کۆمەڵایەتیەکانەوە دەچێتە سەر دیاردەی سیاسی. دیارە ئاوارە هۆی بەش مەینەتیەکانی گەلەکەی بە هۆی سیاسی دادەنێ . هەروەها لە هەڵبەستی لای لایە دا کە لاوانەوەیە دوبارە ئامانجی دەربرینی نیشتیمان پەروەرییە. هەڵبەستی وەسفی وەک " ئالان "

* لە بەهاری ساڵی ١٣٤٧ ی هەتاوی (١٩٦٨ ی ز) دا بە قەولی خەڵکی لێرەواری لای خۆمان کە بن دەوەن شین بوون تێکۆشەرانی حیزب بەرەبەرە داوەرینەوە وڵاتی و ئەوانی تا ئێستا لە پەنا و پەسیوان و ئەشکەوتی تەنگ و تاریک و تنوک و سارد و کادێن و وچخانەی تەنگەبەر دا خۆیان حەشاردا بوو خۆیان وەبەر هەتاوێ دا.

ژاندارم و جاشە خۆفرۆشەکان و چڵکاو خۆرە بۆدەڵەکانی حەمە رەزا کە تواناى بەر بەرەکانی روو بەروویان لە گەڵ ئەم تێکۆشەرە لە خۆ بوردوانە دانەبوو بە شێوەی کۆن و هەمیشەیی ئاغاکانیان دەستیان بە فێڵ و داو نانەوە بۆ ئەم تێکۆشەرانە کرد

* حەسەن سەکر کویخای گوندی دیواڵان بە دنەدانی حاجی برایمی بەریاجی کێشەی زەوی و زاری لە نێو جوتیارانی گوندەکە سازکرد بوو لە لایەکی دیکە داوای لە ئاوارە کرد بوو بۆ خۆی بێ و ئەو کێشەیە چارەسەر بکات. ئاوارەش بە پێی واجبی خۆی و بە هەست کردن بە مسئولیەتی خۆی بەم کارە هەستا بوو و شەوێک لە شەوانی مانگی بانەمەری ١٣٤٧ ی هەتاوی بە خۆی و دوو پێشمەرگەوە بۆ چارەسەری کێشەکە دەچێتە گوندی دیواڵان و لە پاش راگەیشتن بە کێشەکە و چارەسەر کردنی لە لایەن خۆفرۆش حەسەن سەکری دیواڵان مەلا ئاوارە دەرمان داو دەکرێ و هەر ئەو شەوە حەسەن سەکر پیاو دەنێری بۆ دام و دەزگای حکوومەتی و بەیانی زوو مەلا ئاوارە بە هەلیکۆپتەر لە گەڵ دوو پێشمەرگەکەی دەبەن بۆ شاری سەردەشت و لە پاشان لەوێوە بەرێ دەکرێن بۆ دادگای سەحرایی جەڵدیان کە ئەو دەم بۆ تێکۆشەرانی حیزبی دێمۆکرات لە لایەن ژنیراڵ (اویسی) جەللادی شا پێک هاتبوو. کاتێک مەلا ئاوارەیان گرت تا ئەو کاتەی شەهیدیان کرد زیاتر لە چوار مانگی خایاند لەو ماوەیەدا زۆرتر لە قەسابخانەکەی جەڵدیان رادەگیرا، یەک دوو جار هێنایانەوە پادگانی سەردەشت و لە ژێر درندانەترین و سامناک ترین ئەشکەنجە و ئازار دا بوو بەڵام بە شەهامەت و ئەمینداریەکی زۆرەوە خۆی راگرت و ئەو ئەمانەتەی دایکی نیشتیمان کە بە لایەو بوو نەی درکاند و نهینیەکانی لەگەڵ خوێنی گەشی دا نەمامی ئازادی کوردستانی رەنگین و دەلالیان پاراو کرد .

ئاخرەکەی کاتێک دوژمنەکان بۆیان روون بۆوە کە مەلا ئەحمەد شلماشی خزمەت بە گەل و نەتەوکەی دەگەڵ چۆر چۆر شیری مەمکی دایکی دا بە گەرووی داکراوە و دەگەڵ هەموو دەمارەکانی لەشی و لە نێو دڵۆپ دڵۆپی خوێنی نێو لەشیدایە تا کاتێک گیان لە جەستەی دا بێ خەیانەت بە گەل و نەتەوە و وڵات ناکا،

هەربۆیە جەلادانی رێژیمی پاشایەتی ئێران زۆر بێ بەزەیی یانە شەهید مەلا ئاوارە لە گەڵ دوو خەباتگێری دیکەی حیزبی دێموکرات، رەحمانی حەمەدی وەتمان چاوشین و مەلا کەچە " محەممەد ئەحمەدی" کە هەردووکیان خەڵکی گوندی دیواڵان ی ناوچەی سەردەشت بوون. لە مانگی بانەمەڕی ١٣٤٧ (مای ١٩٦٨) لە گوندی دیواڵان گیران ، و دوای چوار مانگ زیندان و ئەشکەنجە لەبەرە بەیانی رۆژی ١١ ی خەرمانانی ساڵی ١٣٤٧ هەتاوی (٢ی سپتامبری ١٩٦٨ ی ز) لە خوار نەخۆشخانەی شار لە شوێنێک بە ناوی "خرِێ کانی ساردێ " شاری سەردەشت ئیعدام کران.

بە پێچەوانەی، ئەوەی تەرمی شەهیدەکانی جووڵانەوەی ساڵەکانی (٤٧ – ٤٦ی هەتاوی) یان بۆ چاو ترسێن کردنی خەڵک بە شار و گوندی کوردستان دادەگێرا. بە کریگیراوانی رژیم هەر بەو بەیانیە زووە تەرتیبی ناشتنی تەرمی ئەو سێ شەهیدەیان دابوو لە قبرستانی گردە سووری شاری سەردەشت و تا چەند مانگ دواتر شوینی ناشتنەکەیان ئاشکرا نەبوو بەڵام لە پاشان گلکوی پیرۆزیان بوو بە جی نەزرگەی پیر و لاوی کورد.

کاتێک جەلادەکانی شا مەلا ئاوارەیان بۆ گۆرەپانی تیرە باران دە برد،بە دەنگی بەرز و شۆڕشگێڕانە گوتی،(بە کوشتنی من خەباتی رەزگاری خوازی نیشتمانپەروەرانی کورد دووای نایە). بژی کوردستان).

یادی شۆرەسواری ڕێگای ئازادی شەهید مەلا ئاوارە

به بۆنەی ۳۸ ەمین ساڵرۆژی لە سێدارەدانی ڕۆڵەی بە وەفا و هەڵکەوتووی گەل، تێکۆشەری ڕاستەقینەی بزوتنەوەی ساڵەکانی ۱۳۴۶ و۴۷ی هەتاوی شەهید مەلا ئاوارە و هاوڕێیانی شەهیدی ڕەحمانی حەمەدی وەتمان چاوشین و مەلا کەچە " محەممەد ئەحمەدی" ، ماڵپەری گیارەنگ لە گەڵ چەند کەس لە هاوڕێیانی نێزیک بە شەهید ئاوارە و چەند کەسایەتی سیاسی وتووێژی پێک هێناوە، بەو هیوایە کە بە هەموو لایەکمان تیشکمان خست بێتە سەر ژیان و بە سەرهاتی ئەونەمرانە.

ماڵپەری گیارەنگ

دیمانەیەک لە گەڵ بەڕێز مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە، سەبارەت بە شەهید مەلا ئاوارە

دیمانە: شلێر حەسەنپوور

دیمانەیەک لە گەڵ بەرێز و تێکۆشەر مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە، یەکێک لە تێکۆشەرە سیاسی یە ناودارەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەبارەت بە ژیان و بە سەرهاتی سەرکردەیەکی شەهیدی کورد مامۆستا ئەحمەد شلماشی ناسراو بە مەلا ئاوارە.

۳۸ ساڵ بە سەر لە سێدارەدانی ڕۆڵەی هەڵکەوتووی گەل خەباتکاری ڕێگای ئازادی کوردستان، یەکێک لە سەرکردە ناودارەکانی جووڵانەوەی ساڵەکانی ۴۶ ، ۴۷ی هەتاویی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە ناوی مەلا ئەحمەد شلماشی ناسراو بە مەلا ئاوارە تێپەری، بە پێویستم زانی بۆ ڕێز لێنان لە خزمەت و خەباتی شەهید مەلا ئاوارە و شەهیدانی ئەو جووڵانەوەیە لە نێزیکەوە کۆمەڵێک لە هاوڕێیان و کەس وکاری ئەو شەهیدە پایەبەرزەی گەلەکەمان کە لەو کات و سەردەمە دا لە گەڵی ژیاون بە سەر بکەمەوە، و بە هاوکاری ئەو بەڕێزانە هێندێک تیشکمان خست بێتە سەر ژیان و تێکۆشانی شەهید مەلا ئاوارەی هەرگیز نەمر. لەو پەیوەندیە دا بە هەلم زانی چەند پرسیارێک ئاراستەی بەرێز مامۆستا عەبدوڵلا حەسەن زادە بکەم بۆ زیاتر ناساندنی شەهید مەلا ئاوارە.

پرسیار : بەرێز مامۆستا دەکرێ بۆمان باس بکەی کە لە کوێ و لە چ ساڵێکدا شەهید مەلا ئاوارەتان بۆ یەکەم جار چاو پێکەوت و هەروەها تیشک بخەیە سەر شیوەی هەڵسوکەوتی ئەو شەهیدە هەرگیز نەمرەی گەلەکەمان؟

وەڵام : مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە: "ئاوارە" هاوڕێی ڕێگای ژیان وخەبات، ئەو کەسەی قەت لەبیرم ناچێ

دووربەدوور ناوی یەکترمان بیستبوو، ئەو چی منی بەدڵدا چوو بوو نازانم و بەداخەوە لە نێویشمان دا نەماوە لێی بپرسم. بەڵام شتێک کە دووراودوور، مەلا ئەحمەدی شلماشیی لەلای من خۆشەویست کرد بوو ئەوە بوو کە دەیانگوت فەقێیەکی زۆر زیرەکە، زۆر بە ئەدەب و ئەخلاقەو زۆریش قسە خۆش و مەشرەف خۆشە. ئاخرو ئۆخری پاییزی ساڵی۱۳۳۴ (۱۹۵۵) لە گوندی "بێشاسپ"ی ناوچەی سوێسنایەتی قیسمەت و نسیبمان وێک کەوت. ئەو لەوێ دەیخوێندو ئەمن بە سەفەر چووم. وەک دەیان ساڵ بێ یەکتر بناسین باوەشمان بە یەک دا کردو یەکترمان ماچ کرد، بە چەند سەعات وا ڕموودەی یەکتر بووین کە ساغ بووینەوە ئەمنیش بە زاراوەی فەقێیایەتی "جێگا وەخوازم" مامۆستای ئاوەدانی فەقێی تەواوی لە خزمەت بوون و ڕاگرتنی منی کەمێک لەبەر گران بوو. بەڵام مەلا ئەحمەد پێی داگرت و ئەویش دڵی نەهات قسەی بشکێنێ. ڕەفیقە فەقێیەکانی دیکەش زۆریان پێ خۆش بوو و تەنانەت گوتیان بەشەنانی خۆمانی دەدەینێ و وەختی دەرسی خۆشمانی لەگەڵ بەش دەکەین. بەهەرحاڵ مامۆستا قسەی پێ نەماو دامەزرام.

وەسبەینێ ڕا چوومەوە شوێنی پێشووم ئەسبابەکانم بێنم. ئەمە زاراوەی نێو فەقێیان بوو. دەنا ئەسبابی چی؟ لێفەیەک کە هەم رایەخ بوو هەم پێخەف، دوو کتێبی شڕو شەپەتووڕ، "بوخچە"یەکی یەک میتری کە کتێب و "لیباس"ە! زیادییەکانمی تێدابوو، و ئاوێ بێنەو دەستان بشۆ. مەلا ئەحمەد بۆخۆی لەگەڵم هات گوتی ئەسبابەکانت لەگەڵ هەڵدەگرم. گوتم کاکی خۆم چیم لەگەڵ هەڵدەگری؟ باری پشیلەیەکی شەل نابن. گوتی حەتمەن دێم. تومەز دەترسا پەژیوان بمەوە یان پەژیوانم بکەنەوە. بەڵێ بووینە هاوڕێی فەقێیەتی. هەردووکمان یەک کتێبمان دەخوێند. بەڵام ئەو کەمێک لە پێش منەوە بوو. بە تەمەنیش دوو تا سێ ساڵ لەمن گەورەتر بوو. بەڵام خوێندن چ عەرز کەم. ڕۆژێ دوو جار، جارێ نیو سەعات تا ۴۰ دەقیقە دەرسمان دەخوێندو شەوانەش دەوری سەعاتێک موتاڵای دەرسی ڕۆژی دواترمان دەکرد. ئیدی وەختمان بەتاڵ بوو، یان بەزاراوەی ئەمڕۆ ئازاد بوو. کەچی قەت لێمان نەدەبڕا، شەو و ڕۆژ پێکەوە بووین، قسەمان دەکرد، بەسەرهاتمان بۆ یەکتر دەگێڕایەوە، بوخچەی دڵمان بۆ یەکتر دەکردەوە، دەردی دڵمان دەکردو سەرمان بە هەموو مەسەلەیەکەوە گەرم دەکرد. زۆر جار پاش چرا کوژانەوەش بە تاریکێ و بە سرتە (لەبەر هاوڕێکانمان) قسەمان دەکرد هەتا خەو بەلای دا دەبردین.

سەیر ئەوە بوو هەردووکمان ئەندامی حیزبی دێموکرات بووین. بەڵام وا گۆش کرابووین هەتا دەورانی پێشمەرگایەتیی مەلا ئەحمەد کە ئێستا ببووە مەلا ئاوارە هەرگیز لەلای یەکتر نەمان درکاند کە ئەندامی حیزبین، هەرچەند بە ڕاشکاوی هەموو شتێکمان لەلای یەکتر دەگوت متمانەی تەواومان پێک هەبوو.

گەڕیدەیی و ماڵ بە کۆڵیی خوێندنی فەقێیایەتی لێکی جیا کردینەوەو بۆ ماوەی چەند ساڵ لێک دابڕاین. وەختێک بیستم وازی لە خوێندن هێناوەو رووی کردۆتە کاسبی و خەریکی کڕین و فرۆشتنی تووتنە، ئەویش تووتن لە ئێران و ڕاستیش لە ناوچەی سەردەشت کە بۆخۆی لە شیعری "هاواری تووتنەوانێکی ناوچەی سەردەشت"دا لە هەموو کەس باشتری ناسیوەو ناساندوە. دواتر ئاگادار بووم کە قاچاغ بووە، وەک زۆر کەسی دیکە پەنای بردۆتە بەر کوردستانی گەرمێن، لانکی خەباتی کوردایەتی و لە نیزیک مەکتەبی سیاسیی پارتی دێموکراتی کوردستان گیرساوەتەوە.

ساڵ هات و ساڵ رابرد، بەهاری ساڵی ۱۳۴۱ ئەمن کە خوێندنی مەلایەتیم تەواو کردبوو لە گوندی شیوەسەڵی ناوچەی سوێسنایەتی بوومە "مەلا". لەگەڵ ئەوەی ئێستا مەلا ئەحمەد

که ببووه مەلا ئاوارە لە عیراق دەژیاو لە چاوی ڕێژیمی پاشایەتی‌یەوە ناوبردنیشی قاچاغ بوو، ناوی و یادی و باسی ڕەفتارە جوانەکانی و قسە شیرینەکانی نوقڵی هەموو مەجلیسان بوو. لە ژیانم دا کەسێکی دیکەی وام نەدیوە کە ئەوەندە خۆشەویستی هەمووان بێ. هەر لە دەورانی خوێندنی دا خەڵکی هەموو ئاواییەکانی ناوچە بە ئاوات بوون مەلا ئەحمەدی شڵماشی لە دێیەکەیان بخوێنێ. بۆیە لەگەڵ هەرکەس دادەنیشتم ئەگەر دەرفەت هەبایە باسی ئاوارە دەکراو بە تاسەوە یادی دەکرایەوە.

کەوتینە ساڵی ١٣٤٢ (١٩٦٣) مەلا ئاوارە سەروسۆراغی پەیدا بۆوە. بەڵام ئەم جارەیان نە فەقێ بوو نە مەلا و نە تووتن کڕو تووتن فرۆش. ئەم جارە کادری حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو. ئەویش چ کادرێک؟ خۆشەویستی هەمووان، جێی متمانەی هەمووان و میوانی ماڵی هەمووان. ئەی لەو هەموو فیداکاری و سەبرو سیکەدانەیە!! جاری وابووە چەند ڕۆژ لە گۆشەی کۆنەکادێنێک و تەنانەت شوێنی حەوانەوەی مەڕوماڵات دا ماوەتەوە، بێ‌ئەوەی کەس هەست بە بوونی لەو شوێنە بکا یان کەس گلەیی لێ ببیسێ یان نێوچاوانی بە گرژی ببینێ. سەیر ئەوە بوو هەموو کاتێک ئاگای لە ڕووداوەکانی سەرانسەری ناوچەی سەردەشت هەبوو. چونکە ڕایەڵکەیەکی وای پێک هێنابوو کە هەرچی رووی دابایە پێی دەگەیشتەوەو لێی خەبەردار دەبوو. زۆربەی زۆریش بە تاقی تەنیا بە خۆی و بڕنۆیەکی درێژ و دوو قەد فیشەکدانەوە دەگەڕا. ئیدی لەشکرو مەفرەزەو جبەخانەی بەدواوە نەبوو، بەڵکە وەک ماسی لە دەریای میللەتەکەی دا دەژیاو باکی لە هیچ نەبوو. تەنانەت جارێکیان لەبیرمە لە ماڵی جووتیارێک میوان بوو کە دەستەیەک ژاندارم بە دێی وەربوون و ئەمنیش لەلای بووم. سەعات نیزیک دوازدەی نیوەڕۆی ڕۆژێکی سەرەتای بەهار بوو. هەموومان نیگەران بووین کە بەدوای ئاوارەدا بگەڕێن. بۆیە ئەومان بە جلێکی شڕو قوڕاوی کاسبکارێکەوە وەدەر ناو ئەمنیش تفەنگ و فیشەکدانەکەیم لەبن جل و بەرگی مەلایەتی دا شاردەوەو لە ئاوەدانی وەدەر کەوتم و تەحویلم دانەوە.

ئەو ساڵانە گوزەران تا ساڵی ١٣٤٦ (١٩٦٧) ساڵی سەرهەڵدانی بزووتنەوە چەکداری یە هەژدە مانگی یەکەی بەشێک لە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە ناوی "کۆمیتەی شۆڕشگێری حیزبی دێموکراتی کوردستان"یان لەسەر خۆیان دانابوو. هێندێک پێشهات بۆ پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات لە کوردستانی گەرمێن هاتنە پێش کە بە جۆرێک بەدگومانیی لەلای کاربەدەستانی بزووتنەوەی کورد لەو بەشەی کوردستان بەرامبەر بەو هاوڕێیانە دروست کرد. بۆیە پێش نوێ بوونەوەی ساڵی ١٣٤٦ (١٩٦٧) لە نێو هێندێک لە پێشمەرگەکان و تەنانەت کادرەکانیش دا بیری گەڕانەوە بۆ ئێران و هەڵگیرساندنی "شۆڕشی چەکداری" گەرای بەست. بەڵام مەلا ئاوارەی وردو بە بیر دژی ئەو بۆچوونە بوو. لە نامەیەک دا کە بۆ منی ناردبوو نووسیبووی حەتمەن ئاگاداری کە ماوەیەکە مقۆمقۆی شۆڕشی چەکداری سەری هەڵ داوە. شۆڕشی چەکداری بەبێ چەک، شۆڕشی چەکداری بەبێ تەشکیلاتی پتەو، شۆڕشی چەکداری بەبێ پشتی جەبهەو... تکایە بە هەر جۆر بۆت دەکرێ هەوڵ بدە ئەو خەیاڵە لە سەری کەسانی نیزیک خۆت بەریەدەر.

کەچی ڕەوتی ڕووداوەکان بە جۆرێک چووەپێش کە نە ئەو کارێکی لە دەست هات، نە ئەمن و نە هیچ کەسی دڵسۆز بۆ ئەوەی بزووتنەوەیەکی ناوەخت و ئامادە نەکراو هەڵنەگیرسێ. نێوەڕاستی مانگی جۆزەردانی ١٣٤٦ بوو یادداشتێکی چەند دێڕیم لە مەلا ئاوارەوە بۆ هات کە نووسیبووی نیزیک بە پەنجا کەس لەو ڕەزانەی پشتی گوندەکەتانین. تکایە نان و پێخۆرمان بۆ بنێرەو بەیانی بۆخۆشت سەرمان بدە. دەوری سەعات سێی پاش نیوەشەو بوو کە نامەکەی گەیشت. چەند کەسی باوەڕپێکراوم لە خەو هەستاندو کارەکەم بۆ باس کردن، پێش دنیا ڕووناک بوون بەشی زیاتر لە ١٠٠ کەس نان و پێخۆرو قەندو چایان خڕکردەوەو بۆیان بردن. بەیانی پێش تاوهەڵات بۆخۆشم چووم، دیتم جگە لە نیگابانەکان دوو دوو و سێ سێ هەرچەند کەس لەبن دەوەنێک نووستوون و لە حاڵی حەسانەوە دان، دواتر کە هەستان دیتم شەهید سولەیمانی موعینی (فایق) چەند کەسی دیکە لە ئەندامانی ڕێبەری و کادرەکان لەگەڵن و زوو تێیان گەیاندم کە بە یەکجاری گەڕاونەوە. کە پرسیم نیازی چیان هەیە گوتیان لە کوردستانی عیراق جێمان پێ لێژ بووەو ناشمانەوێ خۆمان تەسلیمی دەوڵەتی عیراق بکەین. بۆیە هاتووینەوە لە وڵاتی خۆمان بحاوێینەوە هەتا دەکوژرێین و نیازی شۆڕشی چەکدارانەشمان نیە.

کەچی بە پێچەوانەی بەرنامەی خۆیان نەک شۆڕشی چەکداری بەڵام زۆر زوو بەربەرەکانی یەکی چەکدارانەیان بەسەر دا سەپا. ڕێژیمی پاشایەتی کە هەستی بە گەڕانەوەیان کردبوو، شیو و دۆڵ و چیاو چۆلی بە جاش و ژاندارم و جاسووس و خۆفرۆش لێ تەنین و کەوتە ڕاونانیان. بە ناچار لە زۆر جێگا تووشی تێکەڵچوونی چەکدارانە بوون. هەرچەند ئەو ڕاپەڕینە ئامادە نەکرابوو و بەسەر تێکۆشەرانی دێموکرات و گەلی کورد دا سەپابوو، بەڵام بەڕاستی هەردوو لا قارەمانەتی یان نواندو حەماسەیان خوڵقاند. زۆر جار هێزێکی دە پازدە کەسیی پێشمەرگە لەگەڵ سەدان چەکداری دوژمن بەرەوڕوو دەبوون کە بە تۆپخانەو هێلی کۆپتێرو تازەترین چەکی شەڕ تەیار بوون. کەچی بوێرانە بەرەنگاریان دەبوونەوە، زیانی قورسیان لە هێزەکانی دوژمن دەداو سەربەرزانە خۆیان لە گەمارۆی دوژمن ڕزگار دەکرد. دیارە لەو شەڕانەدا بە داخەوە پۆلێک لە باشترین کادرو پێشمەرگەکانی دێموکڕاتیش گیانیان لەدەست دا کە هەریەکەیان بۆ بزووتنەوەی کورد سەرمایەیەک بوون و لەدەستچوونیان بەڕاستی خەسارێکی گەورە بوو.

شتی زۆر جێگای شانازی پشتیوانیی کۆمەڵانی خەڵک لە تێکۆشەرانی دێموکرات بوو. لەگەڵ ئەوەی بەکرێگیراوانی دەوڵەت هەموو ڕەفتارێکی دژی ئینسانی یان دژی ئەو خەڵکە بەکار دێنا. بەڵام قەت پشتیان لە پشتیوانیی ڕۆڵەکانیان سارد نەبۆوە. لە هەر جێگایەک هەستیان بە بوونی پێشمەرگە کردبایە نان و پێخۆرو بەرگ و پێڵاو و فیشەک و بە کورتی پێویستی یەکانی خۆراگرتنیان پێ دەگەیاندن. تەنانەت لە جەنگەی شەڕو بەرەبەرەکانی و ئاگربارانیش دا کیژ و لاوانی چاونەترس و بە ئەمەگی کورد نانی تازەو دۆی ساردو چای گەرمیان بۆ دەگەیاندنە سەنگەرو هێندەی دیکە ورەو باوەڕو متمانەیان پێ دەبەخشین.

بەڕاستی دەوڵەتی گەورەو گرانی حەمەڕەزاشا ترسی ڕێ نیشتبوو. چونکە ئەوان توانیبوویان "جزیرەی ئارام"ی حەمەڕەزاشا بشڵەژێنن و گۆمی مەندی بەرهەمی زەبرو زەنگی ژاندارمە بشڵەقێنن. لەو نێوەدا نەخشی مەلا ئاوارە تایبەتی بوو. ئەو

ئێستاش هەر لە نێو دەریای بێ بڕانەوەی گەلی خۆی دا دەژیا. جاری وابوو سێ شەوان لە یەک ئاوایی دا دەمایەوە، بەڵام جگە لە کەسانی تایبەتی هەموو کەس پێی وابوو ڕۆیشتوەو دووریش ڕۆیشتوە. شێوەی جوانی بۆ نهێنی کاری دادێنان و

دوژمن نەیدەتوانی شوێنی هەڵگرێ. زۆر کەمیش وابوو لە دووسێ کەس زیاتری بە دەورەوە بێ، هەر لەوکاتەدا چواردەوری هێزی پارێزەر واتە هێزی لە بڕانەوە نەهاتووی خەڵک بوو. جارێکیان ئەفسەرێکی پایەبەرز کە فەرماندەی گشتیی عەمەلیات

دژی شۆڕشگێرانی کورد بوو، بە زەبوونی پێی لەوە نابوو کە بەدەست مەلا ئاوارەوە داماوە، چونکە هەرچی دەکا ناتوانێ شوێنی هەڵگرێ. گوتبووی شەوێ لە هەر دێیەک بێ بەیانی دەزانین، بەڵام ناتوانین بزانین شەوی دواتر لە کوێ دەبێ تا بتوانین گەمارۆی بدەین.

هەر ئەمەش بووە هۆی ئەوە کە دوژمن بۆ لە داو خستنی مەلا ئاوارە بە هاوکاریی چەند بەکرێگیراوێک پیلانێک رێک بخەن کە مەلا ئاوارە بێ ئەوەی بیهەوێ، دوو شەو لە جێگایەک وەمێنێ. پیلانەکە بەم جۆرە بوو: خەڵک زۆر جار کێشە کۆمەڵایەتی‌یەکانیان دەبردە لای مەلا ئاوارە کەبۆیان چارەسەر بکا. بۆ لە داوخستنی ئاوارە راست لەو رێگایە کەلک وەردەگرن: کێشەیەکی زەوی و زار دەبەنە لای ئاوارە کە چارەسەریان بۆ بدۆزێتەوەو کارەکەش وا رێک دەخەن کە دوو لایەنی کێشەکە رێک نەکەون هەتا رۆژ رووناک دەبێ. لەو کاتەش دا بەناوی دڵسۆزی رێگا نادەن مەلا ئاوارە لە ئاوایی بچێتەدەر چونکە بەردەوام هێلی کۆپتێر بەسەر هەموو ناوچەکەدا دەگەڕاو مەترسیی ئاشکرابوونی زۆر بوو. لەولاشەوە خەبەر دەدەن کە هێزێکی پۆشتەو پەرداخی دوژمن بێن دەوری گوندی "دیواڵان" بگرن و بەو زمانەی کە کاربەدەستە فێڵبازو ناپاکەکان دەیزانن داوای لێ بکەن خۆی تەسلیم بکا. هێندێک دەڵێن دەرماندراو کراوەو بە بێهۆشی گیراوە، بەڵام نامەیەکی کە پاش گەمارۆدرانی بۆ پێشمەرگەکانی نووسیبوو نیشانی دەدا کە ئەوە راست نیە. بەهەرحاڵ خەیانەتی پێ کراو بە دەهۆ لەداو خراو بە بارەقەڵایەکی دوژمن فرۆشرا.

پرسیار : کاریگەری گیران و شەهید کرانی مەلا ئاوارە، لە نێو خەڵک و تێکۆشەران دا چۆن بوو؟

وەڵام : مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە: گیرانی مەلا ئاوارە و هاوڕێکانی: مەلا کەچە، محمدی وەتمان چاوشین و فەقێ رەحمان بۆ هاوڕێکانی و بۆ هەموو خەڵکی کوردستان بەتایبەتی خەڵکی ناوچەی سەردەشت رووداوێکی دڵتەزێن بوو لە بواری سیاسی دا حیزبی دێموکرات رێبەری زاناترو بەئەزموونتر لە ئاوارەی هەبوون. بەڵام هیچ زیادمان نەگوتوە کە بڵێین ئەم حیزبە تا ئێستاش نە کادرێکی وا خۆشەویست و نە کادرێکی تەشکیلاتیی وا کارامەو لێزان و بە ئەزموونی بەخۆیەوە دیوە. هەر ئەوەندە بەسە کە بزانین پاش تێکشکانی بزووتنەوە چەکدارانەکەی ساڵانی ٤٧ ـ ١٣٤٦ خەڵکێکی زۆر لە ناوچەی سەردەشت گیران. بەڵام لەسەر کەسیان سابیت نەبوو کە ئەندامی حیزبی دێموکراتن. ئەمەش ئاکامی رێنوێنی یە تەشکیلاتی یەکانی ئاوارە بوو کە فێری کردبوون چۆن هەموو بەڵگەیەک لە دەست وێڕاگەیشتنی پۆلیس بپارێزن.

پرسیار : دوای ئەوە گەلانی ئێران و کوردستان لە رێژیمی پەهلەوی ڕاپەرین، حیزبی دێموکرات وەک حیزبێکی خاوەن پێگە لە نێو کۆمەڵ دا زۆر زوو بەشی هەرە زۆری کوردستانی خستە ژێر کۆنترۆڵی خۆی، هۆی چی بوو کە ئەو کەسانەی کە شکی ئەوەیان لە سەر بوو کە شەهید مەلا ئاوارەیان لە داو خست بوو محاکمە نەکران؟

وەڵام : مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە: شتێکی زۆر تاڵ ئەوەیە کە تاوانبارانی داستانی دیواڵان وەک بەرزەکی بانان بۆی دەرچوون و ئێستاش بە سزای خۆیان نەگەیشتن. تەنانەت تاوانبارە بنەڕەتی یەکان بێ ئەوەی لێیان بپرسرێتەوەو حوکمی گەلیان بەسەردا بدرێ بە مردنی سروشتی سەریان نایەوە کە ناوبردنیان لێرەدا هیچ سوودێکی نیە. رەنگە ئێمە لە حیزبی دێموکرات دا ئەو پاساوە بێنینەوە کە دەرفەتەکە کەم بوو، سەنەدو بەڵگەی دادگا پەسەند لەبەر دەست دا نەبوون و وێ ڕا نەگەیشتین پەروەندەیان بۆ رێک خەین و بیان دەینە دەستی عەداڵەت. بەڵام ئازایانە دەبێ قبووڵ بکەین خەمسارد بووین و بەرامبەر بە خائینانێک کە باشترین رۆڵەکانی ئەم گەلەیان خستە داوی دوژمنەوە هیچمان نەکرد، تەنانەت بۆ حەوتوویەکیش دەستبەسەرمان نەکردن. بەو ئاواتە کە ئەمە دوا کەمتەرخەمیی بەرپرسان بەرامبەر بە خائینانی گەل و نیشتمان بێ.

پرسیار : بەرێز مامۆستا، شەهید مەلا ئاوارە چەندین شێعری شۆڕشگێری و ئەدەبی لە دوای خۆی بە جێ هێشتوون کە لەو کات و سەردەمە دا وێردی سەر زمانی خەڵکی ناوچە و بە تایبەت جووتیاران بوو، لەم بوارەدا جەنابت چۆن دەروانی‌یە نووسینەکانی مەلا ئاوارە؟

وەڵام : مامۆستا عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەجێیە باسێکیش لەوە بکەم کە مەلا ئاوارە هەروەک تێکۆشەرو نیشتمانپارێزێکی گەورە بوو، ئەدیبێکی ناسک خەیاڵیش بوو. نامەوێ بڵێم شاعیرێکی گەورەی وەک خانی و نالی و هەژارو هێمن و... بوو. هەر ئەوەندە دەڵێم عاشقی ئەدەبیات و بەتایبەتی شیعر بوو. بۆ دەربڕینی هەستی خۆی و دەردی خەڵکیش زۆر جار پەنای بۆ هۆنراوە دەبرد. چونکە دەیزانی بەشی زۆری خەڵکەکەی نەخوێندەوارن و لە زمانی هۆنراوە باشتر حاڵی دەبن. بەڕاستییش شاعیری هەژاران بوو. شیعرەکانی کەمن، بەڵام ئەوەی هەن هەموویان لە خزمەتی ئامانجەکانی خۆی و دەرخستنی دەردو مەینەتی خەڵکەکەی دان. باسەکەم درێژ بۆوە. بۆیە حەز ناکەم لەو بارەیەوە زۆرتر بدوێم. بەڵام بەجێ دەبێ ئەگەر شیعری بەناوبانگی "هاواری تووتنەوانێکی ناوچەی سەردەشت" وەک نموونەیەکی بەرچاوی هۆنراوە نیشتمانی‌یەکانی بەدوای ئەم باسەدا بڵاو بکرێتەوە.

یادی بەخێر، رووحی شادو رێگای خەباتی پڕ رێبوار.

بەرێز مامۆستا زۆر سوپاس بۆ ئەو کاتەی کە پێت داین و سەرکەوتنت بە ئاوات دەخوازم.

دیمانەیەک لە گەڵ بەرێز و تێکۆشەر کاک مستەفا شڵماشی یەکێک لە تێکۆشەران و برای شەهید مەلا ئاوارە

دیمانەیەک لە گەڵ بەرێز و تێکۆشەر کاک مستەفا شڵماشی یەکێک لە تێکۆشەران و دڵسۆزانی سیاسی گەلی کورد لە کوردستانی رۆژهەڵات سەبارەت بە ژیان و بە سەرهاتی سەرکردەیەکی شەهیدی کورد مامۆستا ئەحمەد شڵماشی ناسراو بە مەلا ئاوارە.

٣٨ ساڵ بە سەر لە سێدارەدانی رۆڵەی هەڵکەوتووی گەل شۆڕەسواری رێگای ئازادی کوردستان، یەکێک لە سەرکردە بوێرەکانی جووڵانەوەی ساڵەکانی ٤٦ ، ٤٧ی هەتاویی کوردستانی رۆژهەڵات، بە ناوی مەلا ئەحمەد شڵماشی ناسراو بە مەلا ئاوارە تێپەری، بە پێویستم زانی بۆ رێز لێنان لە خزمەت و خەباتی شەهید مەلا ئاوارە و شەهیدانی ئەو جووڵانەوەیە لە نێزیکەوە کۆمەڵێک لە هاوڕێیان و کەس وکاری ئەو شەهیدە پایەبەرزەی گەلەکەمان کە لەو کات و سەردەمە دا لە گەڵی ژیاون بە سەر بکەمەوە، تا بە هیممەتی ئەو بەرێزانە تا ڕادەیەک توانیبێتمان هێندێک تیشکمان خست بێتە سەر ژیان و تێکۆشانی شەهید مەلا ئاوارەی هەرگیز نەمر. لەو پەیوەندی یە دا بە هەلم زانی چەند پرسیارێک ئاراستەی بەرێز کاک مستەفا شڵماشی برای بچووکتری شەهید مەلا ئاوارە بکەم کە ئێستا دانیشتووی وڵاتی هولەندە.

ئەو کاتە باش، زۆر سوپاس بۆ بە دەنگەوە هاتنمان، سەبارەت بە زانیاری دان لە سەر شەهید مەلا ئاوارە و یاد کردنەوە لەو تێکۆشەرە هەرگیز نەمرەی گەلەکەمان.

وەڵام : منیش سوپاستان دەکەم بۆ ئەو ئەرکەی خستووتانەتە ئەستۆ و هیوادارم کە لە ئەرکەکانتان دا سەرکەوتوو بن.

پرسیار : باسەکەمان بە پرسیارێک لە سەر دەورانی پێش تێکۆشانی مەلا ئاوارە دەست پێدەکەین، واتە بە کورتی ژیان و هەڵس وکەوتی شەهید مەلا ئاوارە لە بنەماڵە دا چۆن بوو؟

وەڵام : بە داخەوە شەهید مەلا ئاوارە زۆر کەم لە نێو بنەماڵەکەی دا بوو. ئەوەندەی بە بیرم بێ هەتا تەمەنی من بوو بە هەشت، نۆ ساڵ جاروبار دەهاتەوە ماڵێ. ئەو کاتەی کە

دەهاتەوە ماڵێ جێژنی هەموو لایەکمان بوو. ئەوەندە ڕوو خۆش و دەم بە پێکەنین بوو کە ماڵەکەی بە تەواوی دەگەشاندەوە و خۆشی دەکرد. بە تایبەت بۆ من هێنەری خۆشی و شادی بوو. لە بەر ئەوەی منداڵ بووم و بابم نەمابوو، ئاخری هەمووشیان بووم، خوشک و براکانم، بە تایبەت شەهید ئاوارە زۆری موحیببەت پێ دەکردم. لە بیرمە پۆلی دووی سەرەتایی بووم، ئەو کات لە گوندی شڵماش بووم، هۆنراوەیەکی بۆ نووسیم تا لە بەر دەم پشکێنەری فەرهەنگ و بارهێنان کە سەردانی قوتابخانەکەمانی دەکرد بیخوێنمەوە. ئەو کاتانەی لە ماڵ بوو هەمیشە لە گەڵ خۆی دەی گێڕام. هەموو لاوەکانی ئاوایی لێی کۆ دەبونەوە و گوێیان لە قسەکانی ڕادەگرت، دیارە ئەو کاتە من نەمدەزانی باسی چ دەکا. دوایی بۆم دەرکەوت کە هەموو جارێ باسی کوردایەتی بۆ کردوون. ئاوارە هەر ئەو کاتیش لە نێو خەڵک و لە بنەماڵەشدا زۆر خۆشەویست بوو. لە سەر فەقیر و هەژارانی دەکردەوە و هەر کەس زوڵمی لێ بکردنایە بەگژیدا دەچوو. لە بیرمە جارێک لە سەر جوتیارێکی خۆشەویستی ئاوایی کە لە لایەن ئاغاوە، زوڵمی لێ کرا بوو، بە گژ ئاغای گوندیدا چوو، لە گەڵ ئاغا بە جۆرێک تێکچون کە قەت ئاشت نەبونەوە.

پرسیار : بنەماڵەی بەڕێزی ئێوە تا چ ڕادەیەک کاریگەری لە سەر ژیانی شۆرشگێرانەی شەهید مەلا ئاوارە هەبووە؟

وەڵام : هەر لە سەردەمی بابمەوە بنەماڵەی ئێمە لە گەڵ مەسەلەی نەتەوایەتیدا تێکەڵ بووە. باوکم یەکێک بووە لەو پیاو ماقوڵانەی ناوچەی سەردەشت کە سەردانی پێشەوا قازی محەممەدی کردووە و لە گەڵ کۆماری کوردستاندا هاوکاری کردووە. دوایەش زۆر جار کادرەکانی حیزبی دێموکڕات سەری ماڵی ئێمەیان دەدا و پەیوەندی بنەماڵەکەمان هەمیشە بەردەوام بوو. جگە لەوەش پەیوەندی بنەماڵەی ئێمە لە گەڵ شۆڕشی باشووری کوردستانیش زۆر بە هێز بوو. برا گەورەکەم کاک عەلی و شەهید ئاوارە کە هەر دووکیان بە ڕەحمەت چون، زۆر خەریکی کۆ کردنەوەی یارمەتی بوون بۆ شۆڕشی کوردستانی باشوور. هەروەها براکانی دیکەم و خزمەکانم هەمیشە پاڵپشت و یارمەتیدەری پێشمەرگە بوون. دیارە لێوەشاوەیی و لە خۆبوردوویی شەهید ئاوارە لە ڕادەیەکی‌تر دا بوو. بۆیە بە باوەڕی من ئاوارە لە هەر بنەماڵەیەک بایە بەو زاتەی کە هەیبوو، بێشک هەر لە خزمەتی گەل و نیشتمانەکەی دا دەبوو.

پرسیار : مەلا ئاوارە زێد و ژیانی خۆی بۆ ڕزگاری گەلە بەشخوراوەکەی بە جێ هێشت و لە ماوەیەکی کورتدا بوو بە یەکێک لە ئەستێرە گەشاوەکانی شۆڕش و بەرنگاری لە کوردستان دا، ئایا لە لایەن ڕێژیمی نگریسی پەهلەوی‌یەوە زەخت و گوشار لە سەر بنەماڵەی ئێوە هەبوو، بۆ بە چۆک داهێنانی ئەو نەمرە، ئەگەر هەبوو بە چ شێوەیەک؟

وەڵام : فشارێکی یەکجار زۆر لە سەر بنەماڵەکەمان هەبوو. برا گەورەکانم زۆر جار لە لایەن ساواکەوە بانگ دەکران و داوایان لێدەکرا هەوڵ بدەن ئاوارە بێننەوە. کاتێک ساواکی یەکان لەوە نائومێد دەبوون، فشاری زۆرتریان دێنا و هەڕەشەیان دەکرد کە دەتان گرین. زۆر جاریش بە وەڵام و خەبەری ناخۆش ئازاری ڕوحیان دەداین. بەکرێگیراوەکانی ساواک و نۆکەرە کوردەکانی بەر دەرگای تاغووتیش ئازاریان دەداین. دوکان و ماڵەکانمان لە سەردەشت هەمیشە لە ژێر چاوەدێری ساواک دا بوون. چاکم لە بیرە، کە منداڵ بووم و هاوینان لە بازاڕی سەردەشت میوەم دەفرۆشت جارێک کەسێک بە ناوی ساڵحی شافعی کە بۆ قازانجی شەخسی خۆی دەیهەویست خۆی لە لای دەوڵەت شیرن بکا، هات و یەخەی پێگرتم و پێی ووتم کە، براکەم لە دەرەوە چەتەیی دەکا و بۆ خۆشم بازاڕەکەم بە میوە فرۆشی تێکداوە و میوەکەشم گران کردووە، و پێی گووتم کە لە سپەینێ ڕا حەقم نییە بێمەوە بازاڕ. منیش زۆرم لە دڵ گران هات و گوتم کە بە تۆ هیچ مەربوت نییە و براکەشم هەر چی‌یەک بێ، بەس نیە ساواکی نییە و جاسوسی بە سەر خەڵکەوە ناکا. کە ئەوەم پێ گوت پەلاماری دام کە لێمدا. لەو کاتە دا کاک کەریم حەدداد بەوێ دا ڕادەبری، هەر کە گوێی لە باسەکە بوو زۆر بە توندی بە گژ کابرا دا چۆوە و جنێوی پێدان و لە سەری کردمەوە. ئەو کاتیش کاک کەریم هەر ئەندامی حیزب بوو زۆریش نەترسانە جوڵایەوە. بە هەر حاڵ ئەوە وێنەیەکی زۆر چکۆڵە بوو لە چاو ئەو فشارەی کە دەوڵەت بۆ خۆی دەیهێنا. ئەو ڕووداوە زۆر ناخۆش بوو چونکە لە لایەن هاووڵاتیەکی خۆتەوە بوو. دیارە لە بەرامبەر دا زۆر کەسیش هەبوون کە بە هۆی چالاکیەکانی شەهید ئاوارەوە، زۆریان ڕێز لە بنەماڵەی ئێمە دەگرت.

پرسیار : دوایین جار مەلا ئاوارەت لە کوێ و لە چ ساڵێک دا چاو پێکەوتەوە، ئایا دوای ئەوە بوو بە یەکێک لە سەرکردەکانی بزووتنەوەی ساڵانی ٤٦ ، ٤٧ ی هەتاوی سەردانی ئێوەی کردەوە، لە کاتی چاو پێککەوتنتان دا هەستی جەنابت چۆن بوو؟

وەڵام : دوای ئەوەی کە شەهید ئاوارە بوو بە یەکێک لە کادرە لێهاتوەکانی حیزب و یەکێک لە سەرکردەکانی جوڵانەوەی ٤٦ ، ٤٧ ئەمن تەنیا یەکجار چاوم پێکەوتەوە، ئاخرین دیدارم لە گەڵ شەهید ئاوارە لە ساڵی ١٩٦٧ دا بوو، ئەو کاتەی کە پێشمەرگە بوو نێوبانگێکی زۆر زۆری دەر کرد بوو. ئاواتم ئەوە بوو بیبینم، هەمیشە لە بیری ئەوە دا بووم کە تەمەنم وای لێ بێ بچم لە لای ببمە پێشمەرگە. بۆ کارێکی تایبەتی لە سەردەشتەوە چوو بوومەوە شڵماش و ڕەزگە، ئەو کاتەی ماڵمان لە سەردەشت بوو. لە ڕەزگەوە دەچوومەوە بۆ شڵماش، لە مووچە و مەزرای ماڵێ خوشکم لامدا بۆ ئەوەی شەوێ لەوێ بم. بە هەورازێکی دا سەر کەوتم، هەتا چوومە بەردەمی ماڵێ خوشکم پشووم نەدا. هەر وەک دڵم خەبەری دا بێ بە پەلە بووم بگەمە ئەوێ. خوشکم باوەشی پێدا کردم و بە پێکەنینەوە گوتی، وەختێکی چاک هاتووی. کاکم لێرەیە و هەر لە بن هەورازیەوە بە دوربین چاوت لێدەکا. کاتێک چوومە لای لە قاقای پێکەنینی دا، گوتی تاوێکە چاوت لێدەکەم، هەر وەک گروێسیان[1] دەڕۆیشتی. ئەو شەوە زۆر خۆشمان گوزەراند و بەیانی داوام لێکرد ئیجازە بدا کە لە لای خۆی بمێنمەوە و ببمە پێشمەرگە، هێندێک پێم پێکەنی و دوایەش ئیجازەی نەدام بمێنمەوە. ئەوە ئاخر جار بوو کە دیتمەوە، بەداخەوە قەت چاوم پێ نەکەوتەوە.

ساڵی١٣٤٦ واتە١٩٦٧ی زائینی. ئەو کات کە چاوم پێکەوت سێ هەستی گەورە و بەتین لە منی لاو دا جووڵان.

١. هەستی خۆشەویستی و ڕێزی لە ڕادە بەدەر بۆ پێشمەرگە، کە یەکێک لە ئاواتەکانم بوو بەو لیباسەوە بیبینم.

٢. هەستی خۆشەویستی و ڕێز بۆ ناوبانگەکەی چ وەک قارەمانێکی گەل و چ وەک شاعیرێکی شۆڕشگێڕ کە لە نێو هەموو چین وتوێژەکانی خەڵکی کوردستاندا بە تایبەت لە نێو زەحمەتکێشانی کوردستاندا ڕێزێکی زۆری هەبوو خەڵکی هۆنراوەکانی لە بەر دەکردن.

٣. هەستی خۆشەویستی بۆ براێک کە پەیوەندیەکی تایبەتیی ڕوحیم لە گەڵی هەبوو چەند ساڵ بوو نەمدیبوو.

ئەوانە هەموی پێکەوە هەستی خۆشیەکی زۆریان لە مندا کۆ کردەوە، هەر بۆیە هەرگیز ئەو ئاخر دیدارەم لە بیر ناچێتەوە و ئێستاش، زەردەخەنەکانی هەر لە بەر چاومن. ئێستاش قسە خۆشەکانی و شۆخیەکانی لە گوێم دا دەزرینگێنەوە.

پرسیار : ڕاپەرین و جووڵانەوەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاوی یەکێک لە لاپەرە زێرینەکانی خەباتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانە و جێگای تایبەت بە خۆی لە مێژووی حیزب و گەل دا هەیە، لەو خەباتە نابەرامبەرە دا بە داخەوە ٣٨ کەس لە تێکۆشەرانی ئەو کاتی حیزب و یەک لەوان مەلا ئاوارە شەهید بوون، دەکرێ لەو پەیوەندیە دا و بە تایبەت لە سەر مەلا ئاوارە زانیاریمان پێ بدەی؟

وەڵام : جوڵانەوەی ٤٦ ، ٤٧ یەکێک لە لاپەڕە زێڕینەکانی حیزبی دێموکڕاتە. کادرە لە خۆبردووەکانی حیزبی دێموکڕات لە سەردەمێک دا دژی دەسەڵاتی ئەهریمەنیی پاشایەتی ڕاوەستان، کە لە سەرانسەریی ئێراندا هیچ دەنگێکی دژایەتی لە گەڵ ڕژیم نەدەبیسترا و ساواک بە سەر هەست و نیستی خەڵکدا دەسەڵاتی هەبوو. لە هەمووی ناخۆشتر ئەوە بوو کە ڕژیم نیازی هەبوو لە سەرانسەری کوردستانی گەورەدا نفوزی خۆی بسەپێنێ و بە ناوی هاوڕەگەزی و ئێرانی گەری، هەموو گەلی کورد بکاتە داردەستی خۆی لە ناوچەدا، ئەوە لە کاتێکدا بوو کە ئامادە نەبوو بچوکترین بەش لە مافە ڕەواکانی گەلەکەمان قەبووڵ بکا. تەنیا دەیهەویست بەعینوانی پارێزەرانی سنووری دەسەڵاتەکەی و بە ناو مەرزدارانی غیور کەڵک لە کوردەکان وەر بگرێ.

ئەو جوڵانەوەیە بە جۆرێک جێگای خۆی لە نێو دڵ و دەرونی کۆمەڵانی خەڵکدا کرد بۆوە، کە ئێستاش داستانی لە خۆبوردوویی و دڵسۆزی کادر و پێشمەرگەکانی حیزب لەو سەردەمیدا وێردی سەر زمانی هەمووی ئەوانەیە کە ئاگاداری شێوەی کاری تەشکیلاتی، پێشمەرگایەتی، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی ئەو جوڵانەوەیە بوون. بەتایبەت جێ پێی شەهید ئاوارە بە تەواوەتی لەو جوڵانەوەیە دا دیارە و تەنانەت بە هۆنراوە شۆڕشگێڕی وکۆمەڵایەتیەکانی خزمەتێکی گەورەی هونەری و فەرهەنگیشی کردووە. هەر چەندە گەلی کورد لەو جوڵانەوەیە دا ژمارەیەک قارەمانی گەورەی وەک شەهید ئاوارە، موعینیەکان، شەریفزادە، باپیر شکاک، سەید فەتاح، مینەشەم، ساڵح لاجانی، مەلا کەچە، محەممەدی ڕەسوەمەرە، ڕەحمان چاوشین، حوسێن خاتون و زۆر قارەمانی دیکەی لە دەستدا، بەڵام یەک بۆشایی گەورەی مێژوی خەبات و تێکۆشانی بۆ پڕ بۆوە. ئەگەر ئەو جوڵانەوەیە نەبوایە، بێ گومان مێژووی خەباتی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەر لە دوای ساڵی١٣٣٢ هەتاویەوە هەتا سەردەمی شۆڕشی تازە، چالاکیەکی ئەوتۆ بەرچاوی تێدا بەدی نەدەکرا. جوڵانەوەی ٤٦ ، ٤٧ پێشمەرگایەتی بوژاندەوە، کاری تەشکیلاتی فێری خەڵک کرد و پەیوەندی کۆمەڵانی خەڵکی بە خەباتی نەتەوەییەوە راگرت و پەرەی پێدا. کاک حەسەنی شیوەسەڵی، شەهیدی زیندوی حیزب و گەلی کورد، کە بۆ خۆی یەکێک لە کادرەکانی ئەو سەردەمە بووە، زۆرجار باسی شێوەی

سەرکەوتوی کاری پێشمەرگایەتی و تەشکیلاتیی ئەو سەردەمە دەکا، بە تایبەت شێوەی کاری شەهید مەلا ئاوارە بە سەرکەوتووترین شێوەی کاری تەشکیلاتی و کۆمەڵایەتی دادەنێ.

پرسیار : بە داخی گرانەوە مەلا ئاوارە لە بانەمەری ١٣٤٧ دا بە شێوەیەکی زۆر ناجوامێرانە گیرا، و پاش چەند مانگ دواتر لە گەڵ دوو هاوڕێی دیکەی شەهید کران، دەکرێ باسێکمان بۆ بکەی؟

وەڵام : بەڵێ، شەهید ئاوارە لە گەڵ دوو هاوڕێی بە ناوەکانی مەلا کەچە و ڕەحمان چاوشین و ڕەحمان ناوێک کە ئەو کاتە تەمەنی نەگەیشت بوو بە١٨ ساڵ، لە بانەمەڕی ١٣٤٧ دا لە گوندی دیوالان گیران و لە خەرمانانی ئەو ساڵە دا لە گەڵ دوو کەس لە هاوڕێکانی، واتە مەلا کەچە و ڕەحمان چاوشین لە شاری سەردەشت، هەر لەو گەڕەکەی ماڵی خۆمانی لێ بوو واتە نیزیکەی١٠٠ میتر لەو لای ماڵی خۆمانەوە تیرەباران کران و چوونە نێو ریزی شەهیدانی هەرگیز نەمری گەلەکەمانەوە. ئەو جینایەتەی ڕژیمی پاشایەتی نەک تەنیا زەربەیەکی گەورەی لە جوڵانەوەی گەلەکەمان دا، بەڵکوو بنەماڵەی ئێمەشی بە تەواوی لە نێو برد. بە دوای شەهید بوونی ئاوارەی نەمر دا برایەکیشمان کاک مەحموود گیرا، کاک محەممەد مەجبور بوو شوێنی ژیانی خۆی بە جێ بێڵێ و ڕابکا، دەنا ئەویش قەرار بوو بگیرێ، منیش کە تازە تەمەنم ١٥ ساڵ بوو لە گەڵ کاکە محەممەدم ڕام کرد. تەنیا برا گەورەکەمان مایەوە کەئەویش لەو کاتە دا بۆ بازرگانی لە تاران بوو. دایکیشم کە گوێی لە تەقەکان بوو و هەروەها سوورانەوەی هێلیکۆپتەرەکەی بە سەر ماڵی خۆماندا، دیبوو، نەخۆشیەکی کوشندەی پێیەوە نوساو و هەتا نەیکوشت لە کۆڵی نەبۆوە.

پرسیار : ڕەنگدانەوە و کاریگەری گیران و شەهید کرانی مەلا ئاوارە، لە نێو خەڵک و تێکۆشەران دا و بە تایبەت لە سەر بنەماڵەی خۆتان چۆن بوو؟

وەڵام : شەهید کرانی مەلا ئاوارە ڕەنگدانەوەیەکی زۆری لە سەر خەڵکی کوردستان بەگشتی و ناوچەی سەردەشت و بانە دا هەبوو. دەتوانم بڵێم تەواوی خەڵکی کوردستان بۆی بە پەرۆش بوون و دەیانزانی کە ڕێبەرێکی گەورەی داهاتویان لە دەستداوە. لە سەر بنەماڵەی خۆشمان کە هەر وەک لە پرسیاری پێشودا باسم کرد، ڕووخێنەر بوو. لە سەر کادر و پێشمەرگەکانی حیزبیش بە داخەوە زۆر کاریگەریی ڕووخێنەری هەبوو.

پرسیار : جەنابت لە ڕێبەرایەتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران دا چەند ساڵێک تێکۆشانت هەبووە، هۆی چیە کە بە کەمی ئاوڕ لە تێکۆشەرانی وەک مەلا ئاوارە و شەهیدەکانی ساڵانی ٤٦ ، ٤٧ ی هەتاویی دەدرێتەوە و یا دراوەتەوە؟

وەڵام : بە داخێکی گرانەوە حیزبی دێموکڕات هیچ کاتێک نەیتوانیوە بەڕادەی پێویست، بە قەد باڵای مێژووە پڕ لە شانازیەکانی و شەهیدە سەربەرزەکانی، کەڵک لە هەموو ئەو سەروەریانە وەرگرێ و نرخی تەواو بدا بە شەهیدە سەر بەرزەکانی. دیارە ئەوە بە درێژایی مێژووی حیزبی دێموکڕات هۆی جۆربەجۆری هەبووە و بەشێکی گەورەی دەگەڕێتەوە سەر زوڵمی زۆری دوژمن لە حیزب و گەلەکەمان. بەڵام دەبێ ئەوەش قەبووڵ بکەین کە حیزبیش بۆ خۆی یەکجار زۆر کەمتەرخەم بووە. بە تایبەت سەبارەت بە جوڵانەوەی ٤٦ ، ٤٧ هەتاویی ڕێبەرایەتی حیزب یەکجار زۆر کەمتەرخەمە. هەر وابزانە دەیهەوێ، لە دوای کۆماری کوردستان هەتا کۆنفرانسی ٣ بازێکی مێژوویی بدا و خۆی لەو هەموو شانازیانە نەکاتە خاوەن. هیچ بیرەوەریەک لە شەهیدە سەربەرزەکانی ٤٦ ، ٤٧ هەتاویی ناکرێ و دەرسێک لەو سەردەمەی کە پڕە لە ئامۆژگاری وەر ناگیرێ. هیوادارم ڕێبەرایەتی حیزب ئاوڕێک لەو مێژوە پڕ لە شانازیە بداتەوە و نرخی خۆی بدا بەو بەشە لە خەباتی حیزب و گەلەکەمان.

پرسیار : ڕادەی زانایی و هەڵسوکەوتی مەلا ئاوارە لە لایەن جەنابتەوە چۆن هەڵدەسەنگێندرێ؟

وەڵام : من بەش بە حاڵی خۆم ئەوەندە لە نیزیکەوە ئاگاداری کارەکانی شەهید ئاوارە نەبووم. بەڵام ئەوەی لە کادر و پێشمەرگەکانی سەردەمی ئەو وەک کاک حەسەنی شیوەسەڵی، مامۆستا حەسەنزادە، مەلا خدری دۆڵەگەرمی، مەلا عەزیزی ئەحمەدی و زۆر کەسی دیکەم بیستووە، تەنانەت ئەوەی لە زمانی سەرکردەیەکی وەک بەڕێز مام جەلالم بیستووە، شەهید ئاوارە ئینسانێکی لە ڕاددە بەدەر تێگەیشتوو و بە توانا بووە. ئەوەش هەم لە هەڵسەنگاندنی کارەکانی دا و هەم لە نێوەرۆکی شێعرەکانی دا دەر دەکەوێ.

پرسیار : شەهید مەلا ئاوارە چەندین شێعری شۆرشگێری و ئەدەبی لە دوای خۆی بە جێ هێشتوون، ئەگەر لەو بارەو تیشک بخەیە سەر بەشێک لە شێعرەکانی ئەو شەهیدە نەمرە سوپاست دەکەم و ئەگەر دیوانی شێعرەکانی پێشتر بڵاو کراونەوە، هۆی چیە ئێستا لە چاپ نادرێنەوە؟

وەڵام : شەهید مەلا ئاوارە شاعیرێکی زۆر پایە بەرز بووە. ئەوە لە هۆنراوەکانی وەک " توتنەوانێکی هەژارم، بەهەشتی ئالان، ڕەشبگیری، کوردم کوردستانم دەوێ و لایە لایە" دا بە تەواوەتی دەردەکەوێ. هەر چەندە هۆنراوەی کەم بڵاو بۆتەوە، بەڵام بێ شک ئەگەر تەمەن مۆڵەتی بدابایە، بەرهەمێکی چڕوپڕی پێشکەش بە خەزێنەی هونەری کوردی دەکرد. تا ئێستا دوو کەس هۆنراوەکانی شەهید ئاوارەیان لە نامیلکە دا بڵاو کردوەتەوە. کاک عەبدوڵلا مینایی و کاک حەمەڕەسووڵ حەسەنپوور کە کاری هەر دووکیان جیگای ڕێز و سوپاسە، بەڵام ئەو دوو نامیلکەیەش هەموو بەرهەمەکانی شەهید ئاوارەی تێدا نییە. هیوادارم لە داهاتویەکی نێزیکدا بە هیممەتی دڵسۆزان بتوانین تیشکێکی بەتینتر بخەینە سەر بەرهەمەکانی شەهید ئاوارە.

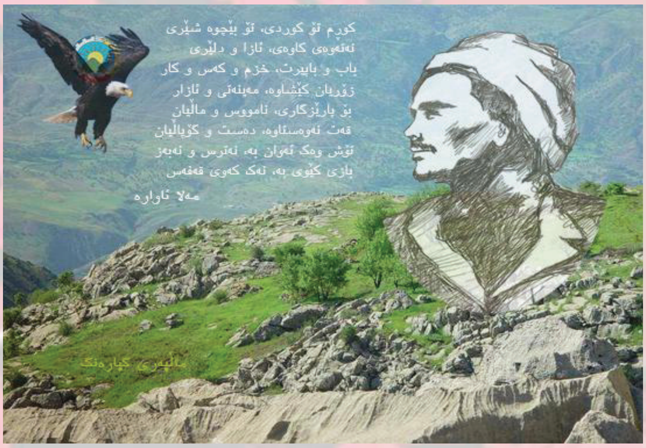

زۆر سوپاس بۆ ئەو کاتەی کە پێت داین و سەرکەوتنت بە ئاوات دەخوازم.

وەڵام : لە کۆتایی دا داوای سەرکەوتنتان بۆ دەکەم

١ . گروێس ناوی یەکێک لە گوندە خۆش و پڕ لە میوەکانی ناوچەی ئالانی سەردەشتە.

یادی یاران (١) ساتێک لەگەڵ مەلا ئەحمەدی شلماشی (مەلا ئاوارە) دا

نووسینی: محمد رسول حسن پوور. ڕەزبەری ١٣٨٠ی هەتاوی

تا کەی خەزێنەو نەوتەکەم
بە بووکەڵە و فیت فیتە دەم
لە سەر گەنجی وڵاتەکەم
خاکی خۆشم ئاوارەکەم ؟ ...
ئاوارە

ماوەیەک بوو هەندێ دۆست و برادەر داوایان لێ دەکردم وەک دۆست و هاو خەباتێکی مەلا ئەحمەد شلماشی (ئاوارە) شتیکی لە سەر بنووسم و هەڵبەستەکانی ئەوانەی لە دەست دان بڵاویان بکەمەوە لە پاش خۆ هێنان و بردنێکی زۆر و پاش سی و سێ ساڵ کە بە سەر شەهید کرانی ئەو کەڵە پیاوەی مەیدانی خەباتی کوردایەتی و مەردایەتی دا تێپەر دەبێ، نووسین لە سەر (ئاوارە) کارێکی هەروا ئاسان نیە لانی کەم بۆ من.

بە هەر حاڵ، بە نووسینی ئەم نامێلکە بچکۆلانەیە هیوادارم توانیبێتم بەشێکی بچووک لە داخوازی ئەو دۆست و برادەرانە جێ بە جێ بکەم.

نووسەر

چەند وشەیەک :

هەموو ساڵی لە دووهەم مانگی بەهارێدا ئەو کات و ساتە شوومانەمان وەبیر دێنەوە کە دەستە ڕەشەکانی ژاندارمە و قوڵە چۆماغەکانی رژێمی گۆڕ کراوی حەمە ڕەزای پەهلەوی مەلا ئاوارەی فریشتەیان بە فێڵ و تەڵەکە بە دیل گرت و لە پاش چوار مانگ ئەشکەنجە دان بە درندانە ترین شێوە لەبەرە بەیانێکی تاریک و تنوک و سامناکدا شەهیدیان کرد .

ئەو دەستە خوێناویانەی هەردەم ئاشنای دەسبەندی قەپانی و کەلەبچە و دەمانچە و زنجیر و دار بوون بۆ بە چۆک داهێنانی شۆرشگێرانی گەل و وڵات، ئەو دەستە چەپەڵانەی ئەو ڕۆژەی لە قۆڵی چەند خۆ فرۆشێکی گورگ سیفەتی لە پێستی مەر هاتنە دەرێ و ئەویان بە دەرمانی گێژ کەر بۆ دوژمنی کورد کوژی ملهور ڕاو کرد.

هەرچەندە بتەوێ لە بارەی ئاوارە دا شت بنووسی و هەر کەسێک بیەوێ لە لایەنە جۆرا و جۆرەکانی ژیانی ئەو کەسایەتییە بکۆڵێتەوە، ناتوانی نرخی تەواوی بداتی. هەڵبەتە منیش لە نامێلکەیەکی بەم بچووکیە دا هەر ئەوندەم پێ دەکری بڵێم: ئاوارە مرۆڤێکی ئاشتیخواز و لا شەر بوو و ئەو چەکەش کە لە شانی کردبوو بۆ پارێزگاری لە شەرەف و کەرامەتی گەلەکەی و ئەستاندنی مافی ڕەوای بوو .

ئەو کادرێکی بە ئەزموون و واقیع بین و نەرم و نیان و بە سەنگ، نیشتیمان پەروەرێکی ڕاستگۆ و ئەمین، نەتەوە پەروەرێکی ساغ و لە عەینی کات دا بە ئەمەک بوو. قەت ڕۆژێک لە ڕۆژان بیری نە دەکردەوە ساتێک لە شۆرش و خەبات و بەرخۆدان سڵ بکاتەوە. ئەو کەسایەتییەکی کۆمەڵایەتیی سەنگین و بێ فیس و ئیفادە بوو و هەرگیز خۆی لە کەس بە گەورە تر نەدەزانی.

مەلا ئاوارە ئەو کاتە بەرپرسیارێتی ناوچەیەکی بە ئەستۆوە بوو، ببوو بە کۆترێکی ئاشتی و هەموو هەوڵ و توانایەکی بە کار دەبرد بۆ ئەوەی کێشەو ناکۆکی جووتیاران و زەحمەتکێشانی ناوچەکەی بە هێدی و هێمنی چارەسەر بکا.

ئەو مرۆڤێکی بە تەواوەتی رەفتار دێمۆکرات و دەبێ بڵێم بە هەق دێمۆکرات بوو.

ئاوارە یەکێک لەو کادرە تێکۆشەرانەی حیزبی دێموکرات بوو کە بەراستگویی و بە جورئەتەوە هەڵس و کەوتی لە گەڵ رووداوەکانی دەورو بەری دا دەکرد و هەموو کات و لە هەر شوێنێک، داکۆکی لە بیر و بۆ چوونەکانی حیزبە شۆڕشگێرەکەی دەکرد. لە یەک قسە دا ئەو لە پێناوی، دێمۆکراسی و داد پەروەری کۆمەڵایەتی و لە رێگای کورد و کوردستاندا گیانی فیدا کرد و هاتە ریزی بێ پسانەوەی کاروانی شەهیدانی حیزب و گەل.

ئێستا رۆحی پیرۆزی ئاوارە و هەزاران شەهیدی رێگای پیرۆزی دێمۆکرات وەک کۆترێکی سپی باڵ نەخشین و بەرزە فر هەموو بەیانی و ئێواران لە ئاسمانی کوردستان لە شەقەی شا باڵان دەدات و نان و ئازادی بۆ زەحمەتکێشان و جوتیاران و بۆ هەموو گەلی کورد دەخوازێ و تا ئەو ئامانجەی کە ئەو سەری لە پێناوی دا داناوە وەدی نەیە ئەو رووحە پاکەی ناگەرێتەوە نێو مەزارە پیرۆزەکەی لە گۆرستانی (گردە سوور) ی شاری سەردەشتی سەر سەوز و جوان و ئۆقرە ناگرێ.

ئاوارە ئەو کەسایەتییە سیاسی، رۆشنبیری، کۆمەڵایەتی و لە هەمان کات دا ئەدەبیەیە کە پێویستە لێکدانەوەیەکی قووڵی لە سەر ژیان و خەباتەکەی بکرێ و پەند و ئەندەرز لە رەفتار و بیرو بۆچوونەکانی وەربگیرێ.

رووحی شاد و رێگەی پڕ رێبوار بێ

نووسەر

زێدی ئاوارە

لە رۆژ ئاوای شاری سەردەشت چیایەک سەری بەرز راگرتوە و ئاسمانی شینی لە باوەش گرتووە کە خەڵکی ناوچەکە پێی دەڵێن (هۆمل). هەر کە سەرما و سۆڵی زستان بارگە و بنەی تێکەوە پێچا و بۆی دەرچوو و بەهار بە گاڵە گاڵ هات و گوڵی سوور و ئاڵ پشکوتن، ئەم چیا سەرکەش و رەنگینە وەکوو (نیگارستانی ناهید) دەڕازێتەوە:

لە لایەک سوێسن و هەڵاڵە و بەیبوون، شللێر و وەنەوشەو شەش پەڕ و گوڵە میللاقە سەر پێکەوە دەنین و سەرنجی رێبواران بۆ لای خۆیان رادەکێشن.

لە لایەکی دیکە بولبولی هەزار داستان و ئاشق لە خۆشییان چڵاوچڵ دەکا و بە چریکە هەست بزوێنەکەی خەم لە دڵان دەتارینی و ئۆقرە لە دڵان هەڵدەگرێ .خۆ قاسپەی کەوێ سەر بەردان و ورتە ورتی هەوێردانیش هێندە دڵگیر و بە تام و چێژە کە پێنووس لە وەسفی دا بێ توانا و گێژە.

لەم سەر زەمینە رازاوەیە دا کیژۆڵەی چاو بە کلی پشتێن شلی گوێ بە گوار لە گەڵ دڵداری خۆی بەرەو کوێستان هەڵدەکشێ تاکوو کەمێک هەوای سازگار هەڵمژی و خەم و مەینەتی سەرما و زەمهەریری زستان بە بای نەمان دا بکات. کیژ و کور تێکەڵی رەش بەڵەک و گۆڤەند دەبن و پێکەو دەبنە میوانی هۆملی قەشەنگ و رازاوە لە پاش راز و نیاز لە گەڵ یەکتری دا، پۆلی ئاشقانی شێت و شەیدا لە سیبەر شۆڕی ئێواریدا بە کۆڵ و بار و توربێنی پڕ لە گژ و گیای بەهاری شۆر دەبنەوە بەرەو ماڵ و لە کانیە سارد و زوڵاڵ و کەللە تەزینەکەی ئۆمەرە تێر ئاو دەخۆنەوە.

خۆ تاڤگە قەشەنگ و دڵگیرەکەی داوێنی هۆملیش کە دەیان دەفتەری لە عەشق و ئەوینی گەشتیاران و عاشقانی سەیران و گەشت و گوزاری لە ژێر سەری دایە و زۆربەی رۆژانی بەهاری کۆڵکە زێرینە سەر سەری بەر نادا، وەسفی بە قەڵەمێکی تاراوگە ناکرێ .

لە هاوینی ورزی تێکۆشان دا دڵ برینداراانی ئۆقرە لێ هەڵگیرا و لە ژێر سێبەری هەنجیر و دار هەناران بە دوور لە چاوی نەیاران تا دەمەدەمی ئێواران دەس لە ملانی یەک دەکەن و دەست دەکەن بە راز و نیاز لەگەڵ یاران .

لە پاییزی وەرزی مێوە چنین دا کیژ و کوڕی هەرزەکار لێک وەکۆ دەبن و لە گەڵ چنینی میوەی جۆراوجۆر دا کوڕی هەرزەکار دەس دەبا بۆ سێوی لا سوور و هەناری سەر بە گوولوکی نێو باخەڵان کە زەرد بەی لەولاوە بە ناز سەری بە لارەو ناوە و سەری لە بن گەڵای سەوزی داران هەڵهێناوە بە سیلەی چاوان حاڵی خۆی بەیان دەکا و بە زمانی بێ زمانی دەڵێ (ئەمنیشت لە بیر نەچێ!) کوری هەرزەکاری بێ ئارامی شەیدا سەری لێ دەشێوێ و نازانێ دەس بۆ کامیان بەرێ کە ئەوی تر لیێ دڵگیر نەبێ و نەتورێ لە پر " باغەوان گازی دەکا و دەڵێ: نەیکەی... "

لە شەوانی کرێوە و باکووتی زستان دا کوڕ و کیژ شەوگاری دور و درێژ بە خواردنی شەوچەلەی وەک مێوژ و گوێز و باسوق و سجوق بە گاڵتە و گەپ و جەفەنگ تێپەر دەکەن و بە چاو برکێنە لە گەڵ یەکتری دا عەشقێکی پاک و مەلەکووتی پێک دێنن .

بەڵی! ئا لەم مەڵبەندە قەشەنگ و رازاویە دا لە داوێنی چیای هۆمل دا گوندێک وەک بووکێکی بێ ناز لە ژێر تارای سورەوە، خەملیوە.. ئەم گوندە، " شڵماش " زێدی ئاوارەی مەرد و رەندە.

لەم گوندە دا بوو کۆرپەلەیەک چاوی بە دونیای پر لە گێرە و کێشە و نابەرامبەری هەڵهێنان کە لە رەگەزنامەکەیدا " احمد " ی لێ نووسرابوو و لە پاشان ناوی " ئاوارە" ی بۆ خۆی دیاری کرد. ئەو "کەم ژیا بەڵام کەڵ ژیا " .

باوکی ئەحمەد لە هۆزی هەمەوەند بوو و بە فەقییەتی رێگای کەوتبو ئەم گوندە دڵی لێی گیر ببوو هەر لەوێ ژنی هێنا بوو و بنەماڵەی پێکەوە نابوو.

مەلا حەمەدەمینی باوکی ئاوارە مرۆڤێکی لە خواترس و زانا و عالم بوو لە شەرعی ئیسلامیدا و لە سەرف و نەحوی عەرەبیدا دەستێکی باڵای هەبوو زۆر مەسائیلی شەرعی لە لا دەکرانەوە. بێجگە لەوەش خۆشەویستی نیشتیمانی وەلا نەنا بوو ئۆگری نەتەوە و نیشتیمانەکەی بوو.

لە یەکێک لە رۆژەکانی ساڵی ١٣١٣ هەتاوی (١٩٣٤ ی ز) بنەماڵەی مەلا" محمدامین" بوون بە خاوەنی کورێکی چاوشین و خنجیلانە.

کاتێک مەلۆتکەیان پێچایەوە و بە رەسمی ئەو کاتی کوردەواری لە سەر بێژینگ و لە پەنای دایکی مێهرەبان و دڵسۆزیان رۆنا لە هۆدە ساکارەکەیان دا چاوی دەگێران و لە بن میچەرەش

و قرماوی یەکە ڕا مابوو چوو بۆ نێو دەریای خەیاڵات و خەمان. وا دیار بوو هەر ئەو دەم بیری لە بەش مەینەتی و چارە ڕەشی گەلە چەوساوەکەی دەکردەوە و دەیزانی بۆ بەربەرەکانی دەگەڵ ملهوری و نا بەرامبەری دا و بۆ وەدەست هێنانی ئازادی گەلەکەی و دەستە بەر کردنی داد پەروەری کۆمەڵایەتی هەر زۆر زوو کاڵە و پێتاوان هەڵکێشێ و گۆچان تاو داتێ و ڕێگای چیا و بەندەنان بگرێتە بەرو ببێتە ڕێبوارێکی ڕێگای ئازادی گەل و وڵاتەکەی.

به سەرهات

به ڕەسمی ئەو کات و زمانی کوردەواری کە حەوت شەو و ڕۆژ بە سەر لە دایکبوونی ئەو کۆرپەیە دا تێپەر بوو، میوانیەک بۆ ناو لێنانی رێکخرا و گشت ریش سپی و پیاوە ماقوڵانی دێ

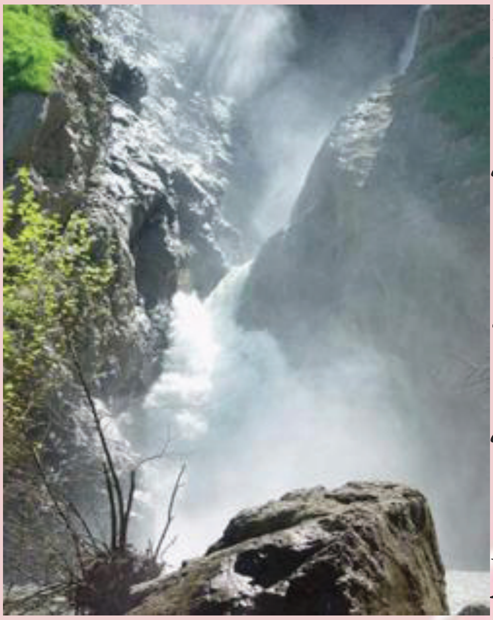

لە سەر خوانی مەلا محمد امین دانیشتن و چوکیان وە چۆکی یەک دان. کە نان خواردن تەواو بوو. مەلا محمد امین هەستا کۆرپە ساواکەی بە ئەسپایی هەڵگرت و لە سەر کۆشی خۆی داینا و حەوت بانگی "محمد"ی بە گوێی دا لێدان و ناوی لێنا ((احمد)) سبەی بەیانی بێشکە ئامادە بوو ئەحمەدیان لێ شەتەکدا بە دەسرازە و گوڵینگەی بەنی ڕەنگاو ڕەنگی کوردەواری لە بێشکەی تاینیان پێچا.

ئەحمەد بەرەبەرە دەستی بە (گاڵ و گغە) کرد و لە گاگۆڵە و دارە دارە تێپەری و پێروچکە بوو هەر زۆر زوو بە دەیان کووژەکە و نوشتە و مت مووررووی چاوەزارێی بە پشت و لا شانی کەوا شۆرە بچکۆڵانەکەیەوە شۆر بوونەوە.و دەستەسرێکی سپی گوڵینکە داری گوڵداری بە دەرزیلە بە لا شانیدا شۆر بووە بۆ ئەوی ئەحمەدی خاوین و قەشەنگ لووتی پێ بسرێ.

ئەحمەدی خۆشەویستی دایە و بابان دەورەی منداڵی تێپەراند و پێی نایە تافی لاویتیەوە و گۆشەی گویسوانانی گرت.

کاتێک ئەو لەم تەمەنە دا بوو هیچ مەدرەسەیەک نەبوو لێی بخوینی بەڵام دەستە وەستان نەوەستاو لە مەکتەبی باوکی زانای دا لە حوجرەی فەقێیان دەستی کرد بە خویندن و زۆر زوو فێری خویندن و نووسین بوو و پلەی سەرەتایی بڕی تا وای

لێ هات بۆ فیر بوونی شتی زیاتر ڕێگەی گوند و شاری کوردستانی گرتە بەر و لە هەر شوێنێک حوجرەیەکی فەقیانی لێ بۆایە ئەو تێدەکۆشا بەرکوڵێکی لە زانست و فێر بوونی لێ بکات .

ئاوارە و سیاسەت

لە جەریانی ئەو سەفەرانە دا مەلا ئەحمەد نەداری و بێ بەشی گەلەکەی دیبوو دەست تەنگی چێشتبوو هاتبۆ سەر ئەو بروایەی چاکی مەردایەتی لێ بەلادا بکا و بۆ گەیشتن بە ڕزگاری گەلەکەی و دەرباز بوون لە کەمدەستی و نەداری شەو و ڕۆژ هەوڵ بدات و بۆ ئەم مەبەستە شەرەفی ئەندامەتی لە حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانی وەرگرت. هەر زۆر زوو شاقەلی کە وای دەپانتۆلی هاویشتن و خۆی گورج و گۆڵ کرد.

ئاوارە لە ساڵی ١٣٤٠ی هەتاوی (١٩٦١ ی ز) بە هۆی حیزبایەتی و ئیش وکاری سیاسیەوە لە بەر چاوی سیخورەکانی پاشایەتی بۆگەن ئاشکرا بوو بەرەو کوردستانی گەرمێن ڕێی داگرت کە ئەو دەم تازە شۆرشێکی گەرم و گوڕی تێدا بەرپابوو بوو. ئەو چالاکانە لەو شۆرشە دا بەشداری کرد و هێندەی نەخایاند لەبەر ئەمینداری و ئۆگری لە رادە بە دەری بە خاک و وڵات بوو بە جیی متمانەی ڕێبەرایەتی شۆرش .

مەلا ئاوارە لە پاش ساڵەکانی (٤٤ و ٤٣ ی هەتاوی) لە گەڵ چەند کادری دیکەی حیزب وەک: سولەیمان موعینی، سمایل شەریفزادە، قادر شەریف ... لە کوردستانی گەرمێنەوە گەڕایەوە کوردستانی ئێران و گۆچانێکی بە دەستەوە گرت و لە ناوچەکانی بانە و سەردەشت لە نێو جوتیاران و زەحمەتکێشاندا ئەرکی نیشتیمانی خۆی بە جێ دەگەیاند.

ئاوارە لە ماڵ و ژیانی خۆی دوور کەوتبۆوە بەڵام هەموو جێگەیەکی ئەم کوردستانەی بە ماڵ و زێدی خۆی دەزانی و لەو کاتەیەوە لە ماڵ دوور کەوتبووە هەستی بە غەریبی نەکرد بوو. چوونکە ئەو تەنیا خۆی بە ڕۆڵەی دایک و بابی نەدەزانی و خۆی بە ڕۆڵەی هەموو خەڵکی کوردستان دەزانی هەر بۆیە بوو ئەو دەم و ئێستاش ئەوانەی ناو و ناوبانگی ئاوارەیان بیستبوو ڕێزی تایبەتی یان بۆی هەیە.

ئاوارە هەردەم خەڵکی بە دوا ڕۆژی پرشنگداری گەلەکەی هیوادار دەکرد و ڕێگای ژیانێکی پر لە بەختەوەری بە خەڵک نیشان دەدا.

ئەو بۆ خۆی لە چینی زەحمەتکێش و نەداری گەل هەڵقوڵا بوو و بێجگە لەوە زولم و زۆری دەرەبەگە خوێنمژە خۆماڵیەکانیشی بۆ خەڵک ئاشکرا دەکرد و ئەوانی لە فرت و فێڵ و بەند و بەستی دژی گەلیانەی میرو ئاغا و بەگلەرەکان ئاگادار دەکردەوە.

ئاوارە هەردەم بە فەقێیانی دەگوت: ئەرکی ئێمە تەنیا خواردن و خویندن نیە نەتەوی کورد نەخویندەوار و دواکەوتووە ئێمە دەبێ شان بە شانی روناکبیرانی شۆرشگێر زەین و فیکری خەڵکی روون بکەینەوە و ڕێگای خەباتیان نیشان بدەین و هەموو لایەک بۆ بەختیاری گەل تێ بکۆشین.

ئاوارە بەراستی ئەم ڕێگەیەی گرتبۆە بەر نەک هەر لە دژی ڕێژیمە خوین مژو کورد کوژەکانی کوردستان و دەرەبەگە چڵکاوخۆرەکان بەڵکوو لە نێو حیزبیش دا دژی هەموو جۆرە لادان و لارێی یەک خەباتی دەکرد.

ئاوارە چۆن خانە بگیر کرا

لە بەهاری ساڵی ١٣٤٧ ی هەتاوی (١٩٦٨ ی ز) دا بە قەولی خەڵکی لێرەواری لای خۆمان کە بن دەوەن شین بوون تێکۆشەرانی حیزب بەرەبەرە داوەرینەوە وڵاتی و ئەوانی تا ئێستا لە پەنا و پەسیوان و ئەشکەوتی تەنگ و تاریک و تنوک و سارد و کادێن و وچخانەی تەنگەبەر دا خۆیان حەشاردا بوو خۆیان وەبەر هەتاوێ دا.

ژاندارم و جاشە خۆفرۆشەکان و چڵکاو خۆرە بۆدەڵەکانی حەمە ڕەزا کە توانای بەر بەرەکانی روو بەروویان لە گەڵ ئەم تێکۆشەرە لە خۆ بوردوانە دانەبوو بە شێوەی کۆن و هەمیشەیی ئاغاکانیان دەستیان بە فێڵ و داو نانەوە بۆ ئەم تێکۆشەرانە کرد. پێویستە دوو وێنەی زیندوو و بەرچاو لەم چەشنە فێل و تەڵەکە و داونانەوەی ئەو دەم لە بەهاری ساڵی ١٣٤٧ ی هەتاوی باس بکرێت.

کاک سمایلی شەریف زادە خوێند کاری دانیشکەدەی (پلیتکنیک)ی زانستگەی تاران و خەڵکی شاری مەهاباد کادرێکی بە وەج و شارەزای حیزبی بوو. بە هۆی خۆفرۆشێک بە ناوی کوێخا

شەریف کە خۆی خزاند بوو نێو ریزی تێکۆشەران، لە ئەشکەوتی گوندی دارێنەی سەر بە شاری بانە بە خۆی و چوار تێکۆشەری دیکەوە کەوتنە داوی دوژمن و سەدان جاش و ژاندارم لە ناکاو ولە ناخافڵ بە سەریان دادان ئەو تێکۆشەرە گیان لە سەر دەستانەی حیزبی دێمۆکرات لە پاش شەرێکی چەند سەعاتی شەهید بوون و کوێخا شەریفی خۆفرۆش گەڕایەوە نێو کۆشی ئاغاکانی.

رووداوی دڵتەزێنی دیکەی لەم بابەتە فێل وتەڵەکە و داونانەوە بۆ مەلا ئەحمەد شڵماشی (ئاوارە) بوو. لە چەند گوندی ناوچەی سەردەشت ئەو شوێنانەی ئاوارە تێکۆشانی هەبوو دەرمانی بێ هۆش کەریان لە چەند ماڵان دانا بوو.

لە گوندی دیوالان لە ماڵی حەسەن سەکر.

لەم گوندە دا بوو کە ئاوارە دەرمانداو کراو بە نیوە بێهۆشی درایەوە دەست رژیمی ملهۆڕی حەمە رەزا .

داستانەکەی بەم چەشنەیە :

حەسەن سەکر کویخای گوندی دیوالان بە دنەدانی حاجی برایمی بەریاجی کێشەی زەوی و زاری لە نێو جوتیارانی گوندەکە سازکرد بوو لە لایەکی دیکە داوای لە ئاوارە کرد بوو بۆ خۆی بێ و ئەو کێشەیە چارەسەر بکات. ئاوارەش بە پێی واجبی خۆی و بە هەست کردن بە مسئولیەتی خۆی بەم کارە هەستا بوو و شەوێک لە شەوانی مانگی بانەمەری ١٣٤٧ ی هەتاوی بە خۆی و دوو پێشمەرگەوە بۆ چارەسەری کێشەکە دەچێتە گوندی دیوالان و لە پاش راگەیشتن بە کێشەکە و چارەسەر کردنی لە لایەن خۆفرۆش حەسەن سەکری دیوالان مەلا ئاوارە دەرمان داو دەکرێ و هەر ئەو شەوە حەسەن سەکر پیاو دەنێری بۆ دام و دەزگای حکوومەتی و بەیانی زوو مەلا ئاوارە بە هەلیکۆپتەر لە گەڵ دوو پێشمەرگەکەی دەبەن بۆ شاری سەردەشت و لە پاشان لەوێوە بەرێ دەکرێن بۆ دادگای سەحرایی جەڵدیان کە ئەو دەم بۆ تێکۆشەرانی حیزبی دێمۆکرات لە لایەن ژنیراڵ (اویسی) جەللادی شا پێک هاتبوو.

پێشمەرگەکان کە ئەمەیان زانیبوو هاتبوون و دەوری گوندی دیوالان یان گرتبوو لە گەڵ جاش و ژاندارمەکان تێکهەڵچوو بوون و شەرەکە تا دوای نیورۆ درێژەی کێشا بوو و سەروان (بنی عامیری) فەرماندەری ژاندارمەکان قاچی بە گولەی پێشمەرگەکان پێکرا بوو و چەند ژاندارم وجاش جەندەکیان لە مەیدانی شەر لە نێو کووچە و کۆڵانەکانی گوند کەوتبوو. لە پاشان شەرەکە بە پاشەکشەی پێشمەرگەکان بۆ گوندی ئاغەڵان دوایی پێ هاتبوو.

لە پاشان هەندێک دەنگۆ بڵاو بۆوە لە کاتی تێکهەڵچوونی پێشمەرگە و جاش و ژاندارمەکان یەک دوو جار بە یادداشت ناردن بۆ پێشمەرگەکان پیی راگەیاند بوون کە گوایە ئەو بۆخۆی، خۆی تەسلیم کردوە و بۆیە ئەوان نابێ تەقە بکەن و دەبێ بکشێنەوە؟

تەنانەت هێندی کەس کە ئێستا لە دەرەوی وڵات و لە ئەوروپان و لە پێش دا لە گەڵ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بوون و ئێستا لە دەرەوە وەک پەنابەر دەژین و بیرەوەری خۆیان نووسیوە لە یەکیان دا یادداشتێک گوایە بە ئیمزای مەلا ئاوارە هەیە کە دەبێ ئاوارە بۆ پێشمەرگەکانی نووسیبێ بە بروای نووسەری ئەم دێرانە ئەمە راست نیە چوونکە ئاوارە پێش ئەوەی شەر دەست پێ بکا دەگەڵ دوو هاورێیەکەی لە تاریک و رونی بەیانی دا دەگویزرێتەوە بۆ پادگانی شاری سەردەشت .

شاعیری هێژا کاک خالیدی حیسامی (هێدی) ئەو دەم لە سەر گیرانی ئاوارە ئەم هەڵبەستەی دانا بوو و نووسەری ئەم دێرانە لە بەری کردوە .

هەڵکشا ئیتر ئەوە زەردەی خۆر
زەردەیان گرت پەمەیی و ئاڵ و مۆر

با لە پێ تووند کەمەوە بەن کاڵان
لێرەوە سەربرە بۆ "دیوالان"١

رێ دەگەڵ وەش گەلێ کەم مەودایە
هێندە باریکە دەڵێی هەودایە

من بە چالاکی کە وەک تاوێرم٢
کە دەرۆم لێرە شەقاو دەژمێرم

لە هەر ئەشکەوت و خرێ رادەبرم
رادەوستم برێ هەست را دەگرم

دیمەنی جوانە بەڵام وا دیارە
رێی مەترسی هەیە بۆ "ئاوارە"

تا بڵێی گوندێ بە داو و کەڵەکە
بەدەهۆن زۆر و بە فێڵ و تەڵەکە

حەوشەیان تۆرن و ماڵیان بنەیە
هاندەری لێیە خەریکی دنەیە

زرە کوردی وەکوو کەو٣ دەخوێنن
دەس و دل پیسن و دەم بە خوێنن

ناسرەون ساتێ نە رۆژێ نە شەوێ
بانگ دەکەن خۆیی ئەویش چەشنی کەوێ

دەیبەن و دەیخەنە داوی دوژمن
دێتە جێ مەرجی شەرەف دۆراندن

کوردە بۆ یەک دەبنە نێچیروان
کورد نەبێ کێیترە نێچیری وان

پەت و سێدارە ئیتر هەڵدەخرێن
لاوی تێکۆشەری پێ دا دەکرێن

جار دەدەن جا هەموو گوند و گەرەکان
بێن و رێیەک بخەنە " سەرکەنەکان"٤

بێن ببینن کە شەهید "ئاوارە"
سەری چەند بەرزە لە سەر سێدارە

چۆن (حەمەد ئەحمەد و رەحمان وەتمان)
بۆ وەتەن مردن و سەریان نە چەمان

هێشتە هەروا لە گەلی و دارستان
دەگەرێ دەنگی " بژی کوردستان"

گوند نیە بنکەیە بۆ ئاژاوە
خۆ فرۆشتن لەوێ ئێستەش ماوە

نەتەویی کوردن ئەگەرچی کوردن
لە بەرامبەر گەلی کورد روو زەردن

نابێ دڵ خۆش بێ بەوە بێگانە
کوردی کوشتن ئەوە کوردستانە

تا پتر خوێن برژێ لەم ناوە
شۆرشی گەورەتری بە دواوە

جوانمێری مەلا ئاوارە

کاتێک مەلا ئاوارەیان گرت تا ئەو کاتەی شەهیدیان کرد زیاتر لە چوار مانگی خایاند لەو ماوەیەدا زۆرتر لە قەسابخانەکەی جەڵدیان رادەگێرا، یەک دوو جار هێنایانەوە پادگانی سەردەشت و لە ژێر درندانەترین و سامناک ترین ئەشکەنجە و ئازار دا بوو بەڵام بە شەهامەت و ئەمینداریەکی زۆرەوە خۆی راگرت و ئەو ئەمانەتەی دایکی نیشتیمان کە بە لایەو بوو نەی درکاند و نهینیەکانی لەگەڵ خوێنی گەشی دا نەمامی ئازادی کوردستانی رەنگین و دەلالیان پاراو کرد .

ئاخرەکەی کاتێک دوژمنەکان بۆیان روون بۆوە کە مەلا ئەحمەد شلّماشی خزمەت بە گەل و نەتەوکەی دەگەڵ چۆر چۆر شیری مەمکی دایکی دا بە گەرووی داکراوە و دەگەڵ هەموو دەمارەکانی لەشی و لە نێو دڵۆپ دڵۆپی خوێنی نێو لەشیدایە تا کاتێک گیان لە جەستەی دا بێ خەیانەت بە گەل و نەتەوە و وڵات ناکا، زۆر بێ بەزەیییانە لەبەرە بەیانی رۆژی ۱۱ ی خەرمانانی ساڵی ۱۳۴۷ هەتاوی (۱۹۶۸ ی ز) لەگەڵ دوو هاوڕێییەکەی بە ناوەکانی:

رەحمانی حەمەدی وەتمان چاوشین و مەلا کەچە " محەممەد ئەحمەدی" هەردووکیان خەڵکی گوندی دیواڵانی ناوچەی سەردەشت) لە خوار نەخۆشخانەی شار لە شوێنێک بە ناوی "خڕی کانی ساردێ " ئیعدام کران.

بە پێچەوانەی، ئەوەی تەرمی شەهیدەکانی جووڵانەوەی ساڵەکانی (۴۷ – ۴۶ی هەتاوی) یان بۆ چاو ترسێن کردنی خەڵک بە شار و گوندی کوردستان دادەگێرا. بە کریگیراوانی رژیم هەر بەو بەیانیە زووە تەرتیبی ناشتنی تەرمی ئەو سێ شەهیدەیان دابوو لە قبرستانی گردە سووری شاری سەردەشت و تا چەند مانگ دواتر شوێنی ناشتنەکەیان ئاشکرا نەبوو بەڵام لە پاشان گلکوی پیرۆزیان بوو بە جی نەزرگەی پیر و لاوی کورد.

کاتێک جەلادەکان ویستبوویان ئاوارە ئیعدام بکەن بە سەری دا نەراند بوون و بە قەوت هاواری کردبوو (بژی کوردستان).

ئاوارە و هەڵبەست

ئاوارە لە دەورانی فەقێیەتی لە حوجرەی فەقێیان و پاشانیش بە خویندنەوی شێعری شاعیرانی نیشتیمان پەروەری کورد ئۆگرییەکی زۆری بە شێعری پاراو و رەسەنی کوردی پەیدا کرد بوو و لە کاتی پێشمەرگایەتی زۆر جار بە زمانی خەڵک شێعری دەگوتن و زۆر زوو شێعرەکانی دەما و دەم لە نێو خەڵکی دا بڵاو دەبونەوە و خەڵک شێعرەکانی ئەویان بۆ یەکتری لە بەر دەگووتەوە .

ئەگەر بمانەوێ بە ناخی شێعرەکانی ئاوارە دا بچینە خوارەوە و دابەش کردنێکیان لێ بکەین بۆمان دەردەکەوێ ئەو دوو جۆرە هەڵبەستی هۆنیوەتەوە.

هەڵبەستی نیشتیمان پەروەری وەک هەڵبەستی "کوردم کوردستانم دەوێ " و " توتنەوان"، رەش بگیری و لای لایە، هەڵبەستی توتنەوان لە دیاردە کۆمەڵایەتیەکانەوە دەچێتە سەر دیاردەی سیاسی. دیارە ئاوارە هۆی بەش مەینەتیەکانی گەلەکەی بە هۆی سیاسی دادەنێ . هەروەها لە هەڵبەستی لای لایە دا کە لاوانەوەیە دوبارە ئامانجی دەربرینی نیشتیمان پەروەرییە. هەڵبەستی وەسفی وەک "هەڵبەستی وەسفی ئالان" ئاوارە لە هەڵبەستی " کوردم کوردستانم دەوێ " دا کە نموونەی شێعری نیشتیمان پەروەرییە، دەڵێ :

ئەگەر بمانەوێ بە ناخی شێعرەکانی ئاوارە دا بچینە خوارەوە و دابەش کردنێکیان لێ بکەین بۆمان دەردەکەوێ ئەو دوو جۆرە هەڵبەستی هۆنیوەتەوە.

هەڵبەستی نیشتیمان پەروەری وەک هەڵبەستی "کوردم کوردستانم دەوێ " و " توتنەوان"، رەش بگیری و لای لایە، هەڵبەستی توتنەوان لە دیاردە کۆمەڵایەتیەکانەوە دەچێتە سەر دیاردەی سیاسی. دیارە ئاوارە هۆی بەش مەینەتیەکانی گەلەکەی بە هۆی سیاسی دادەنێ . هەروەها لە هەڵبەستی لای لایە دا کە لاوانەوەیە دوبارە ئامانجی دەربرینی نیشتیمان پەروەرییە.

هەڵبەستی وەسفی وەک "هەڵبەستی وەسفی ئالان" ئاوارە لە هەڵبەستی " کوردم کوردستانم دەوێ " دا کە نموونەی شێعری نیشتیمان پەروەرییە، دەڵێ :

هەدا نادەم رۆژ و شەوێ
خۆم بسرەوم دڵ ناسرەوێ
تاکوو هەلم دەست دەکەوێ
دونیا گشتی سەر یەک کەوێ
لێم ببرن خۆراک و خەوێ
کوردم کوردستانم دەوێ

هیوای بەرزم قەت نانەوێ لەم کۆپڵەیە لە هەڵبەستی مەلا ئاوارە دا نیشتیمان پەروریەکی بە تەواوی شۆرشگێرانەی پێوە دیارە بە تایبەتی کە لە دوایین دێری ئەم کۆپلەیەدا دەڵی: (هیوای بەرزم قەت نانەوێ)

واتە ئەو هیوایەی کە لە بەرزی و لە لوتکە دایە قەت نەوی نابێ.

ئاوارە لە کۆپڵەیەکی دیکەی هەر ئەم هەڵبەستە دا دەچێتە سەر ئەوەی کە مافی خوراو بۆ نیشتیمانەکەی وەستێنی هەر وەک دەڵێ :

دەستێنمەوە مافی خوراو
بۆ نیشتیمانی بەش کراو
هەزاران دایکی زگ سوتاو
هەزاران باوکی کوڕ کوژراو
دەژێنمەوە وەک گوڵ بە ئاو
کوردم کورستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

لە کۆپڵەیەکی دیکەی ئەم هەڵبەستەدا ئاوارە ئیشارە بەوە دەکا کە چۆن سەروەت و سامانی وڵاتەکەی بە تاڵان دەچێ و دەڵی :

تا کەی خەزینە و نەوتەکەم
بە بووکەڵە و فیت فیتە دەم

لە سەر گەنجی وڵاتەکەم
خاکی خۆشم ئاوارە کەم
خەڵکی شاد و من دڵ بە خەم
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
لە (هاواری توتنەوان) دا ئاوارە دەچێتە سەر بنج و بناوانی چارە ڕەشی و بێ بەشی وەرزیرانی کوردستان و دەڵێ:
توتنەوانێکی هەژارم
بێ خانوو و بێ زەوی و زارم
بێ پوڵ و باخ و بزن و مەر
دوور لە خێرم نزیک لە شەر
منداڵم رووت و برسییە
ژینم پر لە مەترسییە
قەرزدارم دەردەدارم
شەرمەندەی خەڵکی دێ و شارم
رووم نیە بچمە نێو خەڵک
بێ بەرگ و پێڵاو و بێ کەڵک
خەڵکی پێی وایە تەمبەڵم
بێ کەسپ و کار و چەپەڵم
بەڵام چ بکەم چارە ڕەشم
خەرمانم زۆرە و بێ بەشم
لە هەڵبەستی توتنەوانی دا ئاوارە ئیشارە بەوی دەکا کە چۆن کاتێک توتنەوان بە گیان کێشانی خۆی و ماڵ و منداڵی توتنەکە بەرهەم دێنێ، ئیدارەی دوخانیەی دەوڵەتی ڕەنجی ساڵی بە فیرۆ دەبا و بۆ رزگاری لەم زیللەتە روو دەکاتە دوژمن و دەڵی:
دوژمن تاکەی بدەم باجت
دەک وەرگەڕی تەخت و تاجت
لە پاشان روو دەکاتە وەرزێران و دەڵی :
ئەی وەرزێران، ئەی جووتیران
ئەی توتنەوانی ماڵ وێران
با بە یەک دڵ و بە یەک زوبان
بە خەباتی شێلگیرمان
تا دوا پشوو هەوڵ دەین
شەق دەو ڕژێمە هەڵ دەین
یەکگرتن هێزی سەرکەوتنە
خەبات ڕێگەی دەسکەوتنە
ئەگەر یەک بین و یەک بگرین
دەگەڵ یەک دا بژین بمرین
زاڵ دەبین و سەر دەکەوین
بەرز دەبین و نانەوین
هەوڵ و تەقەڵای بێ وچان
بێ ماندو بوون و پشوو دان
تاقە ڕێگەی رزگارییە
هێنەری رۆژی شادییە
ئاوارە وەک زۆر شاعیری کوردی نیشتیمان پەروەر هەست و سۆزی کوردانەی خۆی لە چوارچیوەی لای لایەی دایکە کوردیک بۆ کۆرپە ساواکەی دا دێنێتە سەر تابلویەک هەر وەک دەڵێ:
رۆڵە کۆرپەکەم ئارامی گیانم
خونچەی گوڵزاری باخچەی ژیانم
جگەر گۆشەکەم بەرهەمی ژینم
سەرووت و ماڵم ئاین و دینم

هێز و تەوژمم بینای چاوانم
هاودەنگی بەزمی رۆژ و شەوانم
رۆڵە گیان مەگری مەگرە بەهانە
بنوو درەنگە بەری بەیانە
لە کۆپلەیەکی دیکەی ئەم هەڵبەستە دا دەڵی :
کورِم تۆ کوردی تۆ بێچوە شێری
نەتەوەی کاوەی ئازا و دلێری
باب و باپیرت خزم و کەس و کار
زۆریان کێشاوە مەینەتی و ئازار
بۆ پارێزگاری ناموس و ماڵیان
قەت نەوەستاوە دەست و گۆپاڵیان
تۆش وەک ئەوان بە نەترس و نەبەز
بازی کێوی بە نەک کەوی قەفەس
هەی لای لایە رۆڵە لای لایە
هیوای دوا رۆژم لە دەست تۆ دایە

ناوچەی ئالان لە کوردستانی ئێران لە شوێنێکی سەر سنووری نیوان کوردستانی ئێران و کوردستانی گەرمێن دایە و تێکۆشەرانی کوردی هەر دوو بەشی کوردستان بە رارەوی یان بە مانەوە رێیان تێ کەوتوە شوێنیکی شاخاوی و زەوی و زاری کەمە خەڵکەکەی دەوڵەمەند نین بەڵام دڵ ئاوڵا و خاون خوان و میوان خۆشەویستن. مەلا ئاوارە لە کاتی پێشمەرگایەتی دا زۆرتر لەو ناوچەیە دا ماوەتەوە و دەگەڵ خەڵکی گوندەکانی ئەم دەڤەرە دا زۆر تێکەڵاوی هەبووە، ئەو لە وەسفی ئالان دا دەڵی :

ئالان ئەی باغ وبیستان
ئەی ناوچەکەی کوردستان
ئەی بەهەشتی سەر زەمین
ئەی نەخشی جان ئافەرین
من بەشی خۆم گەراوم
جیهان هاتە بەرچاوم
نەمدی وێنەی تۆ چ شوین
لە کویستان ولە گەرمێن
خۆش و لە بەر دڵانی
تا دڵ حەز دەکا جوانی
لە پاشان بە گوندو موچەکانییدا دێ ودەڵێ :
لە " هەرزنێ " دێتە بەرچاو
مێوژ و خۆشاو بە لێشاو
"گاکێ "و " تێیەت " و " بەردان"
جێی مەرِ و ماڵ و وەردان
توتنەکەی " زەردەکانی "
"رۆزمەن " بێ بە قوربانی
"بێتووش " باغچەی گوڵانە
هێلانەی بولبولانە
مەلا عەوڵای بێتووشی
هەزار رەحمەت بێ تووشی
رۆڵەی ئەم خاک و ئاوە
لە دونیا خاون ناوە
"دولکان " و " کانیلانی "
سەد دڵ دەبێ حەیرانی
گەیشتە بێژوێ نوبە
جیێ زیکر و دین و تۆبە
"شێخە ئەمینی " ئەمیندار

پیاوی خودا و خوێندەوار
زۆر بە ناو بانگ و ناو بوو
قیبلە گای پیر و لاو بوو
هەرکەس ئەوی ناسیبوو
فیری خودا ناسی بوو
پیت و بەهرەی خودا بوو
بۆ سەر زەوی رژا بوو
سەر چاوەی نەقشبەندی
خۆزگەم بەوەی چۆ بەندی
هەزار رەحمەت لە گۆڕی
یەزدان بێ چاوە نۆری
گروێس لە بەر دڵانی
وەک گوڵی سەر چڵانی
خاوەنی زەوی و زاری
جێێ هەنجیر و هەناری
لە پاشان لەم وەسفە دا دەگاتە دوایین گوندی ناوچەی ئالان و دەڵێ :
" گڵەسپی " و " مێرگان " و " زێوە"
شێخە سووری کرێوە
دەوری " ئاڵمان "ی داوە
یا خوا هەر بێن ئاوا
زۆر جار بە بەزم و ئاهەنگ
کۆر و کچی شۆخ و شەنگ
دەگرن دەستی رەشبەڵەک
زەرد و سوور و چاو بەڵەک
با لێرە دەست هەڵگرین
بچین رەش بەڵەک بگرین
بەم حاڵەش ئاوارە خۆی بە شاعیر نە دەزانی و دەیگووت ئەم ناوە گەورە و گرانەم پێ هەڵناگیرێ .

مەلا ئاوارە دەفتەرێکی بچکۆلانەی باخەڵی هەبوو و لە نێو هەگبەکەی دابوو زۆربەی هەڵبەستەکانی تێدا نووسرا بوون ئەو دەفتەرە لە لای نووسەری ئەم دێڕانە بوو و زۆربەی هەڵبەستەکانم لە بەر کرد بوون ئێستاش هەر لە بەرمن. لە مانگی خاکەلێوەی ساڵی ١٣٤٧ ی هەتاوی (١٩٦٨ ی ز) ئاوارە دەفتەرەکەی لێ وەرگرتمەوە. کە شۆرشی گەلانی ئێرانی بە سەر دا هات ساڵی ١٣٥٨ ی هەتاوی شێعرەکانی ئەوانی لەم دەفتەرەدا بوون لە لایەن کەسێکەوە بە ناوی (عبدالله مینایی) یەوە چاپ و بڵاو بوونەوە. دووبارە بڵاو بوونەوی هەڵبەستەکانی وەبیر هێنانەوەی گەنجێکی لە بیر کراوە.

باسی ئەومان کرد کە مەلا ئاوارە لە نێو وەرزیران و جووتیارانی ناوچەکانی سەردەشت و بانە دا دەگەڕا و ئەرکی نیشتیمانی خۆی کە روون کردنەوەی ئەوان لە سەر مافە رەواکانی گەلە ستەمدیدەکەی بوو بەجێ دەهێنا، ئەو جووتیارانەی کە لە چوار وەرزی ساڵدا بە زەحمەت و ماندوو بوون و بەرهەمەکانیان زگی خەڵک تێر دەکەن و لە هەمان کاتدا بۆ خۆیان برسین .

دوو نمونەی زیندوو لەم کەسانە لە ناوچەی سەردەشت کە ئەو کات مەلا ئاوارە هامو و شۆی دەکردن کاک خدر (خاوەنی تووتنەوانی ئاوارە) و سەلیم پێ خواسن .

سەلیم پێخواس خەڵکی ناوچەی ئالانی سەردەشت بوو. ئەو تەواوی سەروەت و دارایەکەی بریتی بوو لە " دوو سێ فرووج و دوو داری هەرزاڵە کۆن و دیزەیەک خاڵی لە رۆن و گاسنێکی تێک شکاو و".... گوێدرێژێک و دەستێک کۆنە پێخەف و کاتێک لە گوندێک ماڵی بۆ گوندێکی دی باری دەکرد و لە گوێدرێژەکەی دەنا، گوێدرێژی تایین زۆر بە هاسانی بارەکەی هەڵدەگرت و ریگەی دادەگرت.

مام سەلیم پیشەی راو و شکار بوو و هێندەی باڵندە و دەعبای کێوی کوشتبوون هیچ دەعبا و پەلەوەرێک لە بەری هەڵنەدەهات ساچمە زەنێکی هەبوو هێندەی دەبن تاشە بەرد و ئەشکەوتان گێرا بوو قۆنداغەکەی سوا بوو، بەو حاڵەش ژاندارمەی شا زۆریان لەم ساچمە زەنە زەندەقیان چوو بوو و زۆریان بەرۆک پێ دەگرت بۆ ساچمە زەنی تایین .

ئەوەش ئێوە و ئەمەش هەڵبەستەکانی ئاوارە :
کوردم کوردستانم دەوێ
هەدا نادەم رۆژ و شەوێ
خۆم بسرەوم دڵ ناسرەوێ
تاکوو هەلم دەست دەکەوێ
لێم ببرن خۆراک و خەوێ
دونیا گشتی سەر یەک کەوێ

کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
تاکوو قۆناغی سەربەستی
ئەسپی خەباتم ناوەستی
تا دەرنەچم لە ژێر دەستی
نامەوێ سەرمایەو هەستی
مەرگ نەک ژینی ژێر دەستی
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
بۆ ئازادی و بەختەوری
بۆ سەربەخۆیی و رزگاری
بە سەر بەرزی و بەختیاری
بەگیان دەکەم فیداکاری
تا دەبرم دەستی زۆر داری
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
دەستی زۆردار دەقرتێنم
قەڵای سەختی دەروخێنم
بەردی بناغەی دەردێنم
وەک دێڵە سەگ دەیتۆپێنم
کە نەش تۆپی دەی رەتێنم
تۆڵەی کوردی لێ دەستێنم
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
دەی رەتێنم تا کێوی قاف
جیهانی پێ دەکەم تەواف
بە بێ گاڵتە و لاف و گەزاف
شەرتە نەکەم وەعدە بە خیلاف
یا بمرم یا بستێنم ماف
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
دەستێنمەوە مافی خوراو
بۆ نیشتیمانی لەت کراو
هەزاران دایکی زگ سوتاو
هەزاران باوکی کوڕ کوژراو
دەژێنمەوە وەک گوڵ بە ئاو
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
ناهێڵم نەسلی بەدکار
وەک هەڵۆ لێی دەکەومە کار
لە ژێر زەوی بۆی دەچمە خوار
بچێتە ئاسمان نایکەم قوتار
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
جووقە واری لێ ناهێڵم
وڵاتی پێ بە جێ دێڵم

خاکی خۆم بۆ خۆم دەکێڵم
سوودی بزن ومەر و چێڵم
چی دی نایدەم بە فرو فێڵم
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
تاکەی خەزێنە و نەوتەکەم
بە بۆکەڵە و فیت فیتە دەم
لە سەر گەنجی وڵاتەکەم
خەڵک شاد و من دڵ بە خەم
خاکی خۆشم ئاوارە کەم
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

ئاوارە ١٣٤٦ ی هەتاوی

ئاوارە لە مووچەیەکی گوندی بیژوێ ئالانی سەردەشت دەبێ و بە دووربین چاو لە دێیەکە دەکا و دەبینێ ئاپۆرایە، هێندەی پێ ناچی برادەرێک نان و چای بۆ دێنی. ئاوارە دەپرسێ :

. ئەو ئاپۆرایە چیە لە نێو دێ

. چ نیە عەجەم هاتوون بۆ سەربازگیری و دوو کەسیان بە ڕەش بگیر گرتوون یەکیان سەلیم پێخواسە کە هەر زوو خۆی لە دەستیان ڕزگار کردوو ئەوی دیکەیان میرزا برایمی حاجی حوسێنە ژن و منداڵ بە پەیاغان ئەویشیان لێ ئەستاند نەوە، ئێستا ژاندارمە لە کونە مشکێکی دەگەڕێین خۆی تێ راکەن.

. ئاوارەش قەڵەم تاو دەداتێ و دەنووسێ :

ڕەش بگیری

قەڵەم ئەی نووری چاوم   کزەی جەرگ و هەناوم
ئەی مایەی ژیانم   ئەی هێزی دڵ و گیانم
هەستە لە خەو درەنگە   ئەمرۆ دڵم زۆر تەنگە
دڵم زۆر ماتەمینە   پر لە زام و برینە
چیت پێ دەڵیم بە کوردی   بینووسە زۆر بە ووردی
وام زانیوە دەنگ و باس   سێ جەندرمەی خوا نەناس
لە سێی پێنجی چل و سی   هاتنە بێژوێ سێ بە سێ
بەرگیان سپی وەک خێوی   ترسنۆک چەشنی ڕێوی
گەینە قەبرستانی دێ   " سەلیم" یان گرت دەستبەجێ
کە گرتیان سەلیم پێ خواس   خەڵک هەموو وەک هەیاس
لە فیتی خۆ گەیشتن   رایان کرد و ڕۆیشتن
هاتن گەینە نێو ئالان   گەران کۆڵان و داڵان
وەک سەگی هار و برسی   هەرچی دییان لێیان پرسی
لە ناکاو بێ خەبەر   یەکێک لە ژوور هاتە دەر
نەیزانی ئەو فەقیرە   کە حەوزەیە و ڕەشبگیرە
نەیزانی بەشی کوردان   گرتن و کوشتنە و زیندانە
وەک سەگ بۆی چوون دەمودەست   گرتیان هەردووک دەستیان بەست
بە خۆشی و شادمانی   هاتن گەینە سەربانی
غەیری ئەو دوو نێچیرە   کەسیان نەبوو دەستگیرە
هەرچۆنی بوو مام پێخواس   خۆی لە دەس کردن خەلاس
ئەوی تریان پێش خۆدا   بۆ وەتاغی مام کوێخا
(ای کدخدا بیا پیش)   (بیا بیرون میندیش)

بەڵام کوێخا مەردانە
زوو گرەوی خۆی بردەوە
ئەو شەو تاکوو بەیان
زۆریان لێ پارانەوە
بە بەرتیل و پارە
تا بەیانی دەستە بەستە
چەند و چوونی پێ ناوێ
سێ جەندرمە و یەک ئەسیر
هاتنە خوارێ چوار بە چوار
خەڵکی نێو دێ ژن و پیاو
هەموو مات و خەفەتبار
بەڵام هەرگیز خودایە
کوردت وەها داناوە
ئافرەتانی قارەمان
نەخشە و پیلانێکی جوان
گەینە دەرکی مام باپیر
پوور فاتمیان ناردە
کوڕی منە و بەری دەن
تێک هاڵان و تێک نووسان
زۆریان یەکتر هێنا و برد
پووڕم نەعرەتەی کێشا
بگرەوبەردە و گیر ودار
یەک دەیگووت تێیبا هەڵدەن
یەک دەیگووت من هەر دەیکەم
یەک دەیگووت ئاموزا گیان
یەک دەیگووت کوڕی خوشکە
یەک دەیگووت ئەی ئاموزا
کە هات خورشیدی کچی
هاواری کرد دایە گیان
شەرتە لە پاش تۆ دایە
تا خەوم نەیە نەنووم
تا برسیم نەبێ نەخۆم
مەگەر هەر نەبێ ماستاو
مەگەر لە بەر هەژاری
چا ناخوم تا تێ نەکرێ
لەم هەموو باس وخواسە
لە پاش شین و گریان وزار
وەک شێرە ژنی زەمانە
ژاندارم لەو ترس و لەرزە
بە سەد فێڵ و دەردی سەر
چوونە ژووری دانیشتن
ئەمجار پوور فاتمی مردوو
ڕزگاری بوو لە مردن
داستانم تەواو نەبوو
جێم چۆڵ و بیابانە
گەلی خوشک و برایان

دەرچوو لەو جێ و مەکانە
بۆی دەرچوو خۆی شاردەوە
پیر و ئافرەت دەورەی دان
دیلیان وێ نەدانەوە
نەکرا عیلاج و چارە
خستیانە ژوور وەک خەستە
دەگەڵ گزنگی تاوێ
هاتنە خوارێ چەپ و چیر
کەوتنە ڕێگا بەرەو شار
کوڕ و کچ و پیر و لاو
وەک دیپەکی تازیە بار
شوکری تۆم لە دەست نایە
بۆ تەنگانە ژن پیاوە
دایان نابوو یەک پیلان
وەک داستانی ئەرسەلان
پێش خۆیان دابوو ئەسیر
کردی بە مرخێش مرخێش !
سەگباب ئەزیەتی مەدەن
وەک جۆخین کەن پێ خوسان
زەفەریان لە یەک نەبرد
هێزی ئافرەت خرۆشا
پەیدا بوو لە چوار کەنار
زوو براکەمیان پێ بەردەن
تا ڕزگار دەبێ کوڕەکەم
ئەتوو سەربازی ئێران
بۆیە لێوم وا ویشکە
جەرگم لە بۆت هەڵپرووزا
دەیدا لە سەر و پرچی
بێ مرادت کردم لە ژیان
تەرک کەم ئەو دونیایە
تا بنێشتم نەبێ نەجووم
تا نەکەومە ڕێ نەڕۆم
دەنا ناخۆم بەفر و ئاو
کۆشت کەم بە ژەهری ماری
نان ناخوم تا دانەنرێ
ژاندارم بوون گێژ و کاسە
خورشید دەستی دایە دار
گرتی جەرگەی مەیدانە
لە بیریان چووە حەوزە
خۆیان لە دەست بردە دەر
وەک مریشک لێی هەڵنیشتن
لەسەر خۆی لادا پەتوو
بۆ توتن پێوە کردن
داخەکەم ڕۆژ ئاوا بوو
نیمە چرا و دیوەخانە
تەمەننا دەکەم لێتان

ئەوەی نزیک و دوورن　　　لە تەقسیرم ببوورن

١٣٤٢ی هەتاوی / ئاوارە

شەوی چاردەی گەلاوێژی ساڵی ١٣٤٦ لە مووچەیەکی سەرەوەی دێی بێتووشی ئالانی سەردەشت بە ناوی "دۆلان" بۆ دیدەنی چوومە لای ئاوارە ئەم شوێنە زۆر خۆش و ئاوی سارد و زوڵاڵی هەیە ئەگەر فارسێکی کەویری یان عارەبێکی دەشتەکی لەو ئاوە وەخوا وا دەزانێ سەهۆڵی تێدایە دوڵان شوێنێکی بەرزە و لە داوێن چیای زەرتکەیە و بەسەر ئالانی ئەم بەر و ئەو بەران دا دەروانێ .

شەو درنگانێک لە پاش قسە و باسێکی زۆر بە دەردی فارس دەڵێن: (از هر دری سخنی)

من لێی خەوتم ئاوارە لە بەر شەوقی مانگە شەو تا کازیوەی بەیانی بە خەبەر بوو .

بەیانی کە لە خەو هەستام دەفتەرەکەی لە پشت سەرم دانا بوو و بۆ خۆی لێ ی دابوو رویشتبوو خواحافیزێەکی لێ نوسیبوو. پێویستە بڵێم لەم سەفەرەدا کاک "محمد محمدی"یشم لەگەڵ بوو کە لە جەرەیانی خۆپێشاندانەکانی ساڵی ١٣٥٧ دژی رژێمی پاشایەتی شەهید بوو. ئەمەش شێعرەکە :

وەسفی ئالان

ئالان ئەی باغ و بێستان　　　ئەی ناوچەکەی کوردستان
ئەی بەهەشتی سەر زەمین　　　ئەی نەخشی جان ئافەرین
من بەشی خۆم گەراوم　　　جیهان هاتە پێش چاوم
ئەمدی وێنەی تۆ چ شوێن　　　لە کوێستان و لە گەرمێن
خۆشی لەبەر دڵانی　　　تا دڵ حەز دەکا جوانی
لە هەرزنی دێتە بەرچاو　　　مێوژ و دۆشاو بە لێشاو

گاکێ " و " تێیەت " و " بەردان "　　　جێی مەڕ و ماڵ و وەردان
توتنەکەی " زەردەکانی "　　　رۆژمەن بێ بە قوربانی
" پیر بابا " پیری مەشهوور　　　خەڵک لە نزیک و دوور
لە کویستان و لە گەرمێن　　　بەرەو پیلی دەچن و دێن
بادار و سەر بە هەوێ　　　جێێ وایان دەس ناکەوێ
ئاوەدان بێ " مەزناوە "　　　مەڵبەندی بەڵەک چاوە
لە کیو لە مازوو چنین　　　بە هەڵپەرکە و پێکەنین
بە دابی هەرزەکاری　　　دوور لە دونیای غەمباری
شەو و رۆژ رادەبوێرن　　　دەست و دڵ چاو تێرن
خوارەوی " خوارە مێر "ە　　　کۆنە جێی مەزن و میرە
"ئەشکان " و " مەزری " و" گەرماو"　　　خاوەن دەغڵ و توتن و ئاو

(بێتووش)

بێتووش باغچەی گوڵانە　　　هێلانەی بولبولانە
کوڕ و کچ و لاو و پیر　　　هەموو دڵخۆش و دڵگیر
باغ و باغاتی جوانێ　　　مزگەوت و حەوز و کانی
دار و درەخت و سەوزە　　　ئاوی ساردی بێ قەوزە
هەتا دونیا دونیا بێ　　　وێنەیان پەیدا نابێ
مێوەجاتی جۆر بە جۆر　　　زەرد وشین و ئاڵ و مۆر
شیرین و مزر و مەزە خۆش　　　پیاو دەکەن مەست و سەرخۆش
خو خورەی ئاوی کوێستان　　　دێتە خوار بۆ نێو بێستان
چریکەی بولبول قاسپەی کەو　　　هەر لە بەیان تاکوو شەو
بە ئاواز و سازی خۆش　　　دڵ دێننە جۆش و خرۆش
شاخی بە بەفر و بەرزی　　　دەروانێتە سەر ئەرزی
"مەلا عەوڵای بێتووشی " (١)　　　هەزار رەحمەت بێ تووشی

رۆڵەی ئەم خاک و ئاوە   لە دونیا خاوەن ناوە
نە بە زمان نە بە قەڵەم   ناتوانم وەسفی بکەم
تورک و فارس و ئەرمەنی   کورد و روم و یەمەنی
کەس نیە ناوی نەزانی   چم داوە لە بەیانی
بێتووش بەراستی خۆشی   مەڵبەندی عەیش و نۆشی
چۆن مەتحت بەمن دەکرێ   هەر ئەوەندەم پێ دەکرێ
قەت دەرناچی لە یادم   هەر بەوەندەش دڵشادم
"مێرگاسی "جوان و ڕەنگین   سازگارو جێگەی هاوین
جێی ئاهەنگ و سەیرانە   دڵگیری پیر و جوانە
"دولکان "و"کانیلان "ی   سەد دڵ دەبێ حەیرانی
لە"مێشکەپە" و"ڕەجاکە"   مام حاجی پیاوی چاکە
"بێشکە " و" دێگە"و"بالێتان"   " شیرانیان " و "دیناران"
سەرووی "دنیاران" " بناوە"   دێیەکی خاوەن ناوە

بێژوێ

گەیشتە " بێژوێ " نۆبە   جێ ی زیکر و دین و تۆبە
شێخ ئەمین "ی(٢) ئەمیندار   پیاوی خودا و خوێندەوار
زۆر بە ناو بانگ و ناو بوو   قیبلەگای پیر و لاو بوو
هەر کەس ئەوی ناسیبوو   فێری خودا ناسی بوو
پیت و بەهرەی خودا بوو   بۆ سەر زەوی ڕژابوو
سەرچاوەی نەقشبەندی   خۆزگەم بەوەی چۆ بەندی
هەزار ڕەحمەت لە گۆری   یەزدان بێ چاوە نۆری
"قوڵە" و "موونە"و" بەردە سوور"   مەزرێ هەمووی خوارۆژوور

هەم " گۆجار" و " سێ کووزو"   پەڵک چنار و مازوو
لە " گویزڵێ" هەنجیر و تر   هێند زۆرە ناگوترێ
"گرتکی " هەر ئاوەدان بێ   هەتا سەر خانە دان بێ
"کاوژان " لەو بەری " گرتکی "   زورن مێوژی بە کەڵکێ
هەزار سڵاو لەو گووندە   لەو بێژووە ڕەند و مەندە
بێژوێ بەهاری شادی   لە ئالان بۆتە نادی
سەدو بیست ماڵ باڵایە   هەمووی ئاڵ و واڵایە
کور و کچ لاو و پیر   هەموو زانا و ئاقڵ و ژێر
دڵخۆش و دەم بە خەندە   شینی وێنەی گوۆەندە
پیری بە کەیف و دڵ جوان   لە دەوڵەمەند و سەپان
هەموو شیرین کەلامن   بە عەقڵ و هۆش وفامن
کور کچی هەرزەکار   فێری گۆنگەڵ و قومار
لاوی گورج و گوڵ وتوند   دێنە بەر چاو لە نێو گوند
کوران شێرو پڵینگن   کچان قازو و قورَینگن
کانی مزگەوت و چنار   مەلا فەقی و خوێندەوار
هەر لە بێژوی جوانن   پێکەوە شانە و شانن
بێژووی هەتاکوو مابم   لا ناچی لە بەر چاوم
با لەو سەری دونیا بم   ئەگەر لە تۆ دڵنیا بم
هەر پێم وایە لە لاتم   هاو دەنگی خاک و پاتم
ئەو جار بە خوات دەسپێرم   بێژوێێ بە خێر و بێرم
خوات لە گەڵ بێ بێژوێ خۆش   شەرتە نەتکەم فەرامۆش

"سنجووێ "و "دۆلی"و "ڕەشەکان"
بمبورن بە هەر سێکان

هەر ئەوندە دەزانم
بڵێم هەتا دەتوانم

جێی گەورە و خانە دانن
خاوەن قۆناغ و نانن

"گروێس " لە بەر دڵانی
وەک گووڵی سەرچڵانی

خاوەنی زەوی و زاری
جێ ی هەنجیر و هەناری

تەماتەی هاوینانت
مورەببای هەنارانت

مەزەی دڵ و گیانن
بەشی ئاغا و سەپانن

"گڵەسپی " و" مێرگان " و" زیوە "
شێخە سووری کرێوە "

دەوری " ئاڵمان " ی داوە
یاخوا هەر ببن ئاوا

"مەلا پیرە " و" شێخە سوور"
دوو مەرقەدی پر لە نور

جێگای راز و نیازن
دوعایان لێ دەخوازن

لە هەموو گۆشە و کەنار
لە دێهات و لە نێو شار

پۆل پۆل و دەستە دەستە
بێ ماندو و بوون و خەستە

بەرەو پیلیان دێن لە دوور
زیاتر لە بەر (شێخە سوور)

بە تاییەتی بەهاران
بە کۆڵە پشتی و باران

کولێرە و نانە چەورە
بە لێشاون لەو دەورە

زۆر جار بە بەزم و ئاهەنگ
کور و کچی شۆخ و شەنگ

دەگرن دەستی ڕەش بەڵەک
زەرد و سوور و چاو بەڵەک

با لێرە دەس هەڵگرین
بچین ڕەش بەڵەک بگرین

(١٤ ی گەلاوێژی ١٣٤٦) ی هەتاوی / ئاوارە

لە پێشەوە وتمان مەلا ئاوارە لە نێو زەحمەتکێشانی کوردستان دەگەرا و ئەوانی لە سەر داخوازیە ڕەواکانی گەلەکەی ڕێنمایی دەکرد گوندی نەڵاس (کە ئێستا بۆتە شاروچکە) یەکێکە لەو گوندانەی دەمچۆمی کەڵوێی سەردەشتە کە مەلا ئاوارە لەوێ زۆر دەچوو ماڵی جووتیاران و لە کاتی ئەوەی ژاندارمە و سیخورەکانی ڕژیمی پاشایەتی بە شوێنی دادەگەران لەو ماڵانە لە نێو مووچە و مەزراکانیان دا دەحەوایەوە.

(خلە کەچەڵ) یەکیک لەو توتنەوانە زەحمەتکێشانەی نەڵاس بوو کە ئاوارە زۆری بە سەر دەکردەوە و تەنانەت لە ئاودان و نێو گوڵ کردن و توتن پێوە کردن دا یاریدەی دەدا ... هاواری توتنەوانێکی سەردەشت یەکێک لەو هەڵبەستانەیە کە بە زمانی سادەو ساکاری گوندی یانە هونراوەتەوە.

توتنەوانێکی هەژارم
بێ خانوو و بێ زەوی و زارم

بێ پوڵ و باغ و بزن و مەر
دوور لە خێرم نزیک لە شەر

منداڵم ڕووت و برسییە
ژینم پر لە مەترسییە

قەرز دارم دەردەدارم
شەرمەندەی خەڵکی دێ و شارم

روم نیە بچمە نێو خەڵک
بێ بەرگ و پێڵاو و بێ کەڵک

خەڵک پێی وایە تەمبەڵم
بێ کەسپ و کار و چەپەڵم

بەڵام چ بکەم چارە ڕەشم
خەرمانم زۆرە و بێ بەشم

هەر کە گوتیان سەری ساڵە
وادەی جووت و کشت و کاڵە

خۆم و خێزان ، گەورە و بچووک
رادەپەریین وەکوو هەللووک

هەڵدەپەرین لێرە و لەوێ
بەڵکوو کارێکمان دەس کەوێ

یا قورەکاری و خشتە برین
یا جووت و زەوی هەڵدڕین

وا بەهارە دەرکەوت گوڵ
جێگە خۆش دەگرێ بۆ شتڵ

بە گاسن بە پێمەرە بە پاچ
بە چنگ و نینوک و قاچ

دەی بژێرین و خۆشی دەکەین
تێکەڵ دەبێ دەگەڵ پەین

ئەمجار تۆ شتڵی پی دەکرێ
بە چیلکەو چاڵ سەری دەگری

دوو ڕۆژ جارێک ئاوی دەوێ
تا شین دەبێ و دەردەکەوێ

بژاری چەند ناخۆش ووردە
پیشەی کور و کچی کوردە

شەو و ڕۆژ خەو ناچێتە چاو   کەنگی بەرم دەکەوێ ئاو
زەویەکەم بۆرە دێر بکەم   نەوەک سیس ببن شتڵەکەم
بە شیو برین و وەردو خەت   کێلان دەگاتە پێنج کەرت
دێراو هەڵدان خاکاو کردن   کور و کچ وەکوو کردن
ناخۆشە توتن چەقاندن   هەڵتروشکان پشت چەماندن
لە ئاو داشتن سستی نەکەی   تا دەگووریێ ووشکی نەکەی
نۆرەی پێشک و بژار برە   جەرگ برە بژار پڕە
وا نیو گوڵ کرا ئاو درا   لە دوورەوە بە چاو کرا
کڵاو گەڕگەری وەدەر کەوت   ئەژنۆم شکا نێوکم کەوت
ڕەبی کوێر بێ و چاوی نوسێ   بە زیادم لە سەر نەنووسێ
دەردی پێرارم نەداتێ   نە کەسریم بێ و نەچم داتێ
توتن نووس بۆ خاتری خودا   روحمی بکە بەمنی گەدا
مەی سووتینە رەنجی ساڵم   خاوەنێ کۆشێ منداڵم

توتن نووس :

تازە هەڵی وەشێنمەوە   بشمری نایکوژێنمەوە

من کار بە دەستی دەوڵەتم   دوژمنی خاک و میللەتم

توتنەوان :

زۆری لە بەر پاڕامەوە   بێ پووڵ جوابی نەدامەوە
نووسی بە چل پوتی تەواو   تەپلە بە سەری دوابراو
بە فیزەوە سوار بوو ڕۆیی   بۆ من جێما ڕەنجەڕۆیی
ئەو جا بارین دەرد و بەڵا   بۆ توتنەوانی بێ سەڵا
بە لەرز و تا بە دەردی چاو   سیس بووم وەک توتنی بەر تاو
بێ پوڵ و پارە وبێ خەرمان   بێ دوکتۆر و دەوا و دەرمان
کرم و مڵەش ، کەڵە و گەزۆ   لە توتنی تایپن بوون وە کۆ
ئەویش وەک خۆم سیس و داماو   چرچ و بێ شەفاف و ژاکاو
نەخۆشی و هەژاریم بران   کارم زۆرن، دەردم گران
جووچکەو وەچە،سەر سپاندن   بن پەل، تەڕە داشکاندن
چار داخ وبەن پێوەکردن   وەبەر تاودان و یشک کردن
تەلیس، شریت و حەمباڵی   خەسار نەکەی نیو مسقاڵی
ئەوا داگیرا، دانرا   پەتەی بارکردن وەرگیرا
خۆشی خۆشی دڵم شادە   خاون قەرز بەس خۆ بادە
توتنەکەم زۆر جوان و ڕەندە   بۆن خۆش و باش و پەسەندە
لەورۆ و لە سبەی باری دەکەم   وارید بە نێو شاری دەکەم
دووخانیە چاکم لێ دەکرێ   پووڵێکی باشم پێ دەبرێ
هەر قەرزێکی بە سەرمەوە   دەیدەمەوە بە گەرمەوە
جلک و پێڵاو دەسرە و کڵاو   برنج و ڕۆن بۆ چەڵاو پڵاو
هەرچی پێویستە بۆ ماڵم   بۆ خۆم و ژن و منداڵم
هەمووی دەکرم بە هەرزانی   لە چاو جاران بە مەرجانی
قەرز دار نیم نەغد کرم   چی دی ناڵێم بەرگ شرم
حاجی قادر"(٣) "عەلی قەساب"(٤)   چایی بێنن دەگەڵ کەباب
شەو لە هوتیل لەسەر فەنەر   دەخۆم دەنووم بە بێ خەتەر

بەڕۆژ تا شەو بازار پێوان
بە فیزەوە قەدەم لێدان
دەگەڕێم دووکان بە دووکان
سەودا دەکەم جلکی بووکان
لە دەرزی تاکوو پەشمینە
هەر شتێ جوان و ڕەنگینە
نرخ و قیمەتی دەپرسم
توتنم هەیە چاو نەترسم
منداڵیش تلی لیلیانە
لە ماڵێ خۆشی خۆشیانە
باب لە شار دەگەڕێتەوە
هەموو شتێکمان بۆ دێتەوە
دە ڕۆژ بەم جۆرە ڕامبوارد
بە قەرز نان و چام خوارد
دڵ پڕ ئاهەنگ و خۆشم
ئەمرو توتنەکەم دەفرۆشم
ئاغای ڕەییس ودەرکەوت
ئۆخەی نۆرەم وەبەر کەوت
دە فەردە توتن ڕیز کراو
لە بەر شەوقی هەڵنایە چاو
بۆ دیتن و چاو لێکردن
هەمووی پەرت و بڵاو کردن
سەر و بنی هەڵتەکاندن
نیویەکی لێ وەراندن
منیش لە جێی خۆ هەستاوم
بە بێ زمان ڕاوەستاوم
لە ناکاو هاتە گویم دەنگێ
دای لە جەرگم وەک خەدەنگێ
گوتی: لێی دەن بە واگوزار
ئەمساڵ خەراپترە لە پار
بەرویەکی ترش و تاڵەوە
گوتی: زوو بگەوە ماڵەوە
دەپووتت کەسری لە سەرە
بی هێنە بێ بێنە و بەرە
کە گویم گرت لەم دەنگ و سەدا
ڕەق بووم لەوێ وەک موقەببا
پاش تاوی تاسان حەبەسان
بە دەنگێکی پڕ لە ترسان
هاتمە زمان، هاوارم کرد
گوتم ئەی دادء ئەی هاوار
ئەی لە ڕێگەی پەروەردگار
لێم وەکۆ بوون درشت وورد
ئاغای ڕەییس قەرزدارم
نەخۆشم برسیم هەژارم
هیچ نەبێ قەرزی ئەمساڵم
قوتی خێزان و منداڵم
بمدەنێ با ئەربابەکەم
حەقی چایی و کەبابەکەم
ڕازی بکەم ، بی دەمەوە
ڕێم ببێ بۆ شار بێمەوە
یان بمگرن یان بمکوژن
یان کەسەریم لە سەر هەڵگرن
بمبەخشن لە ڕێگەی خودا
خەرجیم نیە بۆ دادگا
هەڵدەلرزێم هەڵدە چوقام
نەراندی بە سەرما توقام

ڕەییس :

ئەی بێ شەرمی پەردە دراو
ئەی چڵنگی پیسی گڵاو
بێ دەنگ نەبی بێ ئابڕو
تێت هەڵدەدەم بە ئارەزوو
دا کوڕینە لێرە دەری کەن
نەک لێرە، شار بەدەری کەن
بەم چەشنە دەریان پەڕاندم
بەرهەمی ساڵیان ڕفاندم
بە دزی خاوەن قەرز و ئەرباب
بێ پووڵی قاوەچی و کەباب
ملم بۆ نایە لارەوە
دەرکەوتم لە نێو شارەوە
بە چاوی پڕ گریانەوە
بە دڵیکی وەک بریانەوە
هاتمەوە نێو خاو و خێزان
وەک بارانی گەڵا ڕێزان
فرمێسکی رووتی و هەژاری
لە چاوی گشتمان دەباری

توتنەوان

دوژمن تا کەی بدەم باجت
دەک وەرگەڕێ تەخت و تاجت
ئەی وەرزێران ئەی جووتێران
ئەی توتنەوانی ماڵ وێران

با بە یەک دڵ و یەک زوبان بە خەباتی شێلگیرمان
تا دوا پشوو هەوڵ دەین شەق دەو رژێمە هەڵدەین
یەگگرتن هۆی سەرکەوتنە خەبات رێگەی دەستکەوتنە
ئەگەر یەکبین و یەک بگرین لەگەڵ یەکدا بژین بمرین
زاڵ دەبین و سەر دەکەوین بەرز دەبین و نانەوین
هەوڵ و تەقەلای بێ وچان بێ ماندوو بوون و پشوو دان
تاقە رێگەی رزگاری یە هێنەری رۆژی شادییە

١٣٤٢ ی هەتاوی (١٩٦٤ ز)   ئاوارە

ئاوارە گێرایەوە وتی شەوێک لە ئالۆتی بانە لە مووچەی برادەرێک خەوتبووم، هاوین بوو. نیوە شەو لە مووچەیەکی ئەولا ترەوە گویم لە دەنگی گریانی کۆرپەیەک بوو کە دایکی خۆشەویستی بە دەنگیکی خۆش لای لایەی بۆی دەکرد بۆ ئەوی جگەر گۆشەکەی بخەوێ.
گوتی لای لایەی ئەم دایکە کوردە دەروونی هەژاندم و ئیلهامی دامێ بۆ ئەوەی ئەم شێعرە بنووسم :

لای لایەی دایکە کوردێک بۆ کۆرپە ساواکەی

رۆڵە کۆرپەکەم ئارامی گیانم خونچەی گوڵزاری باغچەی ژیانم
جگەر گۆشەکەم بەرهەمی ژینم سەروەت و ماڵم ئایین و دینم
هێز و تەوژمم بینای چاوانم هاودەنگی بەزمی رۆژ و شەوانم
رۆڵە گیان مەگری مەگرە بەهانە بنوو درەنگە بەری بەیانە
هەی لای لایە کۆرپەی ساوایە کویر بێ ئەو چاوەی بە تۆ هەڵنایە
هەرچەند تۆ دەگری جەرگم کەبابە من بۆ تۆ چۆنم تۆش بۆ من وابە
تۆ شاگوڵی باغ من باغەوانم نازت دەکێشم هەتا دەتوانم
دایک ئەو کاتەی دڵی دەسرەوێ کەکۆرپەی ساوای بێخەم وەرکەوێ
یان بە بزەی لێو بە خەندەی زاری ئاڵ وگۆڕیان کا گریان و زاری
هەی لای لایە کۆرپەی ساوایە قەزات لە گیانم تاقانەی دایە
هەتا ئێستا کە منداڵی ووردی خەڵف و نەمامی بێستانی کوردی
شلکی ناسکی نەت داوە بای باڵ دەرت نەکردووە پەڕو خەت وخاڵ
بێ زمان و بیر بێ هۆش و تاقەت غەمبارم دەکەی بە گریەو زاقەت
بەڵام بە هیوای دوا رۆژم سادەی نەکەی رۆڵە گیان رەنجم بە بادەی
هەی لای لایە کۆرپەی ساوایە بنوو درەنگە بۆچ خەوت نایە
هیوام زۆر پێتە وەک باب و کاکت ببیە سەربازی نەتەوە و خاکت
بەخیوت دەکەم بە گیان و بە دڵ نەکەی بترسی ولەهیچ بکەی سڵ
زانا و خۆیندەوار چاوو دڵتێر بی رۆژی تەنگانە پڵنگ وشێر بی
لاوێکی گورج و خاوەن هۆش و بیر نەترسی لە بەند لە کۆت و زنجیر
هەی لای لایە رۆڵە لای لایە بنوو درنگە تاقانەی دایە
کورم تۆ کوردی تۆ بێچوە شێری نەتەوەی کاوەی ئازا و دلێری
باب و باپیرت خزم و کەس وکار زۆریان کێشاوە مەینەتی وئازار
بۆ پارێزگاری نامووس و ماڵیان قەت نەوەستاوەدەست وگۆپاڵیان
تۆش وەک ئەوان بە نەترس و نەبەز بازی کێوی بە نەک کەوی قەفەس
هەی لای لایە رۆڵە لای لایە هیوای دوا رۆژم لە دەست تۆ دایە

پەراوێزەکان :

١. زانایەکی بە ناوبانگ و شارەزا بوو و لە گوندی بێتووش لە دایک بووە (بۆ زیاتر شارەزا بوون لە ژیان و بەسەر هاتی بروانە (تاریخ مشاهیر کورد نووسینی بابا مردوخ روحانی جلد اول) لاپەرەکانی ٣٨٤-٢٧٦).

٢ . مەلا حەمەدەمین ناسراو بە (شێخی بێژووی ن) کوری مەلا ئەحمەدی سەراوی لە ساڵی ١٢٧٧ی کۆچی مانگی لە بیژوێ لە دایک بوو (بۆ زیاتر شارەزا بوون لە ژیان و بەسەر هاتی بروانە: (تاریخ مەشاهیر کورد لاپەرەی ٣٥٦) .

٣ . قاوەچیەکی شاری سەردەشت بوو، قاوخانەیەکی بەرینی هەبوو و چایەکەی بە تام و خۆش و بە لەزەت بوو، پاییزان وەختی توتن(فەحس کردن) قاوەخانەکەی هەر جمەی دەهات و خەڵک بە تایبەتی خەڵکی دێهات زۆریان روو تێ دەکرد خوای لێ رازی بێ .

٤ . کەبابچییەکی شاری سەردەشتە کەبابەکەی زۆر خالیس و بێ غەشە پێی دەڵێن (عەلی مینەی شێخەی) پاییزان وەختی توتن فرۆشتن لە دوکانەکەی دا رێ وە بەر رێدار ناکەوێ بە تایبەتی کە کەبابخانەکەی لە نزیک قاوەخانەکەی حاجی قادر بوو. هەر کەس نان و کەبابی خواردبا بۆ چا خواردنەوەکەی دەچووە قاوەخانەی حاجی قادری.

سوپاس:

١. بۆ خوشکە چنور مهرپرور کە مونتاژی وە ئەستۆ گرت.

٢. بۆ شاهۆی جگەرگۆشەم کە پێی داچۆتەوە.

تایبەت بە ماڵپەری گیارەنگ

مەلا موحەممەدی شڵماشی:

سەڵاح سالار : دەمانەوێت گۆشەیەکی تاریک لە ژیانی (مەولا ئاوارە) ی برات روون بکەیتەوە، کە باس نەکرابێت؟

مەلا موحەممەدی شڵماشی . مەلا ئاوارە عیلمەکانی تەواوکرد، بەڵام ئیجازەی عیلمیی وەرنەگرتبوو، شاعیریش بوو، شیعری زۆر جوانی هەبوو بەس زۆربەیان فەوتان، یەکێک بوو، لە سەرانی حزبی دیموکرات، خەڵک زۆر پێیەوە پابەند بوون،

حکومەت زۆر هەوڵیدا بیفەوتێنێت، جارێکیان فەرماندەی سوپای مەهابادێ ناوی (سوڵحجۆ) بوو ناردی بە شوێنمدا بە هێلیکۆپتەر بردمیان،

وتی: شا کارتێک دەدات بە مەلا ئاوارە ئەگەر بێتەوە چی پێ خۆشبێ داوای بکات، منیش هاتم بۆلای لە (سونێی پشدەر) بوو، هەشتا پێشمەرگەی لەگەڵ بوو، پێم وت: پێکەنی وتی: کاکە ئەمن پێم وانەبوو تۆ بێی پێم بڵێت وەرەوە، وتم : ئەمن پێت ناڵێم، ئەوان پێت دەڵێن،

وتی: وامزانی وەک بووداییەکە دەچیت لە بازاڕی سەردەشتێ تەنەکەیەک نەوت بەخوتدا دەکەیت و لەبەر ئەو میللەی خۆت دەسوتێنیت، مەلا ئاوارە زۆر زیرەک بوو، خەڵک زۆری خۆش دەویست، ئاخری بە فێڵ گرتیان دەرماناویان کرد.

سەڵاح سالار : ئەوەی ئەو ناپاکییەی لێکرد کێبوو؟

مەلا موحەممەدی شڵماشی : ئەوە (برایم ئاغای بەریاجیی) بوو لە مەنتیقەی خۆمان، مەلا عەبدوڵڵای قاسمیان هەبوو، سەر بە شا بوو، پێیان دەوت: موفتی عەشایەر، من مەلای مزگەوتی سەرچاوەی سەردەشتێ بووم، رۆژێکیان حاجی مەلاعەلی برام ناردی بەدوامدا کە چووم بۆ دووکانەکەی مەلا عەبدوڵڵای قاسمیان لەوێ بوو،

وتی: قسەیەکت بۆ دەکەم سوێندی دام باسی نەکەم، وتی: ئێستە من لە کۆبوونەوەیەک هەستام، کە حاجی برایماغای بەریاچی و سەرهەنگ مەحموودییان و ئەمن و سەرگود بەیات و ئوەیسی کە فەرماندەی هێزی ژاندارمی ئێران بوو، داویان بۆ مەلا ئاوارە داناوە، کە لەو رۆژانەدا لە یەکێک لەو سێ جێگایانەدا بیگرن: وتم جێگاکان کۆێن؟

وتی: یەکێکیان (کانی بیی) نزیک سەردەشتێ، یەکێکی تریان (بێشاسپە) دێیەکەی برایم ئاغا، ئەوی تریان (دیواڵان)ە، وتم چۆن؟

وتی: بڕیاریان داوە لەو جێیانەدا، دووکەس بە شەڕبێن، ئەوکاتەش کەس لەو ناوچەیە پرسی بە حکومەتێ نەدەکرد، بەبێ مەلا ئاوارە سوڵحیان نەدەکرد، یەکسەر حاجی مەلا عەلی برام چوو بۆ کانی بیی، وتیان ئەوشۆ لێرەبووە بەیانی رۆشتووە، نەمانزانی چووە بۆ کوێ،

تومەز چووە بۆ دێی زێوێ لەوێش لە دێی دیواڵان دوو نەفەر بەشەڕدێن، دەڵێت مەلا ئاوارە نەیەت ئاشت نابنەوە، ئەویش هەشتای پیشمەرگەی لەگەڵ دەبێت دوو پێشمەرگە لەگەڵ خۆی دەبات، دەڵێت ئێستا دەچم سوڵحی ئەو دوو ماڵە دەکەم و دێمەوە، دەرمانیان بۆ لە چێشت دەکەن لەناو خواردنەکە خەویان لێدەکەوێت، یەکسەر جەماعەتی عەجەمان دێن دەیانگرن و ئاوایان بەسەردێ.

سەڵاح سالار : دوایی تیربان کرا؟

مەلا موحەممەدی شڵماشی : بەڵێ لە شاری سەردەشتێ، لەبەر ماڵی خۆمان تیرباران کرا.

سەڵاح سالار : مەلا ئاوارە بەرهەمی شیعر و نووسینی نەبوو؟

مەلا موحەممەدی شڵماشی : تەنها شیعری هەبوو، ئەویش زۆربەی فەوتاوە، شیعری هاواری توتنەوانێکی هەژار، یەکێکە لە شیعرە بەناوبانگەکانی کە بڵاوکراوەتەوە.

ئەو گفتوگۆیە درێژە بەڵام من ئەو بەشەی کە پێوەندی بە شەهید مەلا ئاوارەوە هەیە کەڵکم لێ وەرگرتووە

سەرچاوە : ماڵپەری پێگەی کۆمەڵنیووز / ٢٠٠٩/١/٢٠

سەڵاح سالار . رەوشت موحەممەد

وتووێژی لە گەڵ بەڕێز کاک مەلا ڕەحمان کاژەیی، یەکێک لە پێشمەرگەکان و هاوڕێی شەهید مەلا ئاوارە

وتووێژی لە گەڵ بەڕێز کاک مەلا ڕەحمان کاژەیی، یەکێک لە تێکۆشەرانی دێرینی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و هەروەها هاوڕێی نێزیک و سەردەمی پێشمەرگایەتی لە گەڵ شەهید مەلا ئاوارە

ئامادەکردنی شلێر حەسەنپوور

پرسیار : بەڕێز کاک مەلا ڕەحمان، سەرەتا زۆر سوپاس بۆ ئەوە کە کاتی خۆتت پێدایین کە یادێک لە یەکێک لە تێکۆشەرە دێرین و ناودارەکانی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلەکەمان لە ساڵانی ١٣٤٦ و ١٣٤٧ی هەتاوی واتە شەهید مەلا ئەحمەد شلماشی ناسراو بە شەهید مەلا ئاوارە بکەینەوە.

وەڵام : بە راستی سوپاسی جەنابت و ماڵپەری گیارەنگ دەکەم بۆ وەئەستۆ گرتنی ئەو ئەرکە پیرۆز و گرینگە و بۆ ئەو یادە مەزنە، و هەروەها بۆ ئەو زەحمەتە کە جەنابت پاش دەورانێکی دوورودرێژ بە سەر شەهید کرانی ئەو نەمرە دا خستووتە ئەستۆی خۆت، ئەگەر ئیزن بدەی بە کورتەیەک لە سەر خەبات و تێکۆشان دوای تێکچوونی کۆماری کوردستان دەست بە باسەکەم بکەم.

بەڵێ: دوای تێکچوونی کۆماری کوردستان و پەرش و بڵاو بوونی ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران، بۆ ماوەیەکی زۆر جم و جۆڵی تەشکیلاتی ئەو حیزبە لە تێکۆشان وەستا، بەشێکی زۆر لە کادر و ئەندامانی حیزب پەرەوازەی کوردستانی عێراق بوون، بەشێک لە لایەن ڕێژیمی شاوە گیران و هێندێکیشیان ژیانی نیوە نەهێنییان بۆ خۆیان هەڵبژارد کە ئەوانیش یەک یەک و دەستە دەستە دەکەوتنە بەر هێرشی ڕێژیم و ڕەوانە گرتووخانەکان دەکران.

پاش ماوەیەکی زۆر لە تاسان و سەر لێشێواوی ڕیزەکانی حیزب، بە هیممەتی کۆمەڵێک لە دڵسۆزانی ئەو حیزبە، کە هەموو کاتوساتێک لە دەرفەتی لەبار دەگەران بۆ ڕێکخستنەوەی نێو ماڵی حیزب و بە تایبەت ئەو کات کە لە کوردستانی عێراق تا ڕادەیەک بواری ئەوە ڕەخسا بوو و دەکرا ئازادانە هەوڵەکان بکرێنە یەک و لە سەر بنەمایەکی پێشکەوتوو و هاوچەرخ ڕیزەکانی تەشکیلاتی حیزب جۆش بدرێنەوە و تێکۆشان لە نێوخۆی وڵات دەست پێ بکرێتەوە، ئەو دڵسۆزانە هەوڵی خۆیان بۆ بوژانەوەی حیزب دەست پێکردەوە.

ئاکامی ئەو هەوڵ و تێکۆشانە بوو بە هۆی ئەوە کە کۆنگەرەی دووهەمی حیزب بە مەبەستی دارشتنەوەی قەوارەی حیزب و دانانی بەڕێوەبەرایەتییەکی نوێ پێک بێ. ئاکام و بەرووبوومی کۆنگەرەی دووهەم چ بوو، باسێکی دوور و درێژە کە لێرەدا بواری ئەوە نیە بچینە ناو ئەو باسەوە، لە رابردووش دا زۆری باس لێوە کراوە. ئەوەی مەبەستە لێرەدا بۆ باس کردن ئەوەیە کە هێندێ لە کادرەکانی ئەو کاتی حیزب بەناهەق ڕێگەیان پێ نەدرا لە کۆنگەرە دا بەشداری بکەن و بە هەڕەشە و زۆری چەک ڕاونران و لە ئاوارەیی دا جارێکی دیکە ئاوارە بوونەوە و ڕوویان کردە چیا و بەندەنەکانی کوردستان، کە ئەو حەرەکەتە بوو بە هۆی پێک هاتنی " جووڵانەوەی ٤٦ و ٤٧ی هەتاوی کوردستانی ئێران ". یەکێک لەو کادرە بەوەج و دڵسۆزانەی جووڵانەوەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاویی، مامۆستا مەلا ئەحمەد شلماشی ناسراو بە (مەلا ئاوارە) بوو.

پرسیار : بەڕێز کاک مەلا ڕەحمان شەهید مەلا "ئاوارە"ت چۆن ناسی؟

وەڵام : تەمەنم لە نێوان ١٦ تا ١٧ ساڵی دا بوو و لە گوندی نەڵاس دەمخوێند، کەسێک کە ئێستا لە ناوخۆی وڵاتە و نامهەوێ ناوی بەرم، هەڵسوورانی لە ناوچەی سەردەشت دا زۆر بوو، زیاتر دەوری ئەو کەسانەی دەدا کە تا ڕادەیەک لێیان دڵنیا بوو، کە باس و لێدوانەکان بە نەهێنی ڕادەگرن، هاتە لام.

ڕۆژێکیان داوای لێکردم کە بچین بۆ قەدەم لێدان، ڕوومان کردە دۆڵەکەی پشت ماڵان، لە ڕێگا دا باسەکەی کردەوە: تۆ ئاوارە دەناسی؟ وتم نەمدیوە، بەڵام ناوم بیستووە. وتی با لێشت نەشارمەوە من ڕاسپاردەی ئەوم و دەمهەوێ شانە بەندی بکەین و کار بۆ حیزب بکەین ... دیارە زۆر سەرم لێ دەر نەدەچوو و ئەویش بەو شێوە زانیارییەکی ئەوتووی نەبوو کە باش بتوانێ مەبەستەکەی دەر ببرێ و حاڵیم بکا کە دەبێ چ بکەین. دوای هێندێ پرسیار و وەڵام، وتی ئاوارە لەم ناوەیە و لە گەڵ چەند کەسێکی دیکە وا دەکەم چاوتان پێ بکەوێ، وابوو بۆ یەکەم جار لە مووچەی چەکۆ، نێزیک گوندی بێشاسب چاوم بە ئاوارە کەوت.

لەو کۆبوونەوەیە دا، ئەوەندەی لە بیرم بێ دە یا دوازدە کەس دەبووین، ئاوارە قسەی بۆ کردین و ئێمەش تەنیا گوێمان بۆ گرت و کەسمان نەزەرەێکی ئەوتۆی نەبوو، بێجگە لەوەی هەموومان بەڵێنیمان پێ دا کە بە دڵەوە کار دەکەین و چیمان پێ بسپێرێ ئەنجامی دەدەین، ئەوە یەکەم چاو پێکەوتنی من ئاوارەی هەرگیز نەمر بوو.

پرسیار : هەلسوکەوتی شەهید مەلا ئاورە و کاریگەری مەلا ئاوارە لە نێو کۆمەڵانی خەڵک دا لە ڕوانگەی جەنابتەوە چۆن بوو؟

وەڵام : پێشتر ناوی ئاوارەم بیستبوو، هەر کەس کە ناوی کەسێک دەبیسێ، بەڵام هێشتا نەیدیتووە، لە زێهنی خۆی دا جۆرە بۆچوونێکی لە سەر هەیە، بەڵام کاتێک ئاوارەم بینی، بە تەواوی جیاواز بوو لەوە کە من بیرم لێدەکردەوە، پیاوێکی ڕووخۆش، رووح سووک، خۆ بە کەم گر و تا بڵێی لە بەر دڵان بوو، کاتێک قسەی دەکرد و باس و دەرد و مەینەتەکانی گەلەکەمانی دەکرد، کەس نەیدەتوانی بۆ چرکەیەکیش هەودای خەیاڵی ئەملاوئەولا بکا و خافڵ بێ لە بیستنی وتە بەنرخەکانی، کەس نەبوو بچێتە لای و شەیدای باس و لێدوانەکانی نەبووایە و بە دڵەوە ئەرک و مەئمورییەتەکانی کە لە لایەن مەلا ئاوارە و باسی لێدەکران قەبووڵ نەکرد بایە.

ئاوارە کۆمەڵی کوردەواری زۆر بە باشی دەناسی، لە گەڵ هەر کەس بە زمانی خۆی دەدوا، ئینسانەکانی دەرک دەکردن و ڕێزی لە کۆمەڵانی خەڵک بە هەموو چین و توێژەکانییەوە دەگرت. هەر بۆیە چوو بوو ناو قوڵایی دڵی کۆمەڵانی گەلەکەمان و بە گشتی خۆشیان دەویست و وەک چاوی خۆیان دەیان پاراست.

ئاوارە توانی لە ماوەیەکی زۆر کورت دا، سرنجی کۆمەڵانی خەڵک بەرەو کاری تەشکیلاتی ڕابکێشێ و شانە و کۆمیتەکانی حیزبی دێمۆکرات لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی خۆی دا پێک بێنێ، کە تا ئێستاش شوێنەواری چالاکییەکانی ئاوارە لەو ناوچانەی کاری تێدا کرد بوون، بەدی دەکرێ.

ئەو کات پەیوەندی بێسیمی نەبوو، کارەکان و ڕاگەیاندراوەکان، لە ڕێگای ئەندامانی چالاک و دڵسۆزەوە بەڕێوە دەچوون، بەو حاڵەش ئاگادارییەکان ئەوەندە زوو دەگەیشتن، هەر وەک

لە تەکنێکی نوێی ئەو کات کەڵک وەر گیرا بێ، وابوو. لە راستی دا ئاڵقەی پەیوەندیەکان بە گشتی کۆمەڵانی خەڵک بوون، کە ئەوەش بە ماندوو بوونی مەلا ئاوارە پێک هات بوو، بە دەیان جار لە شەر و تێکهەڵچوون لە گەڵ جاش و ژاندارمەکان، کە هەمیشە لە هەوڵی دۆزینەوەی پێ و شوێنی مەلا ئاوارە و پێشمەرگەکان دا بوون، لە لایەن خەڵکەوە ئاگادار دەکران و دەیان پارستن.

ئاوارە بێجگە لە کاری تەشکیلاتی و سازماندانی دڵسۆزانی گەلەکەمان، ئەرکی کاری کۆمەڵایەتی و یەک لایی کردنەوەی گیروگرفتەکانی خەڵکی ناوچەشی لە ئەستۆ بوو، کەم کێشەو

ناکۆکی هەبوون کە بە قسە لێکردنێکی ئاوارە چارەسەر نەکرابان. خەڵک باوەری پتەو بەتینیان بە ئاوارە هەبوو و دەیانزانی بە دڵەوە لە خزمەت بەرژەوەندیەکانی دوارۆژی گەلەکەی دایە.

پرسیار : بەرێز کاک مەلا رەحمان لە ماوەی پێکەوە بوونتان لە گەڵ مەلا ئاوارە دا بێ شک بیرەوەریتان پێکەوە هەبوون، دەکرێ یەکێک لە بیرەوەریەکانتان لە گەڵ ئەو نەمرە دا بۆ خوێنەران باس بکەی؟

وەڵام : ئاوارە زۆر زوو لە ناوچە دا گوڵی کرد و ناوبانگی دەرکرد و بوو بە خۆشەویستی گشت لایەک، بەڵام بە داخەوە زۆر لە گەڵمان دا نەژیا و کەوتە داوی دوژمنەوە و گیرا، لە گەڵ ئەوەشدا بیرەوەری زۆرم لە گەڵ ئەو نەمرە هەیە کە ناکرێ لێرەدا باس لە سەر هەموویان بکرێ. نموونەیەک لەو بیرەوەریانە باس دەکەم کە تا ئێستاش بۆم ناچێتەوە سەریەک کە بۆچی وامان کرد؟!

وەک پێشتر باسم کرد ئاوارە خەمخۆری گەل و وەڵاتەکەی بوو و دەیهەویست کۆمەڵانی خەڵک بەوە رابێنێ کە بە کردەوە سامانی وەڵاتەکی خۆیان بپارێزن و روونکردنەوەی خەڵکی لە هەموو بوارەکان دا زۆر لا مەبەست بوو. یەکێک لەو شتانەی کە زۆر جار باسی دەکرد، پارێزگاری کردن لە جەنگەڵ و لێرەوارەکانی ناوچە بوو و پێی وابوو کە دارستانەکان یەکێک لە سامانە سرووشتییەکانی گرینگی وەڵاتەکەمانە و دەبێ بە هەموو لایەک بیپارێزن، لە رێگای شانە و کۆمیتەکانی حیزبییەوە وەک ئەرکێکی گرینگ لە نێو خەڵکدا تەبلیغ دەکرا.

رۆژێک لە نێزیک گوندی باساوێ بووین، نازانم کێ هەواڵی بۆ ئاوارە هێنا بوو کە کۆمەڵێک وەڵاخدار لە سەردەشت را هاتوون و لە نێزیک باساوێ داری تەر دەبرن. بە پەلە بانگی کردین، هەر چەند ئێمە زۆر نەبووین، بەڵام شەش نەفەری لێ دەست نیشان کردین کە بچین پێشیان پێ بگرین و نەهێڵین داری تەر ببرن.

وەدوایان کەوتین، بەڵام ئەوان پێشتر باریان لێ نابوو و رۆیشت بوون، ئیتر ئێمە نەگەراینەوە لای ئاوارە و کەوتینە دوایان، کاتێک گەیشتینە پشتی گوندی شێوەبرایمە، دیتمان ئەوان نێزیکی جادە ببوون، دیسان نەگەراینەوە و بووینە سێ دەستەی دوو نەفەری، ئەوەی باشم لە بیر بێ من و میرزا عەوڵای بێژوێ کە ئەو کات زۆر چالاک و دڵسۆز بوو، فریا کەوتین لە نێزیک خانووی حاجی رەسووڵی کە ئەو وەخت خانوویەک بوو بە تاقەوە و هێندێ لە شار دوور بوو، سێ کەس لە وەڵاخدارەکان بە بارەوە بگێرینەوە بەرەو گوندی شێوەبرایمە. دیارە لە راستی دا ئاوارە بە ئێمە نەگووت وەدویان کەون و لە نێو شاریش بێ بیان گێرنەوە، پێی وابوو لەو نێزیکانەن و مەبەستی ئەوە بوو کە نەفەرەکان ببینێ و لەو بارەوە قسەیان بۆ بکات. ئێمە کە زۆرمان پێ چوو، ئاوارە و چەند کەسێکی دیکە کە لە لای مابوون، بە نیگەرانییەوە بە هانای ئێمە هاتبوون و لە پشتی ئاوایی شێوەبرایمە یەکمان گرتەوە. ئاوارە لەو کارەی ئێمە زۆر توورە بوو، وەڵاخدارەکانی لە بیرچوونەوە، یەکێک لە پێشمەرگەکانی لە نێو دەوەنەکان را ناردە خوارێ پێی گووتین زوو بۆ خۆیان وەرن و وەڵاخدارەکان ئیزن بدەن با برۆن! کاتێک چووینە لای ئاوارە، دیتمان ناوچاوانی تێک ناوە و زۆر توورەیە، یەکەم قسەی ئەوە بوو: " هەواڵی نێو شاری چییە؟!" ماوەیەک کەس قسەی نەکرد. من بەش بە حاڵی خۆم بیرم لەوە دەکردەوە کە ئێمە ئەو کارەمان بۆ کرد؟ ئەگەر لە سەر جادە تووشی شەر ببایِن، بێجگە لە خۆکوژی چی‌ترمان لە دەست دەهات؟ بێجگە لەوانە هەمیشە ئاوارە ئامۆژگاریەکانی ئەوە بوو کە کاری ئێمە کاری تەشکیلاتی و روونکردنەوەی کۆمەڵانی خەڵکە لە زوڵم و زۆری رێژیم و دەرەبەگەکان....

زۆری پێ نەچوو، فرۆکەیەک لە جۆری پلاتۆز کە زیاتر دەوری کەشف و زانیاری کۆ کردنەوەی هەیە، پەیدا بوو و دەستی کرد بە گەران لە ناوچەکە دا، ئێمە بڵاو بووین و لە نێو دەوەنەکان دا خۆمان شاردەوە. شەهید ئاوارە دیار بوو هێندێ لە توورەییەکەی تەواو ببوو، لە بەر خۆیەوە دەیگووت: " ئێستا دایکم رەنگە زۆری شایی پێم بێ، کورەکەی پێ ئەمیر ئەرسلانی رووەە، نازانێ ئەوە لە نێو ئەو دەوەنە دا جۆرێک خۆم مەڵاس داوە، ئەگەر پەلەدار کەلەکەشم کون بکەن، ناوێرم خۆم بجووڵێنم"، ئەوە یەکێک لەو دەیان بیرەوەرییە کە لە گەڵ ئەو شەهیدە هەرگیز نەمرەی گەلەکەمان هەم بوو.

پرسیار : لە سەر گیرانی شەهید مەلا ئاوارە زۆر بۆچوون و نەزەری جۆراوجۆر هەبوون و باسیان لێوە کراوە، ئایا لە کاتی گیرانی شەهید ئاوارە دا جەنابت لە ناوچە دا بووی و تا چەند لە گیرانەکەی ئاگاداری و گیرانەکەی لە گوندی دیواڵان بە چ شێوەیەک بوو؟

وەڵام : ئاشکرایە داگیرکەرانی کوردستان بۆ سەرکوت کردنی جووڵانەوەکانی رزگاریخوازی گەلەکەمان، هەمیشە هەوڵیان داوە، سەرانی جووڵانەوە بە هەر شێوەیەک بێت لە ناو بەرن. بۆ ئەو مەبەستەش زۆرجار کەڵکیان لە خۆفرۆشان و ناحەزانی جووڵانەوەکان وەر گرتووە، دزەیان کردۆتە ناو ریزەکانی خەباتگێران بۆ لە داو خستنی سەران و بەرپرسانی راپەرین و جووڵانەوەکان.

یەکێک لە سەرکردەکانی راپەرینی ٤٦ و ٤٧ی هەتاویی، کوردستانی ئێران کە ئامانجی سەرەکی بوو بۆ رێژیمی شا و هەر دەم هەوڵیان دەدا بە شێوەیەک لە داوی بخەن، شەهید مەلا ئاوارە بوو، کە بە داخەوە زۆر سادە و ساکار بە دەستیانەوە هات و دەست بەگیریان کرد. لە سەر گیرانی ئاوارە تا ئێستاش حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران، نە لە کاتی خۆی دا کە لە ناوچە دا دەسەڵاتدار بوو و نە ئێستاش کە ئێستایە، ئەو زەحمەتەی بە خۆی نەدا لەو بارەوە لێکۆڵینەوە بکا و روونی بکاتەوە کە تاوانباری ئەسڵی کێیە؟ هەر چەندە زۆریش ئاسان بوو دیتنەوەی تاوانباران، چونکە یەکێک کە ئەو کات چەکداری رێژیم بوو و دوایەش گەرایەوە ناو حیزب، بەشداری رووداوەکە بوو، دەکرا بە وردی لێکۆڵینەوەی لە گەڵ دا کرا با، کە بێ شک بەڵگەی راستییەکان بە دەست دەهات، بەڵام بۆ نەکرا و پاش گوێ خرا، جێگای باسە؟!

شەوێک لە شەوانی بانەمەری ١٣٤٧ی هەتاویی، ئێمە لە دۆڵی بەردەسووری خوار گوندی ئاغەڵان بووین، قەول وابوو بەرەو گوندەکانی دەم چۆم بچین. زۆر باشم لە بیر نەماوە ژمارەمان چەند کەس بوو، بەڵام بێ شک لە ٢٥کەس زیاتر نەبووین، سێ، چوار کەسیش لە کادر و پێشمەرگەکانی ناوچەی پیرانشار وەک شەهید ساڵح لاجانی، مەلا سمایل زەرگەتەنی و دوو نەفەری دیکە هاتبوونە لای مەلا ئاوارە، بۆ باس و راوێژ کردن لە سەر پتەو کردنی پەیوەندیەکانی ناوچەکانی سەردەشت و پیرانشار و چەند رۆژێک بوو ئەوانیش لە گەڵمان بوون.

ئاوارە بانگی من و شەهید لەتیف نەقشبەندی کرد و پیی گووتین کە بە نیازە بچێتە گوندی دیواڵان، بۆ بەرێوەبردنی کارێکی تایبەتی، گووتی ئێوە پێویست ناکا بێن و بچنە گوندی سەرشیو و ئێمەش دوای تەواو بوونی کارەکەمان دەگەرێنەوە لای ئێوە، ناوی شەومان دانا و لێک جیا بووینەوە.

جێگای ئاماژە پێ کردنە کە ئێوارەی ئەو ڕۆژە " ڕەحمان شەخسی" کە ئەویش خەڵکی گوندی دیوالأنە و زۆر جێگای متمانەی ئاوارە بوو، هاتە لامان و لە گەڵ ئاوارە کۆبوونەوەیەکی تایبەتیان کرد و بریاریان دا بوو کە بێجگە لە مەلا کەچە و ڕەحمان کە هەر دووکیان خەڵکی گوندی دیوالأن بوون و لەهەمان کاتیش دا لە پێشمەرگە هەڵسوورەکان بوون، کەسی‌تر لە گەڵ خۆیان نەبەن.

دیارە لەو شێوە سەفەری ئاوارە و لەوە کە نەیهێشت ئەو کۆمەڵە پێشمەرگەیە لە گەڵی بچین، هێندێ نیگەران بووین، بەڵام لە بەر ئەوە کە لە "ڕەحمان شەخسی" دڵنیا بووین و زۆرجاری دیکەش لەو جۆرە سەفەرانەی لە گەڵ کرد بوو، بە نابەدڵی و دڵەڕاوەکێوە، ناوی شەوی داینێ و ئەوان بەرەو گوندی دیوالأن و ئێمەش بەرەو گوندی سەرشیو، وەرێ کەوتین.

کاتێک گەیشتینە گوندی سەرشیو، بە چەند گروپ دابەش بووین. دوای نان خواردن و حەسانەوە و قسە و باس لە گەڵ خەڵکی گوندەکە، دەوری کاتژمێر ١٠ی شەو بوو، کە یەکێک لە پێشمەرگەکان، کە نۆرە کێشکی بوو، خۆی بە ژووریٚ دا کرد و گووتی: لە لای دیوالأن دەنگی تەقی دوو تەفەنگان هات، ئێمەش بە پەلە خۆمان پێچاوە و بەرەو دیوالأن وەرێ کەوتین.

نێزیک کاتژمێر ١١ی شەو بوو کە بە تەواوی لە چەند لاوە، گەمارۆی گوندەکەمان دا، زۆرمان هەول دا کە کەسێک وەدەست بێنین و لە وەزعەکە ئاگادارمان بکا، بەڵام لە تەواوی ئەو گوندە بێجگە لە دەنگی سەگان چی‌ترت نەدەبیست. پاش ماوەیەک بێ دەنگی، شەهید قەرەنی ناسراو بە (عەلی‌یە ڕەش) کە لە گەڵ سێ پێشمەرگەی دیکە لە لای خوارەوەی ماڵەکان، حەوزێکی لێ بوو و لەوێ سەنگەری گرت بوو و تیربارێکی زۆر باشی پێ بوو، لە کۆلانێکی نێزیک حەوزەکە چەکداری دیتبوون، دەنگی دان و هەر دوای چەند چرکەیەک تەقەی لێ کردن، بەڵام چ تەقەیەک، بێ دەنگی شەوی شکاند هیچ، پەلە سوانەی خانووەکەش ئاوری گرت و ئیتر هەر ئەوە بوو کە لە هەموو لایەکەوە تەقە دەستی پێ کرد، وێرای تەقە کردن، بانگ کردنی ئاوارە و هاورێکانیشی بەردەوام بوو، هیچ کەس لە خەڵکی گوندەکە دەنگی لێوە نەدەهات و نەمان دەزانی ئاوارە لە چ ماڵێکە. ئەو وەزعە نێوە نێوە بەردەوام بوو، تا ڕۆژ رووناک بوو. پاشان هێندێک لە ماڵەکان دوور کەوتینەوە و لە چەند بەرزایی دەوری گوندەکە سەنگەرمان گرت و چاوەڕوانی ئەوە بووین کە چەند و چۆنی وەزعەکەمان لێ ڕوون بێتەوە و هەواڵێکی درووستمان دەستکەوێ، بۆ ئەوەی بتوانین لە ڕووی نەختێ زانیاری‌یەوە، هێرش بەرینە ناو گوندەکە.

پێشمەرگەکان وڕەیان زۆر بەرز بوو. شەهید ساڵح لاجانی کە تەنیا کەسێکی بە تەجرووبە و پێکراو بوو لە نێوماندا و پێشمەرگەیەکی تا ڕادەیەک کۆن و کارامە و بە ئەزموون بوو و لە شۆڕشی کوردستانی عێراق دا چالاکانە بەشداری کرد بوو، زیاتر ئەرکی فەرماندەیی بە دەستەوە گرت بوو و شوێنەکانی جێگر بوونی پێشمەرگەکان و هەروەها دیاری کردنی چەند کەناڵێک بۆ هێرش کردن و دابەش کردنی دوو، سێ گروپی چووکە بۆ بەرگری و هێرش بەرانی خستە ئەستۆی خۆی.

زۆر چاوەڕوان بووین هیچ هەواڵێکمان گیر نەکەوت، لە تەواوی ئەو گوندە کەسێکمان نەدی لە ماڵ بێتە دەر و جووڵە بکات، پەلەوەر و حەیواناتیش بە کەمی دەدیتران، هەر وەک ئەوە ئەو گوندە خاپوور بوو بێ.

دەوری کاتژمێر ٩ی بەیانی بوو، هەلیکۆپتەرێک لە ئاسمانی ناوچەکە پەیدا بوو، دیار بوو نەفەر هەڵگر بوو و خەریکی ئەوە بوو بچێتە ناو گوندەکە و لەوێ بنیشێ، بەڵام پێشمەرگەکان تەقەیان لێکرد و ناچار بوو بگەڕێتەوە بەرەو سەردەشت.

دوای گەڕانەوەی هەلیکۆپتەرەکە و نیو سەعاتێک دواتر، پیرێژنێک لە نێو ماڵان ڕا بەرەو شوێنی ئێمە وێ‌هەڵگەرا و وردە وردە تا گەیشتە لای ئێمە، زۆرمان پێ خۆش بوو، پێمان وابوو هەواڵێکی لە چەند و چۆنی جاش و ژاندارمەکان و هەروەها وەزعی ئاوارە و هاورێکانی بۆ ئێمە پێیە. بەڵام کاتێک گەیشتە لای ئێمە، تەنیا نامەیەکی پێچراوەی چووکەی پێ بوو کە ئاوارە نووسیبووی، تەنانەت ئەو نەیدەزانی ئەوەی نامەکەی داوەتێ کێ بووە، دەیگووت: بە منیان گوتووە ئەو نامەیە بەرە بۆ ئەوبەری بۆ ئەوەی گوندەکە وێران نەبێ. کاتێک نامەکەمان کردەوە، تەنیا سێ، چوار خەتێک بوو، بە ناوی ڕەمزی من و لەتیف نەقشبەندی‌یەوە نووسرا بوو، داوای کرد بوو، " ئەگەر دەتان هەوێ من ڕزگارم بێ، دەوری گوندەکە چۆل بکەن، دڵنیا بن من ڕزگارم دەبێ."

پیرێژن گەڕایەوە و پێشمەرگەکان زیاتر لە گوندەکە نێزیک بوونەوە، لە کۆلانێک ڕا یەک دوو جاش و ژاندارم خەریکی ئەوە بوون بە لا شیوێک ڕا بەرەو بەرزاییکی گوندەکە وەسەر کەون، پێشمەرگەکان زۆر بە تووندی جاشەکانیان وەبەر ڕێژنەی گوللەی چەکەکانیان دا، دیار بوو پێکرا بوون و کوژراو بریندariان هەبوون، چوونکە ئەگەر تەقە تاوێک بێ دەنگ دەبوو، یەکێک بە ڕاکردن دەهات و کەسێکی بە خێشکە خێشک بۆ لای شوێنی ئەمن و بەرەو خوارەوە ڕاکێش دەکرد.

ئەو وەزعە هەروا درێژەی کێشا تا دەمی نیوەڕۆیە. دیسان پیرێژن وێ هەڵگەڕایەوە و نامەیەکی دیکەشی هێنا. ئەو جارەیان نامەکە فەرقی هەبوو لە گەڵ هی پێشوو. لە نامەی پێشوو دا وێدەچوو بە زۆر و تەهدید پێیان نووسیبێ. بەڵام جاری دووهەم ناوی ڕەمزی و ڕوونکردنەوە و باسی ئەو کاتە کە لە دۆڵی بەردەسوور لێک جیا بووینەوە و لە هەمووی گرینگتر ناو و ڕەمزی شەوی نووسیبوو کە بە زۆر ناکرێ ئەو کارە بکرێ، چوونکە تەنیا ناوی شەو من دەمزانی لە گەڵ خۆی کە دەکرا شتێکی دیکە بنووسێ بێ ئەوەی ژاندارمەکان هەست پێ بکەن.

دوای ئەوە، چەند کەسێک کۆبووینەوە بۆ لێکۆڵینەوە لە سەر ناوەرۆکی نامەکە و هەروەها بۆ ئەوەی کە دەبێ چ بکەین؟ دیارە ئێمە ناکۆکی‌مان کەوتە ناو، بەشی هەرە زۆر نەزەریان ئەوە بوو کە ئاوارە خۆی تەحویل داوە و ئەو شێوە چوونەشی بۆ دیوالأن، تەنیا بۆ سەر لێشواندنی ئێمە بووە. بەتایبەتی شەهید ساڵح لاجانی و مەلا سمایل زەرگەتەنی و هێندێ لە هاورێیانی دیکەش زۆر توورە بوون و لە ڕاستیش دا فەرماندەیی لە دەست ساڵح لاجانی دا بوو.

لە لایەک نارازی بوونی زۆربەی پێشمەرگەکان لە نامەکانی ئاوارە، لە لایەکی‌تر بێ هەواڵی لە چەندوچۆنی جاش و ژاندارمەکان و وەزعی ئاوارە و هاورێیانی، وای کرد کە تووشی سەر لێشێواوی و دوردۆنگی بین و نەتوانین بریاری هێرش بۆ ناو ئاوایی بدەین، یا لانی‌کەم درێژە بە گەمارۆ دانی زیاتری ئاوایی بدەین تا زیاتر وەزعەکەمان بۆ ڕوون بێتەوە.

لە کۆتایی دا گەیشتینە ئەو قەناعەتە کە دەوری گوندەکە چۆل بکەین، بە وشەی پاشەکشە شوێنەکەمان بە جێ هێشت ئەوە: " بزانین فەرمایشەکانی ئاوارە بە قازانجی گشتی‌یە یا هەر ئی خۆی"؟ دوای ڕۆیشتنی ئێمە دەرکەوت کە جاش و ژاندارمەکان لە مزگەوت کۆبوونەوە و لە بیری ئەوە دا بوون کە خۆ بە دەستەوە بدەن، بە شەرتێک کەسێک دڵنیایان بکا کە ناکوژرێن و ئازاد دەکرێن، خۆ تەسلیم دەکەن، بەو حاڵەشەوە لە تەواوی ئەو گوندە دا پیاوی تێدا نەبوو لەو حاڵەتەی جاشەکان ئاگادارمان بکاتەوە.

پرسیار : دوای گیرانی مەلا ئاوارە، و دڵنیا بوونتان لەوە کە دوژمن پیلانەکەی سەر کەوتووە و ڕەنگ بێ پیلانی دیکەشی بۆ ئێوە هەبێت، ئێوە ئەو دەستە پێشمەرگەیە بەرنامەتان چی بوو ؟

وەڵام : چەند ڕۆژ دوای گیرانی مەلا ئاوارە، بۆ ماوەیەکی کورت سەر لێشێواوی و دڵەڕاوکێ و ناهومێدی بە دواڕۆژ، قەوارەی ئێمەی داگرت بوو، بەڵام دەبوو بە کردەوە نیشان بدەین کە ئێمە درێژەدەری تا سەری ڕێگای ئازادی کوردستانین، هەر بۆیە کۆبوونەوەیەکی تا ڕادەیەک گرینگمان پێکهینا، جێگای ئاماژە پێ کردنە کە لە جەریانی گیرانی مەلا ئاوارە دا، کاوە مارەغانی کە بە ڕاستی کوڕێکی زۆر ئازا و نەترس بوو، لە گەڵمان نەبوو، مەلا ئاوارە، شەهید کاوە و چەند پێشمەرگەیەکی ناردبوونە ناوچەی ئالان. بێ‌شک ئەگەر کاوە لە گەڵ ئێمە بایە، وەزعەکە فەرقی دەکرد و وێدەچوو گوێی نەدابایە نامەکانی ئاوارە و هەر جۆرێ بوایە کارەکەی یەک لا دەکردەوە، و بە پێی شارەزایی کە هەیبوو دەستووری هێرش و پەلاماری بۆ نێو گوندی دیواڵان دەدا و ئەگەر بە تەنیاش بایە و بە مەرگی خۆشی تەواو بوایە خۆی لە نێو گوندەکە داویشت و نەی دەهێشت ئاوارە بەم شێوەیە بمێنێتەوە، بەڵام داخی گرانم کاوەی قارەمان و شۆڕشگێر لەوێ نەبوو.

دوای گەڕانەوەی کاوە مارەغانی هەرگیز نەمر، لە کۆبوونەوەیەک دا کە شەش، حەوت کەسێک بووین، زۆری سەرکۆنە کردین کە چۆن بوو ئێمە ئاوا ساویلکە و نەزانانە فریومان خواردووە و پاشەکشەمان کردووە؟! بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا زۆر بە ورە بوو و وتی ئێمە درێژە بە خەبات دەدین و هەر جۆر بێ ئاوارە خۆی تەحویل دابێ یا گیرا بێ، ئاکامەکەی هەر یەکە و ئێمە ئاوارەمان لە دەست داوە، کە وابوو دەبێ حیساب لە سەر خۆمان و پشتیوانی خەڵک بکەین ... لەو کۆبوونەوەیە دا بڕیاری ئەوە درا کە زۆر لە جاران زیاتر نەهێنی کاری بکەین و هەڵس‌وکەوتمان جۆرێ بێ کە دوژمن هەست بە بوونی ئێمە لە ناوچەکە دا نەکات و زەربەی قورستر لە پەیکەری ئەو جووڵانەوەیە نەدات، تا پەیدا بوونی شەهید قادر شەریف بە تەواوی ئەو کارەمان کرد و لەوپەڕی نەهێنی کاری دا ئەرکەکانمان بەڕێوە دەبردن.

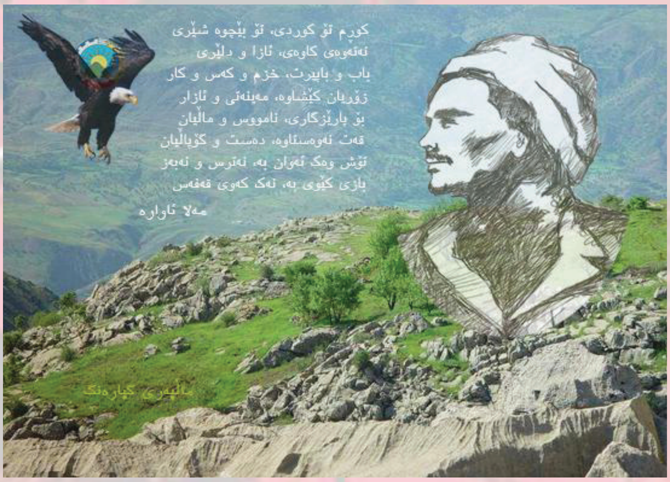

دیارە یەک، دوو مانگ دوای گیرانی مەلا ئاوارە، قادر شەریف خۆی و هەشت نۆ کەسێک هاتنە ناوچەی سەردەشت و پەیوەندی گرت و یەکترمان دۆزیەوە. کاک قادر شەریف کۆمەڵێک پێشمەرگەی لە گەڵ بوون، کە لە ئێمە کارامەتر بوون و چەک و چۆڵی باشتریان پێ بوو، ئەوەش بە کردەوە هەستی بەرەو ڕوو بوونەوە و بەربەرەکانی لە گەڵ جاش و ژاندارمەکان لە ئێمە دا بە هێزتر کرد بوو، بۆیە زۆری پێ نەچوو کە کۆمەڵێکی زۆر لە جاش و ژاندارمەکانمان لە دەوری گوندی سەرشیو گەمارۆ دان و گورزێکی باشمان بە تۆڵەی ئاوارە لێوەشاندن، کە ئەوەی لە بیرم بێ تەنیا یەک ژاندارمیان بە ساخی لێ دەرچوو و ئەوانی دیکە هەر هەموویان کوژران، بێجگە لە فەرماندەکەیان کە بە برینداری خۆی شاردبۆوە. دیارە تێک هەڵچوونی دیکەش هەر لەو ماوەیە دا ڕووی دان کە گرینگترینیان شەڕی ناوچەی شڵماش بوو.

بە داخەوە کاک قادر شەریفیش، هەر چەند پیاوێکی تا بڵێی تێکۆشەر بوو، بەڵام کەسێک وا نەبوو کە بتوانێ ڕێبەرایەتی ئەو جووڵانەوەیە بکات، بۆیە هومێد بە دوا ڕۆژ و درێژەدانی خەبات، زۆر بە قوەت نەبوو، دیارە لەو جووڵانەوەیە دا و بە هیممەتی چەند کادرێکی ناسراو و تێکۆشەری وەک مەلا ئاوارە، لە هێندێک ناوچە توانرا بوو زنجیرە تەشکیلاتێکی زۆر بە هێز و پتەو پێک بێ، کۆمەڵانی خەڵک بە تەواوی تواناوە، پشتی ئەو جووڵانەوەیان دەگرت، ناحەز لە هێندێک ناوچە دا زۆر کەم بوون و یەک پارچەیی خەڵک بەرچاو بوو، بەڵام بە داخەوە بە بێ ڕێبەری نەدەکرا لە کوردستانی ئێران درێژە بە تێکۆشان بدەین.

کۆمیتەی بەڕێوەبەری جووڵانەوە، کە لە سەرەتای دەست پێ کردنی جووڵانەوەکە دا پێک هاتبوو، تا ڕادەیەک لێک هەڵوەشا بوو و سیستەمی بەڕێوەبەری و سیستەمی تەشکیلاتی مەسئول نەبوو کە ناسراو بێ و بتوانێ جووڵانەوەکە بەڕێوەبەرێ، دەتوانم ئەوە بڵێم کە ئەوەی مابووین، هەمووومان کەم ئەزموون و پێ نەکراو بووین، تەنیا وردەی شۆڕشگێریمان لە سەرێ بوو، بەڵام نەمان دەزانی کە چۆن لەو وردە شۆڕشگێریە کەڵک وەر بگرین، لە جیاتی گرینگی دان بە کاری تەشکیلاتی و خۆ بواردن لە تێک هەڵچوون و شەڕی چەکداری لە گەڵ ڕێژیم، " کە لە ڕاستیش دا توانای ئەو چەند کەسە ئەوە نەبوو کە حیسابی زۆری لە سەر بکرێ و بۆ خۆشمان هەستمان پێ نەدەکرد"، لە هەوڵی تێک هەڵپڕژان لە گەڵ هێزەکانی ڕێژیم دا بووین کە بە بڕوای من زۆر نادرووست بوو و هیچ پشتیوانێکیشمان بێجگە لە خەلکی دڵسۆز نەبێ، نەبوو، بۆیە بە داخەوە دوای گیرانی ئاوارە زۆری نەخایاند کە پەراوازەی باشووری کوردستان بووین و جووڵانەوەی ٤٦ و ٤٧ یش بە داخەوە کۆتایی پێ هات و چۆ نێو لاپەرە زێرینەکانی مێژووی خەباتی قارەمانانەی گەلەکەمانەوە.

پرسیار : لە کۆتایی دا زۆر سوپاسی ئامادەبوونتان دەکەم و هیوادارم کە لە ژیانتان دا سەرکەوتوو بی، ئەگەر شتێکی زیاترت لە سەر مەلا ئاوارە هەیە دەتوانی لەو کۆتایە دا باسی بکەی؟

وەڵام : من تەنیا لە کۆتایی دا ئەوەندە دەڵێم کە مەلا ئاوارە بۆ گەلی کورد زەحمەتی زۆری کێشا و گیانی خۆی لەو پێناوە دا بەخشی هەر بۆیە پێویستە کە گەلی کوردیش ڕێز لە خزمەت و تێکۆشانی مەلا ئاوارە و باقی شەهیدانی دیکەی ساڵانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاوی بگرن و بۆ گەیشتن بە ئامانجی سەرەکی کە ئازادی و ڕزگاری کوردستانە، لە ڕۆژە سەختەکانی ئەو سەردەمە و لە تێکۆشانی ئەو نەمرانە ئەزموون وەر بگرن، جارێکی دیکە سوپاس بۆ جەنابت و سەرکەوتوو بی.

منیش سوپاست دەکەم.

ئامادەکردنی شلێر حەسەن‌پوور

وتوویژ لە گەڵ بەڕێز حاجی حوسێن حەدداد، یەکێک لە تێکۆشەرانی دێرینی حدک و هاوڕێی شەهید مەلا ئاوارە

وتوویژی ماڵپەڕی گیارەنگ لە گەڵ بەڕێز حاجی حوسێن حەدداد، یەکێک لە تێکۆشەرانی دێرینی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، سەبارەت بە تێکۆشان و ڕۆڵی شەهید مەلا ئاوارە

بەڕێز کاک حاجی حوسێن حەدداد، سەرەتا زۆر سوپاس بۆ ئەوە کە بە دەنگمانەوە هاتی کە یادێک لە یەکێک لە تێکۆشەرە دێرین و ناودارەکانی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلەکەمان لە ساڵانی ١٣٤٦ و ١٣٤٧ی هەتاوی واتە شەهید مەلا ئەحمەد شڵماشی ناسراو بە شەهید مەلا ئاوارە بکەینەوە.

وەڵام : و: منیش زۆر سوپاستان دەکەم بۆ ئەو ئەرکە گرینگ و پڕ بایەخەی کە جەنابت پاش ٣٨ ساڵ بە سەر شەهید کرانی ئەو نەمرە دا خستووتە ئەستۆی خۆت، هیوادارم کە منیش بە نۆرەی خۆم بتوانم تیشک بخەمە سەر بەشێک لە تێکۆشانی ئەو تێکۆشەر و شۆڕەسوارە هەرگیز نەمرەی گەلەکەمان.

پرسیار: بەڕێز کاک حاجی حوسێن حەدداد مەلا ئاوارە یەکێک لە هەڵسوڕێنەرانی جووڵانەوەی ساڵانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاویی بوو، جەنابت مەلا ئاوارەت چۆن ناسی و پەیوەندیت لە گەڵ ئەو نەمرە چۆن بوو؟

وەڵام : بە هۆی ئەوەی ئیدارەی فەرهەنگ سەرپەرستی ئیدارەی ئەوقاف بوو، لە کاروباری مزگەوتەکان و مەدرەسەی دینی واتە (حوجرەی فەقێ) یان دا نەخشی‌هاوکاری هەبوو، لە ساڵانی١٣٣٠تا ١٣٣٨ چەند مامۆستای«موستەعید» لە لای عەللامەی بە ناوبانگی سەردەشت مەرحومی مامۆستا مەلا«عەلی‌قازی» ناسراو بە« قازی‌عەلی سەردەشتی» ئیجازەی مەلایەتییان وەرگرت.

لەو ساڵانە دا کەمن لە قوتابخانە دەرسم دەخوێند لە کاتی ئیجازەدانی مەلایەکان دا لە لایەن ئیدارەی فەرهەنگ بە هەموو قوتابییەکانی پۆلی٤و٥و٦ ڕادەگەیاندرا کە دەبێ بەشداری ئەو ڕێوڕەسمە بکەن ئێمەش لەخوامان دەویست.

بە هۆی دۆستایەتی بنەماڵەیی‌مان شادرەوان جەنابی قازی زۆر سەردانی باوکی ڕەحمەتیمی دەکرد و زۆریشی کاکم (کەریم حەدداد) خۆش دەویست، کاکم هاتووچۆی فەقێیەکانی دەکرد. وام لە بیرە دوومەکەس کەئیجازەی مەلایەتی لەلای جەنابی قازی وەرگرت بەڕێز مامۆستا مەلا«محەممەد هەمەوند» ناسراو بە مەلا (محەممەد شڵماشی) بوو، من لەحوجرەی مزگەوتی سووری سەردەشت (مزگەوتی جامیعە) و لە داوەتی ئیجازە وەر گرتنی مامۆستا مەلا(محەممەد) دا مەلا (ئەحمەد شڵماسی)م ناسی، دیارە ئەویش هەر لە لای قازی‌دەیخوێند.

ساڵانی‌دوایی مەلا (ئەحمەد) دەستی لەخوێندن هەڵگرت و لە گوندەکانی دەوروبەری شار معامەلەی دەکرد.

هاتووچۆی مەلا ئەحمەد بۆ گوندەکان و هەڵسوکەوتی لە گەڵ خەڵک بوو بە هۆی ئەوە ئاڵوگۆڕێکی قوڵ لە باری کۆمەڵایەتی و سیاسی‌یەوە لەو مرۆڤە هەڵسووڕ و گەل دۆستەدا پێک بێت، ساڵی١٣٣٧ی هەتاوی منیان برد بۆ سەربازی، ساڵی ١٣٣٩ گەڕامەوە هەرکاتێ مەلا ئەحمەد بهاتبایە سەردەشت سەری ماڵ یا دوکانی ئێمەی دەدا و لە گەڵ کاکم سرتو خورتیان دەکرد.

پرسیار: شەهید مەلا ئاوارە ماوەیەک لە ناوچەی سەردەشت دا خەریکی کاری ڕۆژانەی خۆی دەبێت و لە پڕ بۆ ماوەیەکیش کەس نازانێ کە مەلا ئاوارە چۆتە کوێ و چی لێ بە سەر هاتووە، ئەگەر جەنابت لەو پەیوەندی‌یە دا زانیاریمان پێ بدەی، گەلێک سوپاست دەکەم؟

وەڵام : دوای گەشە کردنی کومیتەی حیزبی لە سەردەشت و دەوروبەر لە ساڵی١٣٤١ من بە ئەندامی کومیتەی حیزب هەڵبژێردرام، شەهید ئاوارە هاتووچۆی گەرمێنی دەکرد ماوێکی زۆر بوو ئاوارەم نەدیتبوو، لە هاوینی ئەو ساڵە دا ڕۆژێکیان لە دوکانی ئاسنگەری ئێمە پەیدا بوو دوای چاک‌وچۆنی لە گەڵ کاکم چونە عەمباری دوکانەکەمان، دوای ماوەیەک مەلا ئەحمەد ڕۆیشت، لە کاکم پرسی دەمێکە مەلا ئەحمەد دیار نییە نەیگوت لەکوێ بووە، کاکم گوتی ئەو ماوە باسی ئەوەمان دەکرد، ناوبراو لە گەرمێن بووە، چۆتە لای هاوڕێیانی حیزبی بۆ ئەوەی بمێنیتەوە، لە بەر ئەوەی نەیان ناسیوە وەریان نەگرتووە و داوای ناساندنیان لێکردووە، هەر ئێستا بڕۆوە ماڵێ و نامەیەکی بۆ بنووسە و وەکوو مرۆڤێکی دڵسۆز بە هاوڕێیانی بناسێنە، ناوی نەهێنی‌و ژمارەی ڕەمزی منو خۆتی لێدە و مۆری بکە و لە ناو کلکی تەورداسێکی بهاوێژە و کە مەلا ئەحمەد هاتەوە تەسلیمی بکە، من دەمودەست چومەوە ماڵ و نامەیەکم لەمبارەوە نووسی و ناوی نەهێنی‌و ژمارەی ڕەمزی کاکم و خۆمم لێدا و بە مۆری کومیتە مۆرم کرد و گەڕامەوە دوکان و خستمە ناو کلکە تەورداس، دوای ماوەیەک مەلا ئەحمەد هاتەوە تەورداسەکەم دایە دەستی و ماڵئاوایی کرد و ڕۆیشت.

لە نێوان ساڵانی١٣٤٢تا١٣٤٦ زۆرجار کاکم بۆ ملاقاتی مەلا ئاوارە دەچوو بۆ گوندەکان جێگا مانەوەی شەهید«ئاوارە» زۆرتر لەو ماڵانە بوو لە گوندی «دیواڵان» لەماڵێ ڕحمانی حەمەی وەتمان‌چاوشینی کە لە گەڵ ئاوارە ئیعدام کرا لە نەڵاسێ لە ماڵێ(خلە کەچەڵ) لە واوان ماڵێ عەوڵای ساڵحی، لە زێوەی ماڵێ برایمی حەسەنی، لە بوبانێ ماڵی حوسێن شەشەی ناسراو بەحوسێن‌شەیار، لە هەرزنێ ماڵی‌حاجی برایمی حاجی، لە بێتوش ماڵی میرزا حاجی، لە گوندی بێژوێ ماڵی‌عومەری خەیات و سەلیم پێخواس و عەوڵای مینایی و لە ئەشکان ماڵی حەمەی خاڵە باسی لە زووڕان ماڵێ ئەحمەدی حەمەی ئەمەری لە دەشتێ دیواڵان ماڵێ حاجی ڕەسوڵ برای حاجی‌عەلی هەوار سێمانی، ئەو دەم دەیانگوت برایم ئاغای بەریاجی و حاجی‌عەلی هەوار سێمانی دەرمانیان ناردۆتە ماڵێ حاجی ڕەسول و بۆ مەلا ئاوارەیان کردۆتە ناو «کەلانان» دوای کەلانە خواردن بە نیوە بێهۆشی گەیشتونە گوندی دیواڵان و لەوێ گیراون و بە هەلیکۆپتەر ناردراونە سەردەشت.

پرسیار : شێوەی کاری تەشکیلاتی و کۆمەڵایەتی مەلا ئاوارە لەو سەردەمە دا لە لایەن جەنابتەوە چۆن دەبیندرێ؟

وەڵام : دوای گەڕانەوەی شەهید ئاوارە بۆ دیوی گەرمێن، هەر زۆر زوو دەستی کرد بە کاری تەشکیلاتی لە ناوچەی سەردەشت. مەلا ئاوارە یەکێک لە کادر و مرۆڤە دەگمەنەکانی ناو حیزببوو، لە ناو جەماوەری خەڵک دا بە هۆی خەڵکی بوون و زمانپاراوی و کولتورناسی قەدر و قوتبێکی زۆری لە ناو هەژاران و گوندنشینان دا هەبوو، شەهید مەلا ئاوارە جگە لە کاری حیزبی خۆی بە کاری خەڵکەوە ماندوو دەکرد، لە هەر گوندێک شەڕوکێشە و نێوان‌ناخۆشی هەبوایە، خێرا مەلا ئاوارەیان ئاگادار دەکرد و ئەو کێشانەی بە مەلا و ڕیش‌سپی و ئاغا و کوێخاکان چارەسەر نەدەکرا، ئاوارە بە چاوپێکەوتن و ئامۆژگاری لایەنەکان زۆر بە ئاسانی چارەسەری دەکردن چونکە بۆ خۆی دەردەکانی دەناسین و هەستی بە ئازارەکان دەکرد

و چارەی بۆ دەدۆزینەوە.

هۆیەکی‌تر ئەوە بوو کە مەلا ئاوارە وەکوو خەڵکانی بەڕیوانی‌کەری گوندەکان هیچ چاوەڕوانی ماددی لە خەڵک نەبوو، تەنیا برایەتی و تەبایی و یەکریزی ناو خەڵکی مەبەست بوو لەو لاشەوە ئەوەندە شارەزایی لە سەر پێکهاتەی کۆمەڵایەتی(بافت اجتماعی) ناو خەڵک هەبوو گورج دەردەکەی دەدۆزیەوە و ڕێگا چارەی بۆ دیاری دەکرد.

شەهید ئاوارە نەک هەر کاری ڕێکخستن و کۆمەڵایەتی و بەڕیوانی خەڵکی دەکرد، بەڵکوو زۆر جار لە مەزراو دێبەر و باخەکاندا یاریدەی خەڵکی‌دەدا و بژاری توتن و دەست کەنەی نۆکانی لە گەڵ دەکردن و لە هەمان کاتدا دەرسی وەڵات پەرستی و برایەتی‌و تەبایی وکورد پەروەری فێردەکردن.

پرسیار : بەڕێز کاک حاجی حوسێن مەلا ئاوارە کۆمەڵێک شێعری ئەدەبی و شۆرشگێری هەن، کە لەو کات و سەردەمە دا وێردی سەر زمانی کۆمەڵانی خەڵک بوون، شێعرەکانی مەلا ئاوارە لە لای جەنابت چۆن هەڵدەسەنگێندرێن؟

وەڵام : چەکەرەی هەڵبەستی شەهید ئاوارە لەحوجرەی فەقێیاندا وەکوو هەموو شاعیرە بەرزەکانی‌کورد سەری هەڵداوە، دواتر کە چۆتە ڕیزی شۆڕشگێڕانی (حدکا)وە لە کوردستانی باشوور و دەست ڕاگەیشتنی بە دیوانی شاعیرانی نیشتیمانپەروەر، زیادتر هەستی شیعر بێژیو ڕەوانبێژی لەلا پەروەردە بووە، بە هۆی ئەوەی کوردی پەتی و زمانی گوندی زۆر باش زانیوە، لە دەورانی پێشمەرگایەتیدا بە زمانی ئازار دیتوانی‌کوردەوە شیعری دادەنا.

هەڵبەستەکانی مامۆستا ئاوارە سەرەتایان بە ڕەنج و ئازارە کۆمەڵایەتی‌یەکان دەست پێدەکەن و بە زمانی سادە بە ناخی دیاردە سیاسی‌یەکاندا ڕۆدەچن و هەستی نەتەوایەتی و ئاگری نیشتیمانپەروەری لەدڵی بیسەر و خوێنەردا«نێڵ» دەدەن.

لە کوردم کوردستانم دەوێ دا دەفەرموێ:

تاکوو قۆناخی سەربەستی   ئەسپی خەباتم ناوەستی
تا دەر نەچم لە ژێر دەستی   نامەوێ سەرمایەو هەستی
مەرگ نەک ژینی ژێردەستی
کوردم کوردستانم دەوێ   هیوای‌بەرزم قەت نانەوێ
لەکۆپڵەیەکی تردا دەفەرموێ
دەستی زۆردار دەقرتێنم   قەڵای سەختی دەڕووخێنم
بەردی بناغەی دەردێنم   وەک دێڵە سەگ دەی‌تۆپێنم
کە نەش تۆپێ دەی‌ڕەتێنم   تۆڵەی کوردی لێ‌دەستێنم
کوردم کوردستانم دەوێ   هیوای بەرزم قەت نانەوێ

لە»ڕەشبگیری» دا کە ژاندارمە چوونە گوندی بێژوێ بۆ گرتنی لاوان بۆ سەربازی لە بارەی ئازایەتی ژنانەوە لە کۆپڵەیکدا دەفەرموێ،

سێ جەندرمە و یەک ئەسیر   هاتنەخوارێ چەپ و چیڕ
هاتنە خوارێ چواربەچوار   کەوتنەڕێگا بەرەو شار
خەڵکی نێو دێ ژن و پیاو   کوڕ و کچ و پیر و لاو
هەموو ماتو خەفەت بار   وەک دێیەکی تازیە بار
بەڵام هەرگیز خودایە   شوکری تۆم لە دەست نایە
کوردت وەها داناوە   بۆ تەنگانە ژن پیاوە
ئافرەتانی قارەمان   دایان نابوو یەک پیلان
نەخشەو پیلانێکی جوان   وەک داستانی ئەرسەلان
گەینە دەرکی مام باپیر   پێش خویان دابوو ئەسیر
پوور فاتمیان ناردە پێش   کردی بە مرخێش مرخێش
کوڕی منە بەری دەن   سەگباب ئەزیەتی مەدەن
زۆریان یەکتر هێنا و برد   زەفەریان لە یەک نەبرد
پوورم نەعرەتەی کێشا   هێزی‌ئافرەت خرۆشا
لە دواییدا دەڵێ...
لە پاش شین، گریان و زار   خورشید دەستی دایە دار
وەک شێرەژنی زەمانە   گرتی جەرگەی مەیدانە
ژاندارم لەو ترس و لەرزە   لە بیریان چۆوە حەوزە

لە هەڵبەستی توتنەواندا وەک شارەزایەکی وەرزێر لەباسی ڕەنجی هەژاراندا دەفەرموی

تووتنـەوانێکی هـەژارم   بێ خـانووو بێ زەوی و زارم
بێ پووڵو بـاغ و بزن و مەڕ   دوور لە خێرم نزیک لە شـەر
منداڵم ڕووت و برسی‌یـە   ژینـم پـڕ،لە مـەترسی‌یـە
قـــەرز دارم دەردە دارم   شەرمەندەی خەڵکی دێ و شارم
ڕووم نـی‌یە بچمە نـاو خەڵک   بێ بـەرگ و پێڵاو بێ کـەڵک
خەڵکی پێی وایە تـەمبەڵـم   بێ کـەسپ و کـار و چەپـەڵـم
بەڵام چیکەم چـارەڕەشم   خەرمانم زۆرە و بێ بـەشـم

لەم دێڕی کۆتـاییدا ئاماژە بەوە دەکات کە دێهاتی داهاتی زۆرە بەڵام هێندەی بەش‌وتووش لێدەبنەوە،کە لە چەنگی دوخانیە و ماڵیات و ئاغا و کوێخا و سووت و سەلەم خۆری شاری بەشی ئەو هەر شەونخونی و ڕۆژ بار کێشی و ماندوو بوون و مایە پووشی بۆ دەمێنێتەوە.
بە بڕوای من جگە لە مامۆستا هێمن کەس وەکوو ئاوارە زمان و ئازار و ڕەنجی گوندی‌یەکانی نەزانیوە، بە داخەوە تەمەنی کورت ماوەی نەدا ئاوارە بگاتە چڵەپۆپەی شاعیری.
لە بەستەی «لای‌لایەی دایکەکوردێک بۆکۆرپە ساواکەی» دا بەزمانی دایکەوە وانەی گەل دۆستی و نیشتیمان پـەروەری و خۆڕاگری بـە بـەرەی داهـاتووی کـورد دەڵـێ و فێری خـەبات و تێکۆشان و بەربەرەکانی و ماف ئەستاندیان دەکات، کە دەفەرموێ:

هیوام زۆر پێتە وەک باب و کاکت   ببیە سەربازی نەتەوە و خاکت
بە خێوت دەکەم بە گیان و بە دڵ   نەکەی بترسی و لە هیچ بکەی سڵ
زانا و خوێندەوار، چاو و دڵ تێر بی   ڕۆژی تەنگانە پڵنگ و شێر بێ
لاوێکی گورج و خاوەن هۆش و بیر   نەترسی لە بەند لە کۆت و زنجیر

پ: لە کۆتـایی دا زۆر سوپاست دەکەم بۆ بەشداری کردنت لەو دیمانەیە دا، هیوادارم کە لە داهاتوو دا کەسانی شارەزا زیاتری لە سەر بنووسن بۆ ئەوەی ڕەنج و زەحمەتـەکانی شەهید مەلا ئاوارە ون نەبن و گەلەکەمان هەر دەم خەباتی ئەو شۆڕە سوارانە بۆ گەیشتن بە ئازادی لە بەرچاو بگرن.
و: باس لە سەر شەهید (ئاوارە) زۆر لەوە زیادتری گەرەکە، بە هیوای ئەوە کە بە هەموو لایەکمان بتوانین کە کەڵک لە ئەزموونی ئەو خەباتگێرانە وەر بگرین بۆ ڕزگاری کوردستان و هەروەها بەش بە حاڵی خۆم سوپاست دەکەم بۆ ئەو یاد کردنەوە پیرۆزە و هیوادارم کە ئامانجەکانی شەهیدان و بە تـایبەت شەهید مەلا ئاوارە کە ڕزگاری کوردستان بوو وەدی بێت.

بەڕێوە بردنی ڕاسپەردەیێکی گرینگ لە گەرمین و گەرانەوە بۆ لای ئاوارە

نووسینی: نەبەز عەلی‌دوست

ئێوارەیەکی مانگی گەلاوێژ سەروبەندی ڕۆژئاوا بوونێ بە دەم گۆرانی گووتنەوە خۆی بە مووچەی چەکۆی گوندی بێشاسپێ دا کرد.
بە نێو ڕەزی ماڵێ برایمی ئەحمەدی دا تێپەری و لە سەر کانیە سۆفی قادری لایدا. پاش دەست و دمووچاو شتن و خواردنەوەی ئاوێکی سارد لە سەر تاتە بەردەکەی ڕاکشاو چاوی لە ئاسمانێوە بڕێن، لە چاو تـرووکانێکدا ئەسپی خەیاڵ قـەدولا پاڵ و کەژوکێوی نێوان چەکۆ و شاری سەردەشتی برین و لە بـەردەم ماڵێ لە عەرزیدا. هەزار و یەک پرسیار بۆ وەڵام وەر گرتنەوە لە مێشکی دا کێ‌بەرکێیان بوو، ئاخر کاتێک ئەو بۆ گەیاندنی ڕاسپاردەیەکی گرینگ بەرەو گەرمێن ببۆوە خێزانی ڕۆژ و مانگی خۆی بوو، چاوەروانی منداڵی سێ‌هەمیان بوون بیری خیزانی و دوو کچەکانی چرکەیەکیش دەست بەرداری نەبوون، منداڵەکان دەبێ چۆن بن، خێزانم چی بە سەر هاتبێ، بڵێی کوڕ بێ یان کچ. لەو بیر و فکرانە دا بوو بەردووچکەیەک کەلەکەی ئەنگاوت، سەری هەڵبری و بە نیوە ڕاکشاوی سەیرێکی پنچکە دەوەنـەکانی پاش ڕێگاکەی کرد چ دیـار نـەبوو، بوولێڵە کـەوتبوو، ناسینەوەی دۆست و دوژمن چاوی تیژ و بە حووکمی دەویست. سەری تۆزێکی دیکەش هەڵبری، دەنگێک بە لە سەرەخۆیی بانگی کرد عەلی، عەلی کە زیاتر هاتە پێش وەک جارانی پێشوو مەند و لە سەرەخۆ بوو بزەیەکی نەرمی لە سەر لێوان بوو، ڕانکەوچۆغەی لە بەردا بوون و کلێتەیەکی مەرەزی لە سەر بوو، سێ‌چوار پێشمەرگەی لە گەڵ بوون. دەست و مشتاقی یەکتری بوون و یەکتریان لە ئامێز گرت، عەلی ڕووی وەرگێراو و بە پەلە شتێکی لە پزووی پانتۆڵەکەی دەرهینا و بۆی ڕاداشت، هـا ئـەمن شـەرتم پـەری دەبێ بـڕۆم، بـە دەم لـێ وەر گرتنی ڕاسپاردەکەیەوە گوتی مزگێنی کوڕ و بووە، عەلی لە خۆشیان واقی وڕما، بیرت لەوەی کردۆتەوە نێوی چ بێ، ناوەڵلا.
دەێ باشە ئەمە نێوی لێ دەنێین، بە ئەسپای کلێتەکەی لە سەری لابرد و قەڵەم و دەفتەرێکی لە گیرفـانی باخـەڵی دەرهێنـان و دەستی بە نووسینێ کرد. پاشان درانـدنی و هـەمووی گرموولە گرموولە کردن و بۆ خۆی یەکی لێ هەڵبژاردن و کردیەوە و گوتی ئەوە ئەمن نێوم نـا نەبەز. پاش تـاوێکی عەلی ئیزنی خواست و بەرەوماڵ بۆوە.
دەسەڵاتی پڕ لە زەبر و زەنگ و تگریسی پاشایەتی کە باوکی عەلی یەک دوو ساڵ بەر لە کۆماری کوردستان لە شاری سەردەشت لە سێدارە دا بوو لە درێژەی سیاسەتی کورد تواندنەوە دا قەت ڕازی نەدەبوو بۆ منداڵانی کوردستان ناسنامە "شناسنامە" بە نێوی کوردی دروست بکرێ، عەلی سجیلی بە نێوێکی دیکە بۆ نەبەزی وەر گرت، بەڵام هەتا لە ژیان دا بوو قەت بۆ جارێکیش نە بۆ خۆی و نە ئەندامانی بنەماڵەکەی و نە کەسیش لە خەلکی شاری سەردەشت ئەو کورەیان جیا لە نەبەز بە ناوێکی دیکە بانگ نەکرد عەلی باوک لە دەستداوی مەینەت

چێشتووی دەستی ئیستبدادی پاشایەتی، ئەو کورەی بە بیری کوردایەتی گۆش کرد، دایمە لە گەڵ باس کردن لە قارەمانەتی پێشمەرگە، وەبیر نەبەزی دەخستەوە کە ماموستا ئاوارەی نەمر نێوی لێناوە و دەبێ ڕێبواری ڕێگای ئەو نەمرە بێ.

لە ساڵۆگەری شەهید بوونی ماموستا ئاوارەی مەزن دا سەری ڕێز لە ئاست گەورەی تێکوشەری ماندوویی نەناس، خۆشەیستی کۆمەڵانی خەڵک، شەهید ماموستا ئاوارەی بلیمەت دادەنوێنم و لە گەڵ رووحی بەرزی پەیمان نوێ دەکەمەوە، هەر وەک شانازی نێو دێریم لەو بلیمەتە پێبراوە ڕێبواری و درێژەدان بە ڕێبازی بەرێزیان تاجی فەخر و شانازیم بێ.

رووحی هەموو شەهیدان شاد و ڕێگایان پر ڕێبوار

* *

وتووێژ لە گەڵ بەرێز کاک سەعید کوێستانی (کاوە) سەبارەت بە شەهید مەلا ئاوارە و هاوڕێیانی

وتووێژی ماڵپەری گیارەنگ لە گەڵ بەرێز کاک سەعید کوێستانی (کاوە)، یەکێک لە تێکۆشەرانی دێرینی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران و هەروەها هاوڕێی سەردەمی پێشمەرگایەتی لە گەڵ شەهید مەلا ئاوارە

بەرێز کاک سەعید کوێستانی ئەو کاتەت باش و ماندوو نەبی.

سەرەتا زۆر سوپاس بۆ ئەوە دڵسۆزانە بە دەنگمانەوە هاتی کە ئاوڕێک لە یەکێک لە تێکۆشەرە هەرە نەبەزەکانی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلەکەمان لە ساڵانی ١٣٤٦ و ١٣٤٧ی هەتاوی واتە شەهید مەلا ئەحمەد شڵماشی ناسراو بە شەهید مەلا ئاوارە بدەینەوە.

زۆر سوپاس منیش ماندوو نەبوونی لە جەنابت دەکەم.

پرسیار : بەرێز کاک سەعید ڕاپەرین و جووڵانەوەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاوی یەکێک لە لاپەرە زێرینەکانی خەباتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانە و جێگای تایبەت بە خۆی لە مێژووی حیزب و گەل دا هەیە، لەو خەباتە نابەرامبەرە دا بە داخەوە ٣٨ کەس لە تێکۆشەرانی ئەو کاتی حیزب و یەک لەوان مەلا ئاوارە شەهید بوون، دەکرێ لەو پەیوەندیە دا و بە تایبەت لە سەر مەلا ئاوارە زانیاریمان پێ بدەی؟

وەڵام : بەڵێ، وێرای دەربڕینی خۆشحاڵی لە بە سەر کردنەوەی تێکۆشەرانی شەهید، سوپاست دەکەم بۆ ڕاپەڕاندنی ئەو ئەرکە پیرۆزەی وەستۆی خۆت گرتووە. بەڕاستی بەرێزتان وەک ڕۆژنامەوانێکی وریا بە هۆی سایتە جوانەکەتان " گیارەنگی" خۆشەویست بێلایەنانە ئەرکی ڕۆژنامەگەری خۆتان بەرێوە دەبنو داوای سەرکەوتنی زیاترتان بۆ دەکەم .

ڕاستە کە ڕاپەڕینی سالانی ٤٦و ٤٧ لاپەڕەیەکی مێژوویی زێرینە لە تێکۆشانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان، بەڵام لانیکەم دەبێ بۆ شارەزا بوون لە مێژوو ئاگاداریمان لە سەر جووڵانەوەی نەتەوەکەمان هەبێت. جووڵانەوەی ساڵانی ٤٦ و ٤٧ کۆمیتە ناوەندی حیزب پێی هەڵنەستا، بە داخەوە ئەو کات ڕێبەرایەتی حیزب دەستی بەسەر داگیرا بوو کادرە دڵسۆزەکانی حیزب لە نێو چوارچێوەیەکی تەنگی تاکە کەسیدا گیریان کرد بوو. بەشێک لە کادرە وریاکانی حیزب لە ژێر دروشمی " نەسرەوتن تا سەرکەوتن" و پرۆگرامی کۆمیتەیەک بە نێوی " کۆمیتەی ئینقلابی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان" دا کە" تەرمیم" کراوەی کۆمیتەی ساخکەرەوەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بوو، لە دژی بیچمی دیکتاتۆری ئاریامێهر بۆ مافی پێشێلکراوی نەتەوەی کورد ڕاپەڕینو بە داخەوە تووشی شکست هاتین. بەشێک لە کادرەکان شەهید بوون و بەشێکیش وەک تۆوی زەوی هەر کام کەوتە قوژبنێک. کاک ئەحمەد شڵماشی " مەلائاوارە" کاک سولێمانی موعینی" فایق" کاک ئیسماعیلی شەریفزادە" مەلاعەزیز و... چەندین تێکۆشەری‌تر لە گەڵ کۆمەڵێک پێشمەرگەی قارەمان بوون بە دەستە چیلەی ئەو ڕاپەرینە خوێناویە ساڵانی ٤٦ و ٤٧ و بە مێژوو حیزبی دێمۆکراتی کوردستان تەواو بوو، هەروەها بوو بە لاپەڕەیەکی درەوشاوەی لە مێژوو حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران دا.

پرسیار : بەرێز کاک سەعید دەکرێ بۆمان باس بکەی کە لە کوێ و لە چ ساڵێکدا شەهید مەلا ئاوارەتان بینی؟

وەڵام : ئەمن لە گەڵ شەهید کاک هاشم ئەقەللطلاب " قادرشەریف" ڕێکەوتی ١٣٤٣ای هەتاوی لە سەفەریکدا کە لەناوچەی باڵەکایەتی بۆ قەڵادزێ بوومان، بە ڕێکەوت تووشی شەهید ئاوارە بووین. من نەم دیبوو، لە گەڵ کاک قادر شەریف ئاشنا بوون. پێشتر نێوی مەلا ئاوارەم بیستبوو، وەک مەلایەک لە مێشک و زەینمدا پێناسەم دەکرد. کاتێک پێکەوە دانیشتین و شەهید ئاوارەم دواند، ئاوارە مرۆڤێکی ڕووناکبیری تەواو سیاسی بوو، لە گەڵ زەینیاتی پێشووم جیاواز بوو. شەهید قادر شەریف قەراری لە گەڵ دانا لە کاتێکی‌تردا پێکەوە دانیشین لە بارەی تێکۆشانی داهاتوو وتووێژ بکەین، بەڵام بە هۆی گوشار هێنانی ئەحمەد تۆفیق بەجێ هێشتنی قەڵادزێ، لەو کاتدا نە شەهید ئاوارەمان دیتەوە، نە پێکەوە دانیشتنمان بوو. هەتا نیزیک هەشت نۆ دە مانگ نەماندیتەوە.

پرسیار : ئایا شەهید مەلائاوارە ئەندامانی کۆمیتەی ساخکەرەوەبوو؟ ئەگەرئەندامی ئەو کۆمیتەیە بوو لەو ماوەیە دا هەوڵ و تێکۆشانی بۆ یەک ریزی تێکۆشەرانی حیزب چۆن بوو؟

وەڵام : ئێمە کاتێک لە قەڵادزێ قەرارمان دانا پێکەوە دانیشین و دوایی نەکراو ئێمە لەوێ ڕۆینو بۆمان نەکرا پێک هاتنی کۆمیتەی ساخکەرەوەی لە گەڵ باس بکەین. ئێمە چووینە مەکتەبی سیاسی پارتی دێمۆکڕات کە ئەوکات ماموستا ئیبرڕاهیم ئەحمەد سکرتێری پارتی دێمۆکڕاتی کوردستان بوو. تا ئەو کات کۆمیتەی ساخکەرەوە ٣ کەس بووین، واتە: من و کاک قادر شەریف و کاک حوسێن مەدەنی. دەبوایە کۆمیتەی ساخکەرەوە بەرین کەینەوە. زۆرمان هەوڵدا شەهید ئاوارە ئاگادار کەین بێت ئەگەر پێی خۆش بێت لەو کۆمیتەیە دا بێت، بەڵام دەستمان نەکەوت، دوایی کاک حەسەن ڕستگارو مەلا ئەبوبەکرمان پێوە زیاد کرد و بووین بە پێنج کەس. دوای دابەشکردنی کار چووینەوە ڕۆژهەڵات و شەهید ئاوارەمان لە گوندی بێژوێ دیتەوە. چۆنیەتی پێکهاتنی کۆمیتەی ساخکەرەو تەرمیم کردنەوەمان لە سەرەتاوە بۆ مەلا ئاوارە باسکرد و پێشنیاری هاوکاریمان پێکرد. زۆری پێ خۆش بوو و پێشوازی لە پێشنیاری ئێمە کرد. کۆمیتەی ساخکەرەوە بە ئینتصابی پێکهاتبوو، هەر بەو پێیەش شەهید ئاوارە بوو بە ئەندامی ئەو کۆمیتەیە و دەست بەکار بوو. مەلا ئاوارەش وەکوو ئێمە ئامادە نەبوو لە گەڵ ئەحمەد تۆفیق کار بکات، بەڵام دوای کۆنگرەی ٢ ی حیزب، هەموومان هەوڵمان دەدا یەک بگرینەوەو پێکەوە کار بکەین. مەلا ئاوارە بۆ یەکگرتنەوە نەخشی سەرەکی هەبوو. من و

شەهید قادر شەریف بە هۆی جلغەگێڕانی ئەحمەد تۆفیق نەمان دەتوانی بچینەوە نێو شۆرش، بە شاخانەو لە ڕۆژهەڵات لە نێو خەڵکدا بووین و ڕۆژگارێکی زۆر سەخت و دژوارو پڕ مەترسیمان بەسەر برد، لە ماوەی ئەو سێزدە مانگەی کە بە نهێنی لە کوردستانی رۆژ هەڵات بووین شەهید مەلا ئاوارە دوو سێ جاری سەفەری قەڵادزێی کرد و زۆری هەوڵدا یەکگرتنەوەیەک برەخسێنێ. ئەو کات شەهید کاک سەدیقی هەنجیری ئازەر دوای کۆنگرەی دووهەم بە سکرتێری حیزبی دێمۆکڕاتی کوردستان هەڵبژێردرا بوو. کە بەداخەوە پاش ماوەیەک بە فیتی ئەحمەد تۆفیق و بە دەستی حەسەنی برازای شەهید کرا. مەلا ئاوارە بە هاوکاری هێندێک لە هاوڕێیان چوو بووە لای شەهید هەنجیری و یەکگرتنەوەی پێک هێناو ئێمە گەڕاینەوە کوردستانی باشوور.

بە دوای شەهید کرانی کاک سەدیق هەنجیری کۆمیتە ناوەندی کەوتە حاڵەتی بێسەرەو بەرەیی. ئێمەش بۆ ئەوەی کادرەکان بڵاو نەبن جارێکی دیکەش بە نهێنی کۆمیتەی ئینقلابی حیزبی دێمۆکڕاتی کوردستانمان پێکهێنا، کە شەهید ئاوارەو شەهید شەریفزادەش ئەندامی دامەزرێنەری ئەو تەشکیلاتە بوونو هەر دووکیان لە بەڕێوە بردنی بەرنامەی ئەو کۆمیتەیەدا سەریان لە سەر داناو شەهید کران .

پرسیار : بەرێز کاک سەعید ئەگەر بکرێ لە سەر شێوەی گیرانی مەلا ئاوارە لە بانەمەری ١٣٤٧ دا و هەروەها لە سەر ئێعدام کرانەکەی باسێکمان بۆ بکەی؟

وەڵام : شێوەی گیرانی مەلا ئاوارە ئێستاش زۆر ڕوون نییە، دیارە ئەو کات من دوور بووم و لە ناوچەی باڵەکایەتی نیشتەجێ بووم. هەڵلاو بگرە و بەردەی رژێمی سەرەرۆی تاران ئەوەندەی تووندوتیژ بوو، ئەوەندەش ئێمە ئەوانەی لە ژێر سێبەری شۆرش بووین لە ژێر گوشار و هەرەشەی کار بە دەستانی شۆرشدا بووین. هەواڵەکان زۆر بە زەحمەت وەر دەگیران. ئاوارەو کوڕێک بە نێوی رەحمان، لە گوندی دیواڵان گیران. گۆیا جاسوسی نێو خۆیان لە سەر بووەو شەوێ، یان بەیانی لە دیواڵان لە ماڵێکدا دەورەیان داوزو گیراون. مەلارەحیم لۆمانی

و کوێخا پیرۆتی کونە مشکێ کە ئەو کات لە گەڵ ژاندارمەری هاوکاریان کردووە ئەوانیش جۆرێکی دیکەی دەگێرنەوە، بەڵام گوتەی ئەوان بە هێند ناگیرێ، چوونکە هاوکاری رژێم بوون. هێندێک کەسیش دەڵێن دەرمان خوارد کرا بوون مێشکیان لە کارخرا بوو بۆیە لەو ماڵەی لێی بوون وا بە هاسانی خۆیان تەسلیم کرد. لە ڕاستیدا مرۆڤ لەو دوو، سێ شێوە گێرانەوە شتێکی وای بۆ ساغ نابێتەوە. دیارە لەو گیرو دارەیدا کە شەهید ئاوارەی تێدا دەستگیر کرا، ئێعدام کردنی مسوەگەر بوو. ئەو کوڕەی لە گەڵی گیرا بەرپرسایەتیشی نەبوو ئێعدام کرا، شەهید ئاوارە یەکێک لەو کادرە ئاکتیوو خۆشەویستانە بوو کە رژێم بە دوایەوە بوو بیگرێ و لەکاتەدا ئێعدامی بکاتو چاوی خەڵکی پێ بترسێنێ .

پرسیار : کاریگەری گیران و شەهید کرانی مەلا ئاوارە، لە نێو خەڵک و تێکۆشەران دا چۆن بوو؟

وەڵام : وەک باسم کرد زەبروزەنگی ئەوکاتی رژێمی ئێران ئەوەندە تووندوتیژ بوو لە ناوچەدا کەس نەیدەتوانی بە ئاشکرا پەکوو پەکوو بۆ مەلا ئاوارە بکات وەرەزی خۆی نیشان بدا، زانیبایان هەرکەسێک بۆ ئاوارەی بە خەمە دەگیرا. وەحشەتێکی وایان پێک هێنا بوو هیچ کەس نەیدەوێرا داخ و کەسەری خۆی دەر ببڕێ. گۆیا ئەندام و هەوادارانی حیزب لە ماڵی یەکتر دانیشتوونو بۆی گریاون.

پرسیار : ڕادەی زانایی و هەڵسوکەوتی مەلا ئاوارە لە لایەن جەنابتەوە چۆن هەڵدەسەنگێندرێ؟

وەڵام : ڕاستی و دروستی و دڵسۆزی لە ئەندازە بەدەری مەلا ئاوارە بۆ نەتەوەکەی، بۆ دۆستو هاوڕێیانی وێنەی زۆر کەمە. سەرڕای ئەوەش ئیجتماعی بوونی مەلا ئاوارە، کە مەرجی سەرەکی کادرێکی لێهاتووی سیاسییە، زۆر بەرچاو بوو. لە باری زانیاریەوە، خوێندنی مەلایەتی هەبوو، مرۆڤێکی مەندو ئاقل بوو، لە باری سیاسیەوە بە ئیستدلالەوە باسی سیاسی دەکرد و کادرێکی هەرە باشی سەردەمی خۆی بوو. لە داوێن پاکیدا نموونە بوو. لەو ماوەیدا کە پێکەوە بووینە کەمو کووڕیم لە خوو و خدەی ئاوارەدا نەدیوە .

پرسیار : بەرێز کاک سەعید، شەهید مەلا ئاوارە چەندین شێعری شۆرشگێری و ئەدەبی لە دوای خۆی بە جێ هێشتوون، ئەگەر لەو بارەو تیشک بخەیە سەر بەشێک لە شێعرەکانی ئەو شەهیدە نەمرە سوپاست دەکەم؟

وەڵام : بەداخەوە هیچ یەک لە شێعرەکانی شەهید ئاوارەم لە بیر نییەو نیمە. من شەیدای یەکێک لە هەڵبەستەکانی ناوبراو بووم تا ئێستا لە هیچ شوێنێک نە بە دەست نووس، نەبە چاپکراوی نەمدیوە. هەڵبەستەکە پرۆگرامی حزبێکی سیاسی بوو. نیزیک بە هەشتاو چەند شێعر بوو کە ستراتێژیەکەی سەربەخۆیی کوردستان بوو. لە دوازدە بەش پێکهاتبوو، لە ئەندامگیری، تەربیەتی ئەندام، کلاسی کادر، هەوڵدان بۆ دارشتنی فەرهەنگیکی یەک گرتوو، نێوی زۆربەی هەرە زۆری قەومو تایفەو عەشیرەتەکانی کوردستانی ناو بردبوو، لە پۆلی سەرتایی ڕا یانەی فێرکردنی نیشتمانپەروەری، ڕاهێنانی مندال بە شێوەی شۆرشگێری، دامەزراندنی زانستو سەنعەت لە کوردستانی سەربەخۆدا، داوێن پاکی، بە ڕاستگۆ ڕاهێنانی کۆمەڵگا، لابردنی یاسای کوشتنو ئێعدامو ... زۆر شتی تری کە بەڕاستی لە بیرم نەماون.

پرسیار : من لێرە دا کۆتایی دێنم بە پرسیارەکانم، بەرێزتان ئەگەر شتێکتان لەو پەیوەندیە دا ماوە دەتوانن باسی بکەن؟

وەڵام : دیارە باسکردن لە سەر کەسایەتییەکی هەڵکەوتوو بە شێوەی پرسیار، بە ئاماژە پێکردنێکی کورت دەبڕێتەوە، دەنا باسکردن لە سەر شەهید مەلا ئەحمەدی شەڵماشی "مەلا ئاوارە" مرۆڤ دەتوانێ بڵێ هەر بارە کۆمەڵایەتییەکەی دە ئەوەندەی گوترا، زیاتر هەڵدەگرێ. خۆشەویستی ئاوارە لە ناوچەدا بۆخۆی باسێکی دوورو درێژە. هەر دەبێ بڵێین: بیرەوەری شەهید ئاوارە پیرۆز بێت و ڕوحی هەر شاد بێت .

زۆر سوپاس بۆ ئەو کاتەی کە پێت داین و سەرکەوتنت بە ئاوات دەخوازم

سڵاو لە شەهیدانی جووڵانەوەی ساڵەکانی ١٨٦٨ – ١٩٦٧ ڕۆژهەڵاتی کوردستان

وتووێژ لەگەڵ بەڕێز مامۆستا خالەق حەفیدی هاوڕێی نێزیکی شەهید مەلا ئاوارە

وتووێژی ماڵپەری گیارەنگ لە گەڵ بەڕێز کاک مەلا خالەق حەفیدی (سیروان)، یەکێک لە تێکۆشەرانی دێرینی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و هەروەها هاوڕێی نێزیک و جێی مەتمانەی شەهید مەلا ئاوارە

ماڵپەری گیارەنگ: بەڕێز مامۆستا سیروان سەرەتا سوپاست دەکەم بۆ ئامادە بوونیت.

پرسیارەکەم بەوە دەست پێدەکەم، مەلا ئاوارە خەڵکی کوێ بوو و لەو یاد کردنەوەیە دا مەلا ئاوارە چۆن زیاتر لە ئێستا بە گەلەکەمان دەناسێنی؟

وەڵام : باس کردن لە سەر ژیان و ئاکار و کردەوەی شەهید مەلا ئاوارە پاش تێپەڕبوونی دەیان ساڵ بە بێ لە دەست دابوونی یاداشت هێندێک دژوارە. بەڵام هەول دەدەم ئەوەی خۆم دیتوومە یان بیستوومە لە ڕۆژگاری ئەو دەم دا شتێک باس بکەم، ڕەنگە دەقاودەقی ڕووداوەکەش نەبێ، بەڵام ناچارم بچمەوە ئەو سەردەمە و مێشکی خۆم هەڵکرێنم، بەڵکوو بتوانم وەڵامی بەڕێزتم دا بێتەوە، هەر بۆیە بە گەرمی سوپاست دەکەم بۆ وەئەستوو گرتنی ئەو ئەرکە گرینگ و مێژوویە و یاد کردنەوە لە تێکۆشەرێکی وەک مەلا ئاوارەی خەباتگێر و شەهید.

مەلا ئەحمەد کوڕی مەلا محەممەد ئەمین هەمەوەندی ناسراو بە شەهید مەلا ئاوارە لە دایک بووی ساڵی ١٣١٣ی هەتاوی خەڵکی گوندی شڵماش سەر بە شاری سەردەشتی سەرسەوزە.

مەلا ئەحمەد (ئاوارە) وەک هەموو کوڕە مەلایەک سەرەتا لای باوکی دەستی بە خوێندن و نووسین کردووە، پاشان چۆتە نێو فەقێیان. مەلا ئەحمەد (ئاوارە) ناسنامەی مەلایەتی لە لای زانای گەورە قازی عەلی " لە مزگەوتی سووری" سەردەشت وەدەست هێناوە. شەهید مەلا ئاوارە هەر لە حوجرەی فەقێیان هەست بە ئێش و ئازار و بەشخوراوی نەتەوەکەی دەکات. ئەو لێکدانەوەیەی دەبێتە هۆی هاندانی بۆ دەست پێکردنی شۆڕشێکی نوێی سیاسی و تەشکیلاتی و کۆمەڵایەتی لە نێو فەقێ و مەلا و زەحمەتکێشان و جووتیاران و بە گشتی لە نێو هەموو قشر و چین و توێژەکانی گەلەکەمان دا. مەلا ئاوارە لە جیاتی وەدوای ژیانی ئاسای خۆی کەوێ ڕێگای کوردایەتی و حیزبایەتی دەگرێتە بەر و ڕێگای تێکۆشان و خەبات بە دژی زوڵم و زۆری بە سەر ژیانی ئاسایی خۆی دا هەڵدەبژێرێ.

مەلا ئاوارە بە بێ ئەوەی لە هیچ کلاسێکی سیاسی دا بەشداری کرد بێ بە لێهاتوویی خۆی توانیویەتی ببێتە بە یەکێک لە هەرە کادرە باشەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران و لە هەمان کاتدا بە ئاکار و کردەوەی شۆرشگێرانەی خۆی توانیویەتی لە نێو گەلانی ناوچە و ڕێکخراوە سیاسی‌یەکانی ئێرانی و کوردستانیش دا وەک تێکۆشەر و شۆرشگێر سیمای ڕاستەقینەی خۆی و گەلەکەی بە ئەوان بناسێنێ.

شەهید مەلا ئاوارە لە ماوەیەکی کەم دا توانی زۆر کادر و ئەندامی دڵسۆز لە ناوچەکانی سەردەشت و بانە پێ بگەیێنێ و تەحویلی گەل و حیزبەکەی بدات، بەشێکی بەرچاو لەو ئەندامانە مەلا و فەقێ بە هەست و دڵسۆزەکانی گوندەکان بوون، کە بە داخەوە بەشێک لەو تێکۆشەرانە لە لایەن ساواکەوە گیران و بەشێکیش وەک شەهید مەلا ئاوارە چەکی مەردایەتی‌یان بە لا دا کرد، یان ئاوارە و پەریوەی هەندەران بوون، یان لە چوارچێوەی خەباتی سیاسی و تەشکیلاتی و نیزامی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران بە دژی ڕژیمی ملهوڕی پاشایەتی شەهید بوون، بە خۆشیەوە هەر ئێستاش چەندین کەس لەو شۆرشگێرانەی کە شەهید مەلا ئاوارە کرد بوونیە ئەندامی حیزب هەروا بە بەردەوامی لە مەیدانی خەبات و تێکۆشان دان و بەو پەری دڵسۆزی‌یەوە بە تەمەنێکی زۆر و ئەزموونێکی زۆرەوە مەیدانی کوردایەتی و سەنگەری خەباتیان بەر نەداوە.

شەهید مەلا ئاوارە کەسێکی ڕاستگۆ، ڕوو خۆش، دەم بە پێکەنین و هێدی و لە سەرەخۆ بوو، زمانی لێ حاڵی بوونی بە هێز بوو، هەڵسوور و زانا و شاعیر بوو، بە ئەخلاق و بە دیسپلین و لە هەمان کاتیشدا نەهێنی کارێکی وەستا کار بوو. خەمی خەڵکی لەبەر بوو. شەهید مەلا ئاوارە بەر لە هەموو شتێک پێی وابوو بۆ بەربەرەکانی دژی داگیرکەران دەبێ خەڵک ڕوون و وریا و هوشیار بکرێنەوە و لە تەشکیلاتێکی ڕێکوپێک دا ڕێکبخرێن و کۆ بکرێنەوە و ئەو لە سەر ئەو باوەرە بوو کە بە بێ ئەم شێوە کارە حەرەکەت و جووڵانەوە بە دژی داگیرکەران، سەرکەوتن وەدەست ناهێنێ.

بە حەق ئەوەی شەهید مەلا ئاوارە لەو سەردەمە دا کردی نە ئەوانەی پێش خۆی و نە ئەوانەی دوای خۆشی نەیان توانیوە ئەو حەرەکەتە و جووڵانەوە سیاسی و تەشکیلاتی‌یە بە هێزە و شاراوەیە پێک بێنن و بیکەن. بە کوردی و بە کورتی، شەهید مەلا ئاوارە چەمکی دێمۆکرات و پێشکەوتن خوازی و کۆمەڵایەتی بوو، حیزبی دێمۆکرات شەهید مەلا ئاوارەی پێ نەگەیاند، بەڵکوو ئەوە ئاوارەی شەهید بوو کە ریزەکانی حیزبی دێمۆکراتی بووژاندنەوە و ڕێکیخستنەوە و تەشکیلاتێکی بە هێزی بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران لە ناوچەکانی سەردەشت و بانە و ناوچەی مەنگورایەتی پێک هێنا.

پرسیار : شەهید مەلا ئاوارە یەکێک لە ئەندامانی کۆمیتەی ساخکەرەوە بوو، ئەو کۆمیتەیە چۆن ساز کرا و ئەندامەکانی دیکەی کێ بوون و ئەرکی ئەو کۆمیتەیە چی بوو؟

وەڵام : ئەو کۆمیتەیە لە ساڵی ١٣٤٢ی هەتاوی دا بە مەبەستی پێشگیری لە هەڵوەشانی حیزبی دێمۆکرات و بوونی بەر بەستێک لە بەردەم دیکتاتۆری و سەرەڕۆی و خۆ بە دەستەوە دانی ئەحمەد توفیق دا لە کوردستانی گەرمێنێ پێک هات. ئەو کۆمیتەیە لە سەرەتا دا بریتی‌بوون لە بەڕێزان کاک حەسەن ڕەستگار، سەعید کوێستانی، حوسێن مەدەنی و شەهیدی هەرگیز نەمر کاک قادر شەریف، بۆ بە هێز کردنی ئەو کۆمیتەیە لە ساڵی ١٣٤٣ دا چەند کەسێکی لە ژێر ناوی "ڕاوێژکار" بە خۆوە زیاد کرد ئەوەی لە بیرم بێ شەهید مەلا ئاوارە، مەلا ئەبووبەکری فەلسەفی و مەلا ڕەسووڵ پێشنەماز بوون.

بە داخەوە بە هۆی نێزیکایەتی و دوو زمانی ئەحمەد توفیق لە لای بارزانی نەمر و زەخت و فشاری حەسۆ میرخان لە سەر تێکۆشەران ئەم کۆمیتەیە نەیتوانی بە ئامانجی دارێژراو و سەرەکی خۆی بگات، بارزانی ئەحمەد تۆفیقی پی باشتر بوو لە حیزبی دێمۆکرات و ئەوان ئەو کۆمیتەیان لە بەرژەوەندی خۆیان دا نەدەدیت، هەر بۆیە زۆری پێ نەچوو کە بە بەرنامەی دارێژراوی ئەوان ئەو کۆمیتەیە لە ناوچوو. " دیارە ئەو کۆمیتەیە جێگای هیوا و ئومێدی تێکۆشەرانی دێمۆکرات بوو لەو سەردەمە پڕ لە زەبر و زەنگە دا."

شەهید ئاوارە لە بارودۆخێکی ئاوا و بە تایبەتی لە ژێر زەخت و فشاری حەسۆ میرخان دا بە ناچاری کوردستانی گەرمێنی بە جێ هێشت و زۆر بوێرانە و ئازایانە لە گەڵ دوو کەس لە هاوبیر و تێکۆشەرانی دێمۆکرات شەهید قادر شەریف و کاک سەعید کوێستانی گەرانەوە ناوچەی سەردەشتی مەکۆی شۆرشگێران و بانەی لانەی شێران.

شەهید مەلا ئاوارە شێوازێکی تایبەت بە خۆی هەبوو بۆ کار کردن، هەر بۆیە بە گەیشتنەوەی بۆ ناوچەی بانە و سەردەشت دەستی کرد بە کاری ڕێکخستن و سازماندەهی کۆمەڵانی خەڵک و دانیشتوانی ئەو ناوچانە، شەهید ئاوارە بۆچوونی وابوو کە، بۆ ئەوەی حیزبی دێمۆکرات چالاک و زیندوو ڕابگرێت، پێویستی بە تەشکیلاتێکی پتەو هەیە و دەبێ چین و توێژەکانی کۆمەڵگا و بە تایبەت شوێنی کار و تێکۆشانی خۆی بە تەواوی ڕێک بخات و دوای ئەوە کە تەشکیلات دامەزرا ئەو تەشکیلاتە چالاک و ئاکتیو بکرێ و دوایەش شێوەکانی خەبات و بەربەرەکانی قۆناغ بە قۆناغ بۆ سەرکەوتنی گەل بەرەو پێش بەرێ.

بەڵام بە داخەوە ئەو ئاواتەی کە خواستی بوو وەدی نەهات، دوژمنان و نۆکەران شەڕی چەکداریان بە سەردا سەپاندن و لە گەرمێن و لە کوێستانێ را پیلانیان بۆ دارشت.

بە بۆچوونی خۆم لێکترازان و هەڵوەشانەوەی کۆمیتەی ساخکەرەوە و راونانی تێکۆشەران و شەهید کرانی دەیان کادر و پێسمەرگەی ئازا و بە توانا و هەموو ئەو کارەساتانە و بە تایبەت هەرەس هێنانی جووڵانەوە پان و بەرینەکەی ساڵەکانی ۴۶ و ۴۷ی هەتاوی دەخرێنە سەر کارنامەی تەکڕەوی و خۆبەستنەوەی بە ناو سکرتێر ئەحمەد تۆفیق بە بارزانی...

پرسیار : چۆنیەتی لە داوخستن و گیران و شەهید کردنی مەلا ئاوارە تا ئێستاش بە وردی باسی لێ نەکراوە، جەنابت تا چەند ئاگاداری گیرانی مەلا ئاوارەی و لەو پەیوەندییە دا چۆنمان بۆ دەدوێی؟

وەڵام : بە لێکدانەوەی خۆم دوژمن سێ پیلانی دارشت بوو بۆ بەربەرەکانی دژی تێکۆشەرانی دێمۆکرات و بە تایبەت تێک شکاندنی جووڵانەوەی ۴۶ و ۴۷ی هەتاوی:

١ . کێشانی گەلی کورد بەرەو مەیدانی شەڕ.

٢ . فریودانی ڕێبەران لە ژێر ناوی وتووێژ.

٣ . لە ڕێگای ساواک و نۆکەر و چڵکاو خۆرەکانی بە هەموو ئیمکاناتی ماددی، تێکۆشەرانی حیزب و گەلەکەمان لە داو بخات.

دوژمن بۆ لە داو خستنی شەهید مەلا ئاوارە کەڵکی لە خاڵی سێهەم وەر گرت و تێیدا سەرکەوتوو بوو، بۆ ئەم کارەش ماوەیەکی زۆر بوو بۆ لە داو خستنی مەلا ئاوارە کاری دەکرد و هەوڵی ئەوەی دەدا کە شەهید مەلا ئاوارە بە زیندوویی بگرن بۆ ئەوەی بە قەولی خۆیان گەلی پێ چاوترسێن بکەن، سەرئەنجام پیلانەکەی دوژمن بە هۆی دوو چڵپاو خۆر و کاسە لێسی بەر دەرگای تاغووتی بە ناوەکانی حاجی برایم ئاغای بەریاجی و حەسەن سەکر خەڵکی گوندی دیواڵان سەری گرت و شەهید مەلا ئاوارە بە زیندوویی لە گەڵ دوو هاوڕێی پێشمەرگەی کەوتنە داوی دوژمن و گیران.

لە شەوی ۶ی بانەمەڕی ساڵی ۱۳۴۷ی هەتاویی شەهید مەلا ئاوارە لە گەڵ ٢ کەس لە پێشمەرگەکان بە ناوی ڕەحمانی حەمەدی وەتمان چاوشین و مەلا کەچە " محەممەد ئەحمەدی" هەردووکیان خەڵکی گوندی (دیواڵان ناوچەی سەردەشت) بوون، دەچێتە گوندی دیواڵان.

شەهید مەلا ئاوارە بە مەبەست جێبەجێ کردنی کارێکی تایبەتی بۆ نەهێشتنی گیروگرفتەکان دەچێتە گوندی دیواڵان. گۆیا دەبێ لەوێ کێشەیەکی زەوی و زاری کە لە نێوان چەند کەس لە دانیشتوانی گوندەکە دا بووە حەل بکات و چیدی کیشەکە تەشەنە نەکاتە نێوان بنەماڵەکانی دیکەی گوندی دیواڵان.

دوای ئەوە دەگەنە گوندی دیواڵان، کوێخای ئاوەدانی حەسەن سەکر دەچێتە پێشوازیان و شەهید مەلا ئاوارە و ٢ پێشمەرگەکە دەباتەوە ماڵی خۆیان. دوای پشوویەکی کەم بەرنامە لە پێش دا داڕێژراوەکەی دوژمن لە ماڵی ئەو نۆکەرەی دوژمن سەر دەگرێ و لەوێ دەرمانی بێهوشییان بۆ لە خواردن دەکەن و بە داخەوە لە هۆش خۆیان دەبەن.

هەر ئەو شەوە مەحموودیان و بنی عامری دوو کەس لە فەرماندەکانی ئەرتەش لە گەڵ چەند جاشێکی خۆفرۆش و ژاندارمەکانی بەر دەستی بنی عامری خۆ دەگەیێنە پێش ماڵی دیواڵان و لە مێرگەکانی خوار ئاوایی خۆ مەڵۆس دەدەن. و دوایە دەچنە ناو گوندی دیواڵان و بە بێ هیچ دژ کردەوەیەک ئەو ٣ تێکۆشەرە بە بێهۆشی بە دیل دەگرن.

هەر ئەوە شەوە دەستەیەک لە پێشمەرگەکان خۆ دەگەیێنە دەوری ئاوایی و سەنگەر دەگرن و ناهێڵن کە هیچ کەس لە ئاوایی بچێتە دەر و تا ڕۆژ دەبێتەوە هەر لەوێ دەمێننەوە ودوایەش بەرزاییەکانی دەوری ئاوایی دەگرن و لەوێ را تەقە لە ژاندەرمەکان دەکەن و ماوەیەکی زۆر بەم شێوەیە دەمێننەوە.

لەو ماوەیەدا دوژمن نامەیەک بە مەلا ئاوارە دەنووسێت کە بەشێک لە نێوەرۆکەکەی داواکاری لە پێشمەرگەکان بووە کە دەوری ئاوایی بە جێ بێڵن و تەقە نەکەن، مەلا ئاوارەش لە بەر ئەوە بە دەرمانەکە هۆشی تێکچووە نامەکەی بە دڵی ئەوان نووسیوە و ڕەوانەی لای پێشمەرگەکانی کردووە و پێشمەرگەکانیش بێ ئەوەی هیچ بکەن دەوری ئاوایی بە جێ دێڵن. ماوەیەک دواتر هەلیکۆپتێر دێتە نێزیک ئاوایی دیواڵان و مەلا ئاوارە و دوو پێشمەرگەکەی دیکە هەڵدەگرێت و دەیان باتە پادگانی شاری سەردەشت و دوای ٣ ڕۆژ مانەوە بۆ زیندانی جلدیان بەرێ دەکرێن، بە داخەوە دوای ١٣١ ڕۆژ ئازار و ئەشکەنجە دەیان هێننەوە بۆ شاری سەردەشت و لە بەرەبەیانی ١١ی خەرمانانی ساڵی ١٣٤٧ی هەتاویی لە خوار شاری سەردەشت لە شوێنێک بە ناوی سەرکەنەکان بە دەستی ڕەشی ڕێژیمی پەهلەویی ئێعدام دەکرێن و کۆتایی بە ژیانی ئەو تێکۆشەرە و دوو هاورێکەی دیکەی دێنن. ڕووحیان شاد.

شەهید قادر شەریفی هەرگیز نەمر بۆ گێرامەوە کە ئەمن دوای ئەو ڕووداوە تاڵە هەوڵم دا حەسەن سەکر بگرم و بە سزای تاوانەکەی خۆی بگەیێنم، بەڵام بە داخەوە خۆی حەشار دا و دوایەش ئاوایی بە جێ هێشت، لە درێژەی قسەکانی دا شەهید قادر شەریف باسی ئەوەی کرد کە دوای لێکۆلینەوە و بە دوا داچوون، ئەو مەسەلەیەمان ئاوا بۆ ڕوون بۆوە کە، ئەم پیلانە زۆر پێشتر داڕێژراوە و بۆ ئەم کارەش حەسەن سەکر دیاری کراوە کە ئەوان دەرمان خواردوو بکات، هەر بۆیە حەسەن سەکر دەرمانەکە دەداتە دەستی خێزانی کە بۆیان لە چا بکات و ژنەکەش ئەم کارەی کردووە، دوای خواردنەوەی چا بەرەبەرە هەر سێ پێشمەرگەکە بە داخەوە هۆشی خۆیان لە دەست دەدەن و ئەوەی لەو ساتە دا بیری لێ ناکەنەوە دوژمن و سیخورەکانی سەر بە ڕێژیم بووە و بێ مەترسی لە ماڵی حەسەن سەکر دەمێننەوە.

پرسیار : شەهید مەلا ئاوەرەت چۆن ناسی و لە کوێ و چ ساڵێک؟

وەڵام : وێرای بوونی خزمایەتی دەگەڵ بنەماڵەی ئێمە ئەمن دوو جار چاوم بە مەلا ئاوارە کەوتووە لە چوارچێوەی ڕێنوێنی و کاری حیزبی دا.

یەکەم جار لە گوندی قەڵەڕەشێ لە (شاخی مرادی) بەرامبەر بە گوندی قەڵەڕەشێ، دەگەڵ مەولوودی حاجی مەلای قەڵەڕەشێ، ڕەسووڵ شێخەپووری، ئەحمەدی مەولانی و عەوڵای محەممەدپەنا کوڕی ئەمەر پاشای قەڵەڕەشێ، لە هاوینی ساڵی ١٣٤٤ی هەتاویی دا.

دووهەم جار لە گوندی بێژوێی ناوچەی ئالانی سەردەشت، ئەو کات لە گەڵ مەلا سابیری گوڵینەی، مەلا ساڵحی مارەغانی، مەلا محەممەد دولکەیی، لەوێ دەرسم دەخوێند و لە گەڵ ئەوەشدا لە ئالان خزمی زۆرمان هەن و زۆرجار سەردانی خزمانمان دەکرد و بە تایبەت بۆ لای ماڵی مەلا ئەبووبەکری شەریعەت پەنا، هەر لە ماڵی ئەو بەرێزە کە بۆ خۆی ئەندامی حیزب بوو، چاوم بە شەهید مەلا ئاوارە کەوت، مامۆستا ئاوارە کادری بەوەج و لێوەشاوەی حیزب لە سەر زوڵم و زۆری ڕێژیم و دەرەبەگەکان بە وردی قسەی بۆ کردین، مامۆستا ئاوارە لە کاتی قسە کردن دا زۆر هێدی و لە سەرخۆ بوو، بە وشەی جوان و پاراوی کوردی سەری قسەکانی دەکردەوە و تا کۆتایی باسەکەی بە سەدان وشەی ڕەسەنی کوردی لێ فێر دەبووی،

بەشێک لە قسەکانی باس لە سەر ئەرکی مەلا و فەقێکان و مامۆستای قوتابخانەکان بوو، ڕۆڵی ئەوانی لە وشیار کردنەوەی دانیشتوانی کوردستان بە گرینگ دەزانی و بە تایبەت لە گەڵ فەقێکان زۆر نێزیک بوو، بە دائیم دەیگووت کە دەبێ بە حوکمی ئەوە کە لە گەڵ گوندنشینەکان زۆر تێکەڵن و لە هەمان کاتدا دانیشتوانی گوندەکان بڕوایان بە ئێوە هەیە، دەبێ ئەرکی ڕوون کردنەوەی ئەوان وەئەستۆ بگرن و لە گەڵ ئەوەشدا دەبێ لە هەموو کاتێک دا گیانی گوندنشینەکان بپارێزن تەنانەت ئەگەر بە فەوتانی خۆشتان تەواو بێت.

لە سەریەک ئەو شەوە مەسەلەی نهێنیکاری ئەساسی تەبلیغی شەهید مەلا ئاوارە بوو، لە کۆتایی دا بە ڕێزەوە ناوی هەمووانی هێنا و گووتی دەبێ هاوکاری یەکتر بکەن، مەلا ساڵحی پێ ناساندین و داوای لێکردین کە ئەگەر مەلا ساڵح ڕاسپەردەیەکی پێدان بە ئەمانەتەوە جێبەجێی بکەین، وا دیار بوو پێشتر مەلا ساڵحی دیت بوو، جا لە کوێ نازانم؟

لە ساڵی ١٣٥٨ دا مەلا ئەبووبەکر گووتی کە مەلا ئاوارە دەزگایەکی"تایپ" نووسینی لە لای من دا نابوو، ئەم تایپە مام جەلال بۆ مەلا ئاوارەی نارد بوو، ناوبراو گووتی پاش ساڵێک مەلا ئاوارە هات و تایپەکەی لە گەڵ خۆی برد و ڕۆیشت ... بەڵام زۆر دوای ئەو مەسەلەیە مەلا ئەبووبەکر لە لایەن ساواکەوە گیرا، ماوەی چەند ساڵێک لە زیندان دا بوو. (ڕووحی ئەو نەمرەش شاد)

پرسیار : گیرانی شەهید مەلا ئاوارە، چۆن ڕەنگدانەوە و کاریگەرییەکی لە سەر خەڵک و تێکۆشەران هەبوو؟

وەڵام : شتێکی ئاساییە، سەرکردەیەک ئەگەر شەهید دەبێ ویا خود دەگیرێ کاریگەری تایبەت بو خۆی لە دوا بە جێ دەمێنن، بە بۆچوونی خۆم ئەوە دوو بەشە:

یەکەم، بە نەمانی هەر سەرکردەیێک، بۆ ماوەیەک تێکۆشەرانی لە مەیدانی تێکۆشان دا بێ مامۆستا دەمێننەوە، ناوەندی ڕێنوێنی و سەرکردایەتی لاواز دەبێ و خەڵکیش بێ هیوا دەبن و دوژمن مەعنەوییاتی دەچێتە سەر و هارتر و دڕتر دەبێ، بۆ نموونە لە کاتی گیرانی "مەلا ئاوارە" دا.

دووهەم، ڕق و بێزاری تێکۆشەران و بڕوای تۆڵە ئەستاندنەوە بە هێزتر دەبێ و هەوڵ دەدەن کە بە زووترین کات جێگا و بۆشایی ئەو سەر کردەیە پڕ بکەنەوە و بە دوژمن بڵێن کە ئەگەر سەرکردەیەکی وەک مەلا ئاوارە شەهید دەبێ دەیان و سەدان ئاوارەی دیکە هەن کە جێگای پڕ بکەنەوە، بۆ سەلماندنی ئەو قسەیەش مێژوو نیشانی داوە بۆ نموونە دوای گیرانی مەلا ئاوارە، چەندین عەمەلیات و چالاکی بە ناوبانگ لە ناوچەکانی سەردەشت و مەهاباد بەڕێوە چوون کە بەرچاوترینیان شەڕەکانی گوندی سەرشیو و شەری قالوێ و شەری هۆمل بوون. دەستەیەک پێشمەرگەی ٢٥ کەسی لە هۆملی ناوچەی ئالانی سەردەشت لە بەرامبەر ٥٠٠ کەس لە هێزەکانی پێک هاتوو لە ئەرتەش و جاش و سیخوری حکوومەتی زاڵمی پەهلەوی بە فەرماندەهی خۆفرۆشانی وەک چیچۆ و سەروان مەحموودی شەریان کرد و ١٦ کاتژمێر گیان فیداییان لە خۆیان نیشان دا و کەلاکی ٤٩ کەس لە بەکرێگیراوانیان خستە سەر عەرز، لەم شەرە قورسە دا تەنیا پێشمەرگەیەک بە ناوی عەولای حەمە گۆزەڵەی ناسراو بە "سەلیم" خەڵکی گوندی وەڵیو بە پرینچکی تاشە بەردێک چاوێکی بریندار بوو و دوایەش بە داخەوە چاوی لە دەست دا، ناوبراو ساڵی ١٣٥٨ لە شەڕێکی قارەمانانە دا لە ناو شاری سەردەشت چوو ناو ڕیزی شەهیدانی گەل، کە وابوو ڕاستە مەلا ئاوارە گیرا و شەهید کرا، داخی گەورەی لە سەر دڵی هەموو لایەک دانا بەڵام شۆڕش و ئامانجەکانی مەلا ئاوارە نەمردن و پاش شەهید مەلا ئاوارەش بە دەیان و سەدان کەس لەو ناوچەیە بوونە پێشمەرگە و یا لە ڕیزەکانی تەشکیلاتی دا کاری شۆڕشیان بەڕێوە دەبرد و بە خوێنی خۆیان مان و کەرامەتی کوردیان پارستووە.

پرسیار : سەبارەت بە شێعر و نووسینەکانی مەلا ئاوارە؟

وەڵام : سەرەتا بەشێک لە شێعرەکانی ئاورەم لە حوجرەی فەقێیان گوێ لێ ببوو، و دوایەش بەشێکی دیکەی شێعرەکانی کە لە کاتی مانەوەی دا لە ژێر دار و لێرەوارەکانی کوردستان دا نووسیبوونی بە گوێمان گەیشتن، بە داخەوە ئێستا هیچ شێعرێکی مەلا ئاوارەم لە بەر دەست دانییە، بەڵام شێعرەکانی مەلا ئاوارە ڕووحیان وەبەر مرۆڤی نیوەگیان دێنایەوە، شێعرەکانی نیشتمان پەروەرانەن و ئەو کات ماڵەوماڵ دەگەڕان و وێردی سەر زمانی گشت چینوتوێژەکانی کۆمەڵ بوون، دوای شەهید بوونی مەلا ئاوارە، زۆربەی شێعرەکانی لە لایەن پێشمەرگەیەکی ئەو کات بە ناوی عەبدوڵڵای مینای خەڵکی بێژوێ بوو.

پرسیار : پێت خۆشە لە دوایین وتەت دا چ بڵێی؟

وەڵام : لە کۆتایی دا سڵاو دەنێرم بۆ گیانی شەهید مەلا ئاوارە و دوو پێشمەرگەی هاوڕیی و هەروەها هەموو شەهیدانی ساڵانی ٤٦ ، ٤٧ی هەتاویی و تێکرای تێکۆشەران و ماندوو نەناسانی ئەو کات و ئێستای گەلەکەمان و سوپاسی جەنابت دەکەم و هیوادارم کە لە کارەکانت دا سەرکەوتووبی.

منیش سوپاست دەکەم.

==

وتووێژێک لە گەڵ مامۆستا مەلا عەزیز سەبارەت بە مامۆستای نەمر شەهید ئاوارە

بۆ ڕێزگرتن لە گیانی پاکی مامۆستای نەمر شەهید ئاوارە، وتووێژێک لە گەڵ مامۆستا مەلا عەزیز ئەندامی لە مێژینەی حیزب دێموکرات کوردستانی ئێران پێک دێنم کە سرنجی ئێوەی بەڕێزی بۆ ڕادەکێشم.

ئامادە کردنی: زاهید شاعیری شڵماشی

پرسیار: بەڕێز مامۆستا عەزیز ئەو کاتەت باش و ماندوو نەبی، سەرەتا بە کورتی خۆت بە خوێنەرانمان بناسێنە.

وەڵام: زۆر سپاس بۆ تۆ و بەرپرسی ماڵپەری گیارەنگیش کە ئەو شانازیەتان بەمن بەخشی کە لە سەر شەهیدی مەزنی میللەتەکامان مامۆستا ئاوارە قسەبکەم، من ناوم عەزیزە ناسراو بەمەلا عەزیز خەڵکی گوندی کونەمشکێی سەر بەشاری سەردەشت، هەر لە ساڵی ١٣٤٣ وە بەشانازیەوە دەڵێم ئەندامی حیزب دێمۆکرات کوردستان و شاگردێکی ناشیاوی مامۆستای شەهید ئاوارە بووم.

پرسیار : بەڕێز مامۆستا دەکرێ پێمان بڵێی کە لە کوێ و لە چ ساڵێکدا شەهید مەلا ئاوارەتان بۆ یەکەم جار چاو پێکەوت؟

وەڵام: بۆ یەکەم جار ئاوارەم لە گوندیکی ناوچەی سەردەشت بە ناوی دارمەکۆن دیی کە لە گەڵ مەجموعەیەک فەقێیان بوو و قسەی بۆ دەکردن لە ڕاستیی دا ئەو کات من ڕادەی زانیاریم زۆر کەم بوو، بەڵام کوردێکی حیزب دۆست بووم و ئەم شتانەم یەکجار پێ خۆشبوو کە مامۆستا ئاوارە باسیی دەکرد، باسەکانیی مامۆستا لە ڕاستیی دا ئەوەندە دڵ نشین و بەدڵیی فەقێکان بوو کە فەقیکان بەجۆرێک لە دەوریی کۆببونەوەو بەتامەزرۆیەوە گویان بۆ وتەکانیی شل دەکرد هەر وەکوو ئەوەی گوێ بدەنە دەرسەکانیان لە لایان مامۆستاکەی خۆیانەوە.

پرسیار: مامۆستا گیان جووڵانەوەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاوی یەکێک لە لاپەرە زێرینەکانی خەباتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانە و جێگای تایبەت بە خۆی هەیە، لەو خەباتە نابەرامبەرە دا بە داخەوە پۆلە پێشمەرگەیەکی تێکۆشەری ئەو کاتی حیزب و یەک لەوان مەلا ئاوارە شەهید بوون، دەکرێ لەو پەیوەندیەیە دا و بە تایبەت لە سەر مەلا ئاوارە زانیاریمان پێ بدەی؟

وەڵام: جولانەوەی ساڵەکانی ٤٦ و٤٧ لە ناوندی ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک شارەکانی مهاباد، سەردەشت، شنۆ، پیرانشار، بۆکان و بانە سەریی هەڵدابوو، بەداخەوە ئەو خەباتە ڕەوا و بەر حەقە لە ناوچەیەکی بەرتەسکی جوغرافی دابوو، هۆیەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە، پێشمەرگەکان وەزعیەتێکی تایبەتیان بۆ هاتبوە پێشێ و ناچار بوون کە بگەڕێنەوە ناو باوەشی خەڵک و ئەو وەزعیەتەی تایبەتیەی بەسەریان داسەپا بوو ناچاریشی کردبوون کە خەبات و تێکۆشانی سیاسی و پاشان چەکداری خۆیان دەست پێ بکەن، هەروەها لە کاتیی جوڵانەوەکانی ٤٦ ، ٤٧ دا بەشێکی زۆر کەم پێشمەرگە هەبوو کە بەداخەوە ئەوانیش نە چەک و تەقەمەنیان بە ئەندازی پێویست هەبوو کە بتوانین بەربەرەکانی پێبکەین و نە ئیمکاناتێکی بەو شێوەیەی مادیش و نە پشتیوانی سەرەکی هێزی پێشمەرگەش واتە کۆمەڵانی بەشەرەفی گەڵ بەتایبەت چینی هەژار و گوند نشینانی کوردستان باریی ژیانیان ئەوەندە باش بوو، ڕێژیمی سەرکوتگەری پاشایەتیش بەحەدێکی یەکجار زۆر بەهەموو توانایەوە فشاریی هینابوو بۆ سەر حەشارگەو بنکەکانی هێزیی پێشمەرگە، بە داخەوە ئەوە بوو بەهۆیی ئەوەی لە زۆر شویندا وەک سەردەشت، مهاباد، بانە و پیرانشار و زۆرشوێنی کە تێکۆشەرانی حیزب دمکرات گیانیان فیدای ڕزگاری گەلەکەیان کرد کە شەهید ئاوارە یەکێک لەوانبوو.

پرسیار: بەڕێز مامۆستا ئەگەر بکرێ لە سەر شێوەی ئێعدام کرانەکەی باسێکمان بۆ بکەی و لە هەمان کاتدا کاریگەری گیران و شەهید کرانی مەلا ئاوارە، لە نێو خەڵک و تێکۆشەراندا؟

وەڵام: لە ڕاستی دا گیرانی مامۆستا ئاوارە بوو بە تازیە لە سەرانسەری ئەو ناوچەیەی کە خەباتی تازەی هێزی پێشمەرگە گرتبوویەوە بەتایبەت خەڵکی سەردەشت و دەورو بەری، خۆشەویستی ئاوارە لە ناو کۆمەڵانی خەڵک دا گەیشتبوە ئەو ڕادەیە کە جارێک دۆستێک بەمنی گوت: پێموایە دوژمنیش مامۆستا ئاوارەی خۆش دەوەیست، کە دوژمن مەبەستی لە چلپاوخوران یا بەکرێگیراوانی ڕێژیم بوو، مامۆستا ئاوارە بێجگە لەوەی ئینسانێکی کورد و حیزبی بوو، مرۆڤێکی بە تەواو مانای مرۆڤ دۆستی مرۆڤ دۆست بوو، مامۆستا ئاوارە مرۆڤێک بوو، نەیدەویست هیچ کام لە ئینسانەکان تۆشی نارەحەتی و کویرەوەریی ببن، مامۆستا ئاوارە دژیی هیچ نەتەوەیەک نەبوو بە تورک و فارس و عەرەبیشەوە، مامۆستا ئاوارە ئارەزووی بوو و هەوڵیشی بۆدەدا، هەموو نەتەوەکان تەنانەت داگیرکەرانی کوردستانیش بە ئاشتی و برایانەوە دوور لە شەڕو دەمارگرژیی بژین، ئاوارە ئەو تایبەتمەندیانەو چەندین تایبەتمەندی کەشی تێدا بەدیی دەکرا بۆیە لەدەستدانی خەمیی تێکڕای کۆمەڵانی خەڵک بوو بەتایبەتی ئەوانەی لە نزیکەوە دەیانناسی، لەسەروی هەمویانەوە ئەندامان و پێشمەرگەکانی حیزب دێموکرات، جێگای داخە ئەوەی دەڵێم: بۆ ماوەیەکی زۆر دوای لەدەست دانی ئاوارە پێشمەرگەکان وەک مەڕی بێ شوانیان لێهاتبوو، لەدەست دانی ئاوارە بوو بەهۆیی ئەوەی بۆماوەیەک کاریی تشکیلاتی ڕاوەستێ، داخی لەدەست چوونی ئاوارە ئەوەندە لەسەر دڵی گەلیی کورد گران بوو دوایی تێپەڕبوونی دەیان ساڵ بەسەر ئەو کارەساتە دا ئەوانەی ئاوارەیان لەداو خست ئێستاش لە لایان خەڵکەوە نەفرین دەکرین و ئەو کردەوە چەپەڵەیان بۆتە مۆرکێکی ڕووڕەشی و بە تەوێڵیانەوە دیارە، بەداخەوە دەبێ بڵێم: بریا کورد بەهەزارانی وەک ئاوارەی هەبا، تا ئێستاش ئەمن تێکۆشەرێکی وەک ئاوارەی شەهیدم نەدیوە لەناو حیزب دێموکراتی کوردستاندا کە تێکڕای خەڵک و هەموو ئەو خەڵکەی لەدەورو بەریەتی لێی ڕازیبن،

پرسیار: ڕادەی زانایی و هەڵسوکەوتی مەلا ئاوارە لە لایەن جەنابتەوە چۆن هەڵدەسەنگێندرێ؟

وەڵام: لە بارەی زانیاری مامۆستا ئاوارە: مامۆستا ئاوارە لە حوجرەی فەقییان دەرسی خوێندبوو و مەلایەکی ئاینیی بوو، بەڵام لە ماوەیەکی زۆر کورت دا کە لەبنکەی سونێ دەژیا بە متالعە کردن و خوێندنەوەی کتێب و بابەت گەلی سیاسی وای خۆ پێگەیاند کە لە باری زانیارییەوە وەپێش ڕێبەرانی حیزبی کەوتەوە، ئاوارەی شەهید لەو هەل و مەرجە سەختەی خەباتدا هیچ کاتێک لە موتالعە و خوێندنەوەی کتێب و ڕۆژنامە و بردنەسەری ڕادەی زانیاری خافڵ نە دەبوو، هیچ کاتێکی خۆی بە فیرۆ نەدەدا.

پرسیار: شەهید مەلا ئاوارە مرۆڤێکی ڕووناکبیر و شۆڕشگێر بوو، ناوبراو کۆمەڵێک شێعری ئەدەبی و شۆڕشگێری لە دوای خۆی بە جێ هێشتوون، شێعرەکانی لە لایەن جەنابتەوە چۆن هەڵدەسەنگێندرێن؟

وەڵام: شێعرەکانی مامۆستا ئاوارە هەڵقوڵاوی سەرچاوەی بیر و باوەڕی مامۆستای شەهید بوون، مامۆستا ئاوارە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی باش دەناسی لە ژیان و ئازارو مەینەتیەکانییان شارەزابوو تەنانەت دەیزانی کە دەبی ژنانی کورد چۆن منالەکانیان پەروەردەبکەن و چ جۆرە لایلایەیەکیان بەگویی کۆرپەکانیاندا بخوێنن، هەر وەکوو یەکێک لە شێعرەکانی مامۆستا ئاوارە(لایەلایە)یە.

هەر وەک لە بەشێک لە شێعری لایە دا دەڵێ:

هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە   بنوو درنگە تاقانەی دایە
کورم تۆ کوردی تۆ بێچوە شێری   نەتەوەی کاوەی ئازا و دلێری
باب و باپیرت خزم و کەس وکار   زۆریان کێشاوە مەینەتی وئازار
بۆ پارێزگاری نامووس و ماڵیان   قەت نەوەستاوەدەست وگۆپاڵیان
تۆش وەک ئەوان بە نەترس و نەبەز   بازی کێوی بە نەک کەوی قەفەس
هەی لای لایە ڕۆڵە لای لایە   هیوای دوا ڕۆژم لە دەست تۆ دایە

بەڕای من گەورەی و کوردپەروەری و شارەزای ئەدەبی و دڵسۆزی بەرانبەر بە نەتەوەکەی و هەست کردن بە زوڵم و زۆریەک کە لە لە لایان ڕێژیمی دژیی بەشەری پاشایەتیەوە لە گەل و نیشتیمانەکەی دەکران تێکڕا لە هەڵبەستەکانیدا دەردەکەوێت، یا باشتر وایە بڵێم بە لای منەوە شێعرەکانی لایەلایە، توتنەوان و کوردم کوردستانم دەوێی گەورەترین بەڵگەن بۆ سەلماندنی بۆچونەکەم، شێعرەکانی مامۆستای شەهید مەلا ئاوارە سەرەڕای ئەوەی لە سەردەمێکی وادا دەنوسران و بڵاو دەکرانەوە کە بەداخەوە ڕادەی زانیاری و خوێندەواری خەڵکی کوردستان زۆر لە حاستێکی نزم دابوو، هەموو خەڵک کەڵکی لێێ وەردەگرت، بە خوێندەوار و نەخوێندەوارەوە، چونکە هەمویان خۆیان و دەرد و ئازارەکانی خۆیانیان تێدا دە دیەوە، هەر

بۆیە زۆربەی نەخوێندەوارەکانیش تەنیا بە گوێ لێ بوون جا چ لە زاری خۆی مامۆستا و چ لە دەمی خوێندەوارێکی کە بیان بیستایە هەر زوو لە بەریان دەکردن.

پرسیار: من لێرە دا کۆتایی دێنم بە پرسیارەکانم، بەڕێزتان ئەگەر شتێکتان لەو پەیوەندییە دا ماوە دەتوانن باسی بکەن؟

وەڵام: سوپاسی ئێوەی بەڕێز دەکەم کە ئەوە هەلەتان بۆمن ڕەخساند و ئەو شانازیەتان بەنسیب من کرد کە باسی مامۆستای هەردەم زیندوو ئاوارەی شەهید بکەم چون بەڕاستی من خۆم بەشیاوی ئەوە نازانم کە لەسەر کەسایەتی شەهید ئاوارە قسە بکەم ئەگەر ئێستا ئاوارە مابا بێگومان یەکێک لە گەورە ڕێبەرانی گەلی کورد دەبوو، بەڵام بەداخەوە ئەو ڕێبەرەشمان لەکیس چوو، لە سەریەک دەتوانم ئەوە بڵێم کە میللەتی کورد جارێکی کە نە پێشەوا قازی دەبێتەوە نە ئاوارە نە قاسملوو شەرەفکەندیشی دەبنەوە.

زۆر سوپاس بۆ ئەو کاتەی کە پێت داین و سەرکەوتنت بە ئاوات دەخوازین، بەو هیوایەی ئاواتەکانی شەهید ئاوارە و سەرجەم شەهیدانی کورد و کوردستان و بەڕێزیشتان و تێکرای گەلی کوردستان بێتەدەی و ڕوحی شەهیدەکانمان بەتایبەت شەهید ئاوارەش شاد بێت

==

کورتەیەک لە سەر شەهید مەلا ئاوارە

لە لایەن مامۆستا ئەبوبەکر فەلسەفی کادری هەڵسوور و چالاکی ساڵانی ٤٦ و ٤٧ی هەتاویی. ئامادە کردنی: ڕەحمان خالیدنژاد

مەلا ئاوارە تا ئەو کاتەش ئەندامی هیچ سازمان و ڕێکخراوێکی سیاسی نەبوو هەستی کوردایەتی و سۆزی نیشتمان پەروەری دەستی پێ لە فەقێیەتی و خوێندنی ئایینی هەڵگرتبو، لە ژێر کاریگەری شۆرشی کوردستانی عێراق و ڕاپەرینە جەماوەریەکەی دا خۆی گەیاند بۆ (ماوەت)

پ: بەڕێز مامۆستا فەلسەفی سەرەتا چۆن لە گەڵ مەلا ئاوارە ئاشنا بووی و جەنابت تا چ ڕادەیەک ئاگاداری کارو تێکۆشانی شەهید مەلا ئاوارەی؟

وەڵام : لە ساڵی ١٣٤١ی هەتاوی ماڵی ئێمە لە گوندی "ئاوکورتێ" لە ناوچەی ماوەت بوو، من لەو کاتەدا بێجگە لەوەی کە مەلا و دەرسوێژی ئاینی گوندەکە بووم، بەرپرسی کۆمیتەیەکی بەرینی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانیش بوم بە نێوی (م- ب- س) ئەو مەڵبەندە کارو باری تەشکیلاتی و ڕێکخستنی ناوچەکانی مەریوان، بانە، سەقز، سەردەشتی بە ئەستۆوە بوو.

ئەندامانی بەر چاو و بەرپرسی ئەو کۆمیتەیە بریتی بون لە کاک ڕەشید ئەحمەدی (ڕەشیدخانی کێوەڕۆ) عەبدوڵا نەعلبەندی، و...

مەڵبەندی(م- ب- س) بە چاوەدێری مادی و ڕاوێژی مەکتبی سیاسی پارتی بەڕێوە دەچوو.

لە یەکێک لە ڕۆژەکانی هەمان ساڵدا(١٣٤١) لە دیدەنی و سەردانێکی من بۆ بارەگای پارتی کە لە نێزیکی گوندەکەمان بوو، بۆ یەکەم جار شەهید مەلا ئاوارەم چاو پێکەوتوو یەکترمان ناسی.

شێوەی ناسینەکەمان بەم جۆرە بوو: کە من لە گەڵ زیندەیاد (نوری ئەحمەد تەها) لە میوانخانەی مەکتەب دانیشت بووین باسمان لە شێعری عروزی و شێعری نوێ دەکرد، کە من لایەنگری شێعری عروزی و ئەویش شێعری نوێ و بێ وەزنی پێ چاک بوو. کوڕێکی لاوی شێوە فەقێ لەو لامان دانیشتبوو، تفەنگێکی ١١ تیری لە پەنا خۆی هەڵپەسارد بوو، زۆر بەتامەزرۆیی‌یەوە گوێی بۆ وتووێژەکەمان ڕاگرتبو، لە ناکاو هاتە پێش و گوتی ئەگەر ئیجازەم بدەن منیش رای خۆم لە بارەی ئەم باسەوە دەر دەبڕم، دیار بو کاک نوری دەی ناسی و گوتی فەرمو کاک مەلا بزانم تۆ دەڵێی چی؟ کوڕەکە بە زمانێکی ڕەوان و شیرین بەرگری لە شێعری کێش داری عروزی کرد و بوو بە پشتیوانی بۆچونەکانی من، لە گەرمەی باسەکەماندا کاک نوریان بانگ کرد کە بچێت بۆ مەکتەبی سیاسی، من و کوڕە گەنجەکە هەروا باسەکەمان تاووتوێ دەکرد کە لە دوایی دا لێم پرسی ناوت چیە؟ خەڵکی کوێی؟ لێرە چ دەکەی؟

گوتی ناوم ئەحمەدە فەقێ بووم خەڵکی گوندی شلماشی لای سەردەشتم، کارەکەشم ئەوە دەبینی کە پێشمەرگەم. ئەویش پرسیاری ناوو نیشانی منی کرد کە خۆم ناساند، گوتی لە مێژە هەوڵدەدەم بت بینم جارێکیش هاتم بۆ ئاو کورتێ جەنابت لە ماڵ نەبووی شەو لە حوجرەی فەقێیەکانتان میوان بوم.

گوتم دەی باشە کاک مەلا ئەحمەد ئەوە ئێستا لە خزمەتدام بەڵێن بدە پێکەوە بچین بۆ ماڵی ئێمە، دیار بو زۆری پێ چاک بوو، گوتی جا دەبێ بچی مۆڵەتم بۆ وەر بگری، ئیتر من چووم بۆ لای عەلی مام ڕەزا کە فەرماندەی پێشمەرگەکانی مەکتەبی سیاسی بوو، بەرگەی دوو ڕۆژ مۆڵەتم بۆ وەرگرت و لە ئێوارەی هەمان ڕۆژدا بەرەو گوندی ئاوکورتێ و ماڵی ئێمە وەڕێ کەوتین، ماوەی ڕێگاکەمان کەمتر لە دوو کیلۆمیتر بوو.

لە ماوەی دوو ڕۆژ مانەوەی مەلا ئەحمەد لە لای ئێمە لە بارەی وەزعی ئەو دەمانەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران، لە بارەی کاریگەری شۆرشی کوردستانی گەرمێن لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، لە بارەی زیندە یاد کاک ئەحمەد تۆفیق و جۆری هەڵسوکەوتی ئەو ڕۆژانە و لە بارەی چۆنایەتی پێک هێنانی مەڵبەندی (م-ب-س) و زۆر باسی دیکەمان تاوو توێ کرد.

شەهید مەلا ئاوارە پێشنیاری کرد کە وەک هاورێیەکی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران لە مەڵبەندی(م- ب- س) دا ببێتە هاوکارمان، من زۆرم بە لاوە چاک بوو زۆریشم پێ خۆش بوو بەڵام بە تەنیا ڕێگەی بڕیار دانم نەبوو، دەبوو لە گەڵ کاک ڕەشیدی ئەحمەدی و هەڤاڵانی‌تر باس و پرس بکەم .

مەلا ئاوارە تا ئەو کاتەش ئەندامی هیچ سازمان و ڕێکخراوێکی سیاسی نەبوو هەستی کوردایەتی و سۆزی نیشتمان پەروەری دەستی پێ لە فەقێیەتی و خوێندنی ئایینی هەڵگرتبو، لە ژێر کاریگەری شۆرشی کوردستانی عێراق و ڕاپەرینە جەماوەریەکەی دا خۆی گەیاند بۆ (ماوەت) و بەرگی پیرۆزی پێشمەرگایەتی لە بەر کردبوو. هێشتا دوو حەوتو لە پێشمەرگایەتیەکەی تێپەڕ نابێ کە دەبێتە خۆشەویست و باوەر پێکراوێکی پتەوی فەرماندەی هێزی خەباتی ئەو کاتە کە شەهید عەلی عەسکەری بوو.

دوای ماوەیەک بۆ پارێزگاری لە بارەگەی مەکتەبی سیاسی پارتی دێمۆکراتی کوردستانی عێراق، وەک پێشمەرگەیەکی باوەڕ پێکراو و متمانەدار، دەی نێرنە گوندی (عیساوێ) کە بارەگای مەکتەبی سیاسی پارتی لەو گوندە بوو.

بە هەر حاڵ بۆ بەیانی ڕۆژی سێهەم کە دەبوو مەلا ئاوارە بگەڕێتەوە بۆ مەکتەب منیش هاوڕێیەتیم کرد، هێشتا لە گوندەکە نەچوبوینە دەر کە لە گەڵ مامۆستای نەمر ئیبراهیم ئەحمەد سکرتێری ئەو دەمی پارتی و پارێزەرەکانی روبەرو بووین کە ئەوانیش دەچوونەوە بۆ مەکتەبی سیاسی .

ماڵی مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد هەر لە گوندەکەی ئێمە نزیکەی دوو سەد مترێک بەولای لە نێو باخێکی گوندی (ئاوکورتێ) دا خانوێکی کاتیان بۆ دروست کرد بوو، ماڵ و منداڵەکانی لەو خانوە دا بوون، مامۆستاش زۆربەی ئێواران لە مەکتەبەوە دەهاتەوە بۆ ماڵەوە و بەیانیش وێرای پارێزەرەکانی دەگەڕایەوە بۆ مەکتەبی سیاسی.

شەهید مەلا ئاوارە

ئیتر لەگەڵ مامۆستا بووینە هاوڕێی ئەو ڕێگایە، بەدەم ڕێگە ڕۆیشتنەوە باسی مەلا ئاوارە و هاتنی بۆ نێو حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران هاوکاری لە گەڵ مەڵبەندەکەمانم بۆ مامۆستا گێڕایەوە، کە زۆر بەلایەوە پەسەند و چاک بوو، ئێستە کە گەیشتینەوە مەکتەب لە گەڵ هەڤاڵانی پەیوەندیدار باسەکە بکەن و منیش زۆرم پێ باشە.

دوای نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە لە گەڵ هەندێک لە سەرکردایەتی پارتی باسەکەمان کردەوە، ئیتر زیندە یاد مامۆستا نوری سەدیق شاوەیس پێی گوتم با مەلا ئاوارە لە گەڵ تۆدا بێت و پرس و ڕاو و کۆبونەوەتان لە گەڵ مەڵبەندی(م- ب- س) پێک بێنن جا ئەگەریش موافەقەت نەکرا با بگەڕێتەوە لای مەکتەب.

ئیتر دووبارە لە گەڵ مەلا ئەحمەد گەڕاینەوە بۆ ماڵی ئێمە، دوای دوو ڕۆژ چووین بۆ گوندی (بێورێ) لە ناوچەی سیوەیل کە بارەگاکەی (م- ب- س) لەو گوندە بوو.

کاک ڕەشید خانی ئەحمەدی و عەبدوڵا سەدیق لە ئەندامانی مەڵبەند لە بارەگاکە ئامادە بون مەلا ئاوارەم پێ ناساندن زۆریان پێ خۆش بوو.

نزیکەی دوو ڕۆژ هەروا لە بارەگای مەڵبەند ماینەوە، لەو ماوەیەدا بڕیارماندا کە مەلا ئاوارە ببێتە بەرپرسی تەشکیلاتی ناوچەی سەردەشت ئیتر لەوە دوا مەلا ئاوارە تاوی دایە ڕێکخستن و تەشکیلاتێکی زۆر ئازایانە و بوێرانە، نەهێنی کاریەکانی تەشکیلاتی ئەو ئازیزە سەرسوڕ هێنەر بوو.

مەلا ئاوارە یازدە مانگ لە گەڵ ئێمە مایەوە، کار و باری تەنزیمی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانی لە ناوچەکانی سەردەشت دا بە ئەستۆوە بوو.

لەو دەمانە دا مەلا ئاوارە وەک کەسایەتیەکی سیاسی بە نێو بانگ نەناسرا بوو، بەڵام جۆری هەڵسوکەوت و وتووێژی لە گەڵ خەڵکیدا وەها سەرنج ڕاکێش بوو کە لە دڵان دا جێی خۆی دەکردەوە و خۆشەویستی لای هەموو دۆستان و یارانی بوو.

مەلا ئاوارە کوڕێکی هێور و هێدی و لەسەر خۆ بوو، کوڕێکی ئەدیب و نوکتەزان و شیرن زبان بوو.

روحی شادو ڕێگەی پڕ هەموار

ئامادە کردنی: ڕەحمان خالیدنژاد

****

وەسفی سەردەشت

بەشێک لە شێعری مامۆستا غەفوور دەباغی (حافز مەهابادی) لە سەر وەسفی سەردەشت، هەر لەم شێعرە دا باسێکی لە تێکۆشەری کورد و شۆرشگێری گەلەکەمان مامۆستا شەهید مەلا ئاوارە کردووە کە منیش پێم باش بوو کە ئەم چەند دێرە لە شێعرەکە جیا بکەمەوە و لە یادی شەهید مەلا ئاوارە دا بیخەمە بەر دەستی خوێنەرانی بەرێز.

مەلا غەفوور دەباغی

ژن و پیاوی روناکبیرن بە هەستن تا بڵێی ژیرن ... گەلێ پاکتر لە شیرن تاقمی لاوانی سەردەشتێ
هەموو چالاک و جوامێرن، بە ڕاوی دوژمنان فێرن ... نەترسن تۆرمەی شێرن، کوڕ و کیژانێ سەردەشتێ
گەلێ خوێن گەرم و دڵ پاکن، غەنیمی زۆڵ و ناپاکن ... لە شەر بێ ترس و باکن، تیپی خوێندکارانی سەردەشتێ
بە حیلم و حەوسەلە و سەبرن، لە کاتی هێرشا بەبرن ... بە تاقەت وەک هوژەبرن، کۆمەڵی گەنجانی سەردەشتێ

سڵاو بۆ فێرگەکان و خوێندەوارانی درشت و ورد	سڵاو بۆ جەمعی مامۆستا و قوتابیایەکانی سەردەشتێ
سڵاو بۆ هێزی پێشمەرگە، کە بۆ دوژمن نیدای مەرگە	سڵاو بۆ گیان لە سەر دەست و فیداکارانی سەردەشتێ
سڵاو بۆ گەنج و لاوی کۆڵنەدەر پارێزەری خاکن	سڵاو بۆ شۆڕشی کورد و خەباتگێرانی سەردەشتێ
سڵاو بۆ گیانی ئاوارە، شەهیدی بەرزی ئەو شارە	لە ڕێی ڕزگاری گەل بۆتە، یەکەم قوربانی سەردەشتێ
لە لایەن عیدەیەک بێ ئابرووی ئەو سەردەمە گیرا	درا دەست دوژمنانی گەل، لە دیواڵانی سەردەشتێ
دەست و پێی کەوتە زنجیر و خرا ژێر زەجرەبەو ئازار	گەلێ عازاب و ڕەنجی دی، لە ناو زیندانی سەردەشتێ
لە ئەنجاما شەهیدیان کرد و ئێستا گۆڕی پیرۆزی	زیارەتگای گەلی کوردە، لە گۆڕستانی سەردەشتێ
سڵاو بۆ هەر کەسێ گیانی بەخت کرد بۆ گەل و هۆزی	لە پێدەشت و چیا و کەژ، یا لە دارستانی سەردەشتێ

ئەم شێعرە یەکجار دوور و درێژە و منیش تەنیا مەبەستم ئەوە بوو کە ئەو بەشەی پەیوەندی بە خۆراگری مەلا ئاوارە و پێشمەرگەوە هەبوو بخەمە بەر دەستی خوێنەران
۲۸ی خاکەلێوەی ۱۳۶۴ی هەتاویی (ماڵپەری گیارەنگ – حەمە رەسووڵ کەرێمی

==

هەڵبەستێک بۆ شەهید مەلا ئاوارە

نووسینی: خالید حیسامی (هێدی)

شاعیری هێژا کاک خالید حیسامی (هێدی) کاتی خۆی لە سەر گیرانی مەلا ئاوارە هەستی خۆی لە هەڵبەستێک دا دەربری بوو، دوای بڵاو بوونەوەی ئەم هەڵبەستە، خەڵکی ناوچە بە دەنگ هەڵبەستەکەیان بۆ یەکتر دەخوێندەوە و بەم شێوەیە نەفرەتی خۆیان لە داموودەزگای پەهلەوی دەر دەبری.

هەڵکشا ئیتر ئەوە زەردەی خۆر	زەردەیان گرت پەمەیی و ئاڵ و مۆر
با لە پێ تووند کەمەوە بەن کاڵان	لێرەوە سەربرە بۆ "دیواڵان"۱
ڕێ دەگەڵ وەش گەلێ کەم مەودایە	هێندە باریکە دەڵێی هەودایە
من بە چالاکی کە وەک تاوێرم۲	کە دەڕۆم لێرە شەقاو دەژمێرم
لە هەر ئەشکەوت و خڕێ ڕادەبرم	ڕادەوستم برێ هەست ڕا دەگرم
دیمەنی جوانە بەڵام وا دیارە	ڕێی مەترسی هەیە بۆ "ئاوارە"
تا بڵێی گوندێ بە داو و کەڵەکە	بەدەهۆن زۆر و بە فێڵ و تەڵەکە
حەوشەیان تۆڕن و ماڵیان بنەیە	هاندەری لێیە خەریکی دنەیە
زڕە کوردی وەکوو کەو۳ دەخوێنن	دەس و دل پیسن و دەم بە خوێنن
ناسرەون ساتێ نە ڕۆژێ نە شەوێ	بانگ دەکەن خۆیی ئەویش چەشنی کەوێ
دەیبەن و دەیخەنە داوی دوژمن	دێتە جێ مەرجی شەڕەف دۆڕاندن
کوردە بۆ یەک دەبنە نێچیروان	کورد نەبێ کێیتره نێچیری وان
پەت و سێدارە ئیتر هەڵدەخرێن	لاوی تێکۆشەری پێ دا دەکرێن
جاڕ دەدەن جا هەموو گوند و گەڕەکان	بێن و ڕێیەک بخەنە " سەرکەنەکان"۴
بێن ببینن کە شەهید "ئاوارە"	سەری چەند بەرزە لە سەر سێدارە
چۆن (حەمەد ئەحمەد و ڕەحمان وەتمان)	بۆ وەتەن مردن و سەریان نە چەمان
هێشتە هەروا لە گەلی و دارستان	دەگەڕێ دەنگی " بژی کوردستان"
گوند نیە بنکەیە بۆ ئاژاوە	خۆ فرۆشتن لەوێ ئێستەش ماوە
نەتەویی کوردن ئەگەرچی کوردن	لە بەرامبەر گەلی کورد ڕوو زەردن
نابێ دڵ خۆش بێ بەوە بێگانە	کوردی کوشتن ئەوە کوردستانە
تا پتر خوێن برژێ لەم ناوە	شۆڕشی گەورەتری بە دواوە

----

۱ . دیواڵان: ناوی گوندێکەلە ناوچەی سەردەشت کە مەلا ئاوارە لەوێ دەس گیر کرا بە هۆی هێزەکانی میری

۲ . تاوێر: ئەو بەردەیە کە لە سەر شاخەوە بەری ئەدەنەوە داوێنی کێو و جاڵەی ئەکەن سەرەو ژێر

۳ . خەڵکی گوندی دیواڵان بە درۆ نێوانی خۆیان ناخۆش کردو مەلا ئاوارەیان بانگ کرد کە گۆیا پێکیان بێنێتەوە، لە بنەوەش حکومەتیان ئاگادار کرد کە دەوری گوند بدا و دەس گیری بکا، بەم جۆرە گرتیان و دایانە دەس حکەمەت و دەگەل دوو هەڤاڵیتری لە سێدارە دران لە شوێنێک بە ناوی " سەرکەنەکان" لە ناوچەی سەردەشت

۴ . سەرکەنەکان، ئەم شوێنە لە بەر شاری سەردەشت هەڵکەوتووە و کاتی خۆی ڕژیمی پەهلەوی ئێران، شەهید مەلا ئاوارەیان لە گەڵ دوو پێشمەرگەکەی دیکە لەو شوێنە ئێعدام کردن.

※ (حەمە ئەحمەد و ڕەحمان وەتمان)، ئەو دوو پێشمەرگەیە بوون کە لە گەڵ شەهید مەلا ئاوارە ئێعدام کران هەر دووکیان خەڵکی گوندی دیواڵان بوون و ناوی ئەسڵیان مەلا کەچە " محەممەد ئەحمەدی" و رەحمانی حەمەدی وەتمانی چاوشین بوو.

بۆ مامۆستای شەهید مەلا ئاوارەی نەمر

پارچە پەخشانیک بە بۆنەی ١٠ ی مای ڕۆژی لە سێدارە دانی شەهید مەلا ئاوارە و هاورێ نەمرەکانی .

نوسینی : زاهید شاعیری

※※※※※

زستان بە ڕاستی زستان بوو ،دوای چەندین ڕۆژ کرێوەو بۆران ،خۆریکی جوان لە ئاسمان بو ،بەر بەرۆچکەی کۆڵانی دێ، کۆڕی تاقمێک پیرەپیاو بو ناوئاخنی وتووێژیان هەروەک سەدان جاری پێشوو سکاڵا لەدەست ژیانو بێبەزەی ودڕندەی دوژمنان و هەڵوێست گرتنی میرانەو نەبەزانەی لاوان و ڕاپەڕینوو بەرخۆدانبوو،بەروو بوی بێستانی باسیان ڕێژنەی فرمێسکی جاوانوو لە دڵەوە ئاخ هەڵکێشانبوو .

هاوکات لە گەڵ باسەکانیان . بە دەنگێکی پڕ پەرۆشی دەیانگوت :

- سەدمەخابن بۆ شەهیدان
- هەر باکیشیان نەبوو لەدار
- پەک حەیفت کرد ئاوارەگیان .

ئاوارە .! ئاوارە دمێک بوو بۆم ببوە دەریای پرسیاروو کەوتبوومە ناوی،بۆ دەربازبوون لە دەست شەپۆلی نەزانی ،هانام بردە بەر باپیرم ،گوتم : تۆ باشترین گەمیەوانی لەم گێژاوە نەجاتم دە گەر دەتوانی، پێم بێژە کێیە ئاوارە ؟ دڵی گشت بۆی لە ئازارە .

جوابی دامەوە باپیرم :

گوێگرە ئەی ڕۆڵەی ژیرم، بزانە کێیە ئاوارە ؟ هەرچی کوردە بۆی غەمبارە ،لە کاتێکا کە شای جەلاد ،درێژی کردبوو دەستی بێداد لەسەرتاپای هەمووەڵات ،بە تایبەت لەو کوردستانە زوڵمی دەکرد بێ بەهانە ،وا بای ببون دەرەبەگ بە پشتیوانی ئەو، وەک سەگ خەرمانیان لێ بەش دەکردین ماڵیان بەتاڵان دەبردین . هاوین ، زستان ، پایزو بەهار، ڕایان دەکێشاینە بێگار، مزگەوتێکیان دەکرد بەدوان، ئیی هەژاران بۆ حیبادەت،ئیی ئەوانیش بۆ جندرمان،ئەو زاڵمانە دەیان هەویست، چونکە ئازادیمان دەوییست ، هەتا بتوانن قڕمان کەن زیندانەکانمان لێ پڕکەن،ڕاست ببین بەکۆیلەی ئەوان هەرچیان گوت : بڵێین بەچاوان، زوحاکی زەمانەبون هاودەستەکانی لەگەڵ شا،لەجارەگۆڕینی چاتر،بە سەدان کاوە خرۆشا یەکێک لەوان ئاوارە بوو، خوێندواروو کارامەبوو، لەڕێگەی خەبات پێشەنگ و لە دڵی وەرزێردا پاڵە بوو، وەک شێر دژی زوڵم ڕابو، بە کورەی شێعرو چەکوچی چەک،کۆشکی بەخوێن مژان کرد تەنگ .

بەکەم تێم بگە بۆت ناڵێم زۆر، ئاوارە بۆ کورد بوو بەخۆر، خۆری هیوای هەموو وەڵات لە چەنگەی شەوەزەنگ هەڵات،شێرانە لەشا ڕاپەڕی، جەرگی نەیارانی بڕی بۆ ڕاوی مامزی ئازادی ،بوە ڕێبواری ڕێی بێ مرادی وازی هێنا لە ئاوایی بوو بە هەڵۆی تیژی چیایی بە جێی پوڵوو پارەو سامان چەکی شەرەفی کردە شان، پشت لەشاران ڕو لەکێوی تا ڕێگەی شۆڕش بپێوی تاکوو مافی گەلەکەمان گەلە ژێر چەپۆکەکەمان ،لەشەوانی دژی ئینسان بستێنێ شورەی بەرزی زیندانەرکان بڕوخێنێ،نەورۆزێکی نوێی ئازادی دوای سەدان ساڵ بێمرادی بۆ کوردستان وەدی بێنێ .

بۆگەیشتن بەو مەبەستە، زریان تۆفان ، بە هەزاران بەڵای سامناکو بێ ئامان نەیان توانی بەربەستی کەن هیوای گەیشتن بەو مەنزڵگەی لە دڵ دەرکەن تۆزقاڵەیەک ورەی کز کەن . خەباتی کردبوە شایی لە چۆلو لە ئاوای سەرچۆپی ڕەشبەڵەکی گرت چونە دەست یەک درشتوو ورد،گۆرانیشی ئاوا دەگوت : بۆیە گۆڤەندیی سەری گرت .

کوردم کوردستتانم دەوێ هەدا نادەم ڕۆژو شەوێ صاظ
خۆ م بسرەوم دڵ ناسرەوێ تاکو هەلم دەست دەکەوێ
دننیا گشتی سەرێک کەوێ لێم ببرن خۆراکوو خەوێ
کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
تاکوو قۆناغی سەربەستی ئەسپی خەباتم ناوەستی
تادەرنەچم لە ژێردەستی نامهەوێ سەرمایەی هەستی
مەرگ نەک ژینی ژێردەستی کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
بۆ ئازادیو خودموختاری بۆ سەربەخۆیو ڕزگاری
بەسەر بەرزیو بەختییای بەگیان دەکەم فیداکاری
تادەبرم کلکی زۆرداری کوردم کوردستانم دوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

کلکی زۆردار دەقرتێنم   قەڵای سەختی دەروخێنم
بەردی بناخەی دەردێنم   وەک دێڵە سەگ دەیتۆپێنم
کەنەشتۆپا دەی ڕەتێنم   کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
دەی ڕەتێنم تا کێوی قاف   جیهانی پێدەکەم تەواف
بەبێ گاڵتەو لاف و گەزاف   شەرتە نەکەم وعدە خیلاف
یا بمرم یا بستێنم ماف   کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
دەستێنمەوە مافی خوراو   بۆ نیشتیمانی بەش کراو
هەزاران دایکی زگ سوتاو   هەزاران لاوی سەربڕاو
دەژینمەوە وەک گوڵ بەئاو   کوردم کوردستانم دەوێ
هوای بەرزم قەت نانەوێ
من ناهێڵم نەسڵی بەدکار   وەکوو هەڵۆ دەکەومەکار
بچتە ئاسمان نایکەم قووتار   لەژێر زەوی بۆی دەچمەخوار
لێی ناهێڵم یەک جوقەوار   کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
جوقەواری لێ ناهێڵم   وەڵاتی پێ بەجێ دێلم
خاکی خۆم بۆ خۆم دەکێڵم   سودی بزنو ، مەڕو چێڵم
چی دی نایدەم بەفرۆفێڵم   کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ
تاکەی خەزێنەو نەوتەکەم   بەبووکۆڵەو فیت فیتە دەم
خەڵک شادو من دڵ بەخەم   لەسەر گەنجی و وڵاتەکەم
خاکی خۆشم ئاوارەکەم   کوردم کوردستانم دەوێ
هیوای بەرزم قەت نانەوێ

بەڵێ ڕۆڵە،
کاتێ زانیان شەوەکانی دژی ئینسان بە پێنوسوو لولەی تفەنگ کۆشکەکانیان پێ دەکات تەنگ بە نوسراوەو بەهەڵبەستی،جوان دەردەبڕێ مەبەستی خەباتی کردۆتە شای لەشارو لەئاوای، لەدۆڵوو چیای کوردستانا، لەگەرمێنو لەکوێستانا، لەدەوری سەمفۆنیایی چەک گەنجوو پیر دەگرن ڕەشبەڵەک دڵنیابون هەلپەڕکەی ڕەوای سەردەگرێ درەنگ یازوو ،گشت کوردستانی دادەگرێ، کاتێ زانیان قەڵاکانیان دەروخێنێ، گاڵتەیان لەگەڵدا ناکات مافی گەلیان لێ دەستێنێ، بڕیار درا لە تارانا، لە کانگای زوڵموو تاوانا خۆری بونی لە ئاسۆی ژین بەگێژەڵۆکەی رقوو قین بەیەکجاری وەکوژێنن ئاواتی لەمێژینەی دەیان ملێۆن ڕوتوو برسی لەگێژاوی پیلانێکی نوێی دیکەدا بخنکینن،بە تەویابون ئاوارەکان ببڕنەوە ،شوێنەواری ئەو خەباتە بسڕنەوە، لە پیلانێکی گڵاوا لەگەڵ چەند،تێکۆشەری کە ئاوارەیان کرد بەداوا، لەبەر چاوی چەند هەزارا ئەوانیان کرد بەدارا، پردی ئاواتمان ڕما لەو ڕۆژەی ئاوارە نەما .
ئێستا هەرچەند ساڵانێکی زۆر بەسەر ئەو ڕۆژەدا گوزەراوە ،بەهەزاران بۆگەیشتن بەئاواتی وان شەهیدان، ڕاپەڕیون خوێنیان داوە،گیانیان داوە،لەپێناو ئەو هیوایە بۆ ڕوحوو ژیانی ئاسای هەیچ نرخێکیان دانەناوە.
بەڵام ئەمن بەقەد دڵیی پێشمەرگەیەک پڕ لە هیواو بڕواوە ڕوودەکەمە ڕووحی باپیرموو گشت دنیا دەڵێم ; نا وانیە، نا وانییە،دڵنیابن دڵنیا ، ئاوارە نەمردووە ماوە زۆر لە ڕابردوو قایمتر، لە سەر زەوی هیوای پیرۆز ڕەگوو ڕیشەی داکووتاوە،لە دەفتەری بیرەوەری دڵی گشت کوردێکی ئازادی خواز ناوی بەنەمر نوسراوە .
صا ط= کوردم کوردستانم دەوێ،یەکێک لە هەڵبەستە بەرزەکانی مامۆستای شەهید مەلا ئاوارەی نەمرە .
. ئەم پەخشانە دوای تێپەڕ بونی ٢٠ ساڵ بەسەر فەرمودەکانی باپیرمدا نوسراوە، لە کاتی پشودانی هەرەوەزێکی گەورەی گوندێ ئاغەڵان کە سەروو بنی باسەکانیان بەهەمان شێوە تەرخانکرابوو بۆ داستانی ئازایەتی شەهید ئاوارە، بەلام ئەمجارە زۆربەیان لاو و بەورەیەکی بەرزەوە و   بەوپەڕێ هیوا بە وەدیهاتنی ئاواتە پێرۆزە کەی دەدوان .
زاهید شاعیری
پایزی ١٣٧٩ ی هەتاوی   گوندی ئاغەڵان ناوچەی سەردەشت

ملا احمد شلماشی (ملا آواره)

ملا احمد شلماشی (ملا آواره)ا : (١٣١٢ خورشیدی . ١٣٤٧ شمسی . ٣٥ سال زندگی کرده است)
ملا احمد فرزند ملا محمد امین هموندی شلماشی سال ١٣١٢ شمسی در روستای شلماش حومه سردشت دیده به جهان گشود.

قرآن مجید و کتابهای ناگهان و اسماعیل نامه و کتابهای متداول فارسی را نزد پدرش آموخت.

آنگاه تحصیلات علوم عربی را در روستای خود ادامه داد. سپس برای فراگیری بیشتر به روستای (آوایی) نزد ملا صالح بیژوه رفت. ایشان نیز در راه کسب علم متحمل مشقات فراوانی شد. آن مرحوم علاوه بر پردازش به مسایل دینی در زمینه تاریخی و سیاسی و شعر نیز علاقه و افری در خود کشف کرده بود. بر همین اساس از همان آغاز علیه رژیم طاغوتی شاه و خوانین منطقه به مبارزه برخاست.

وجه تسمیه ملا آواره نیز همین است و آواره به کسی گفته میشود که جای مشخصی برای زندگی ندارد. ایشان همیشه تحت تعقیب چماق بدستان پهلوی بود تا بلاخره بعد از مبارزات بسیار به تاریخ ۹ شهریور ۱۳۴۷ شمسی طی یک اقدام غیر انسانانه دستگیر و در انظار مردم سردشت حلق‌آویز شد.

درجریان شورش مردم کرد عراق علیه حکومت عبدالکریم قاسم به شهر سلیمانیه عراق رفت و در آنجا با توجه به افکار بلند و عمیق، ملا آواره همراه برادران کرد خود علیه ظلم و ستم جنگید.

وی سال ۱۳۴۳ شمسی به کردستان ایران بازگشت و با چند نفر کادر حزب دموکرات ایران شروع به فعالیت سیاسی در مناطق آلان، باسک کۆڵەسە و سوێسنی علیه رژیم طاغوتی پهلوی کرد. او علاوه بر مبارزه مسلحانه در زمینه شعر و ادب نیز تا آن زمان توانسته بود با مطالعه زبان فارسی و کردی و عربی تجربیات زیادی بدست آورد، در کارهای کشاورزی به کشاورزان کمک می‌کرد. سال ۱۳۴۵ شمسی ملا آواره باز آواره خاک عراق گردید. در آنجا با انقلابیونی چون سلیمان معینی (فایق)[2] ، اسماعیل شریف‌زاده[3] و عبدالله معینی[4] اقدام به چاپ روزنامه "ارگان روز" کرد که برای بدست آوردن آزادی وعلیه رژیم شاه در آن مطلب چاپ می‌شد. ۲۲ شهریور ۱۳۴۵ با افراد نامبرده در منطقه آلان کمیته مرکزی را تشکیل دادند.

در سال ۱۳۴۶ شمسی دوستان وی هر کدام به یکی از مناطق کردستان رفتند و آواره به تنهایی شروع به فعالیت سیاسی کرد. بعد از مدتی تعداد ۲۰ نفر عادی به وی پیوستند. و مسولیت وی را سنگین‌تر کردند. تابستان سال ۱۳۴۷ شمسی چند تن از خودفروشان روستای "دیواڵان" از منطقه سوێسنی سردشت جهت حل اختلاف از ملا آواره دعوت می‌کنند تا به روستای آنان برود. ملا آواره به همراه دو نفر از یارانش (رەحمان حەمەدی وەتمان چاوشین و مەلا کەچە "محمد احمدی") به روستای دیواڵان میرود که مزدوران محلی رژیم طاغوت در غذای وی مواد بیهوش کننده ریخته و آنان را دستگیر می‌کنند.

خبر به بقیه افراد ملا آواره میرسد. آنان (که حدود ۲۵ نفر بودند) روستا را محاصره می‌کنند که بعد از درگیری چند ساعته ناچار به عقب نشینی می‌شوند. سروان بنی عامری از مزدوران شاه و فرمانده پادگان سردشت، ملا آواره و دوستانش را ابتدا به سردشت و سپس به پادگان "جلدیان" می‌فرستد. سرانجام روز ۹ مرداد سال ۱۳۴۷ شمسی در شهر سردشت به همراه دو نفر به اسامی "مام رحمان" و "ملا کەچە" به شهادت می‌رسد. [5] وی در آخرین لحظات عمر خود با صدای رسائی گفت:

" ای خون ریزان، شما می‌توانید من و دوستانم را بکشید. ولی بدانید بعد از کشتن ما هزارها آواره، مام رحمان و ملا کەچە بوجود می‌آید. چون حرکت ملت با کشتن ما و صدها تن دیگر پایان نمی‌یابد و تا نابودی رژیم شاه و آزاد شدن ملت ایران همچنان ادامه دارد."

سرانجام این سه شهید در دامنه کوه " گردەسور" شهر سردشت دفن شدند. و بعد از ۳۵ سال هنوز هم مردم برای راز و نیاز به مزار ایشان می‌روند. از وی شعرهایی به یادگار مانده است که عده‌ای زیاد از هم دوره‌های ایشان انها را حفظ هستند.

۱. "هاواری تووتنەوانێکی ناوچەی سەردەشت" . فریاد توتون کاری از منطقه سردشت . در ۱۰۲ بیت . تاریخ سرودن آن ۱۲ . ۰۶ . ۱۳۴۶ می‌باشد.
۲. " بخوێنەوە ئالان بناسە" . بخوان و آلان را بشناس . در پنجاه بیت سروده شده است.
۳. "مووچەکانی بێژوێ" . مزارع بیژوه . در ۴۱ بیت سروده شده است و تاریخ سرودن آن شهریور ۱۳۴۶ شمسی است.
۴. " لایە لایەی دایکێکی دڵسۆز بۆ کۆرپە ساواکەی" . لایه لایه‌ی مادری دلسوز برای طفل کوچکش . در ۲۵ بیت سروده است.
۵. " کوردم و کوردستانم دەوێ" کردم و کردستانم را می‌خواهم . شعری در ۵۲ بیت.
۶. "ڕەش بگیری" گرفتن مردم عادی برای سربازی . در ۶۹ بیت سروده شده است.

---

۱. ملا احمد شلماشی مشهور به ملا آواره یکی از مبارزان کرد بود که تا آخرین لحظه زندگی خود از مردم ستمدیده کرد پشتیبانی کرد. وی از اعضای فعال کمیته مرکزی حزب دموکرات بود که مبارزات زیادی را با رژیم پهلوی در تاریخ به ثبت رسانید. در ۲۲ شهریور ۱۳۴۵ شمسی در منطقه (آلان) به همراه شش نفر دیگر کمیته مرکزی را تشکیل دادند. وی معتقد به آشاعه افکار سوسیالیستی بود. (کتاب چپ در ایران به روایت اسناد سواک . حزب دموکرات کردستان . جلد اول)

۱. ملا احمد شلماشی مشهور به ملا آواره یکی از مبارزان کرد بود که تا آخرین لحظه زندگی خود از مردم ستمدیده کرد پشتیبانی کرد. وی از اعضای فعال کمیته مرکزی حزب دموکرات بود که مبارزات زیادی را با رژیم پهلوی در تاریخ به ثبت رسانید. در ۲۲ شهریور ۱۳۴۵ شمسی در منطقه (آلان) به همراه شش نفر دیگر کمیته مرکزی را تشکیل دادند. وی معتقد به آشاعه افکار سوسیالیستی بود. (کتاب چپ در ایران به روایت اسناد سواک . حزب دموکرات کردستان . جلد اول)

۲. سلیمان معینی مشهور به فایق بعد از شکست دکتر مصدق در ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ شمسی به عراق متواری شد. ایشان در گورستان بداغ سلطان مهاباد به خاک سپرده شدند. تاریخ شهادت ایشان سال ۱۳۴۰ شمسی می‌باشد.

۳. مهندس اسماعیل شریف‌زاده سال ۱۳۴۳ شمسی از تهران به عراق رفت. وی دانشجوی دانشکده پلی تکنیک دانشگاه تهران بود. وی از افراد فعال در مبارزه با رژیم شاهنشاهی بود.

سرانجام شخصی بنام " کدخدا شریف" که در جمع آنان نفوذ کرده بود محل حضورشان را گزارش داد نیروهای دولتی غار روستای "دارێنە"ی شهر بانه را محاصره کردند، در درگیری بین نیروهای دولتی و پیشمرگهای کورد اسماعیل شریف‌زاده بهمراه ۴ تن از یارانش شهید شدند. و در گورستان تایله سنندج دفن شد. (تاریخ شهادت ایشان سال ۱۳۴۷ شمسی می‌باشد.)

۴. وی از اعضای کمیته مرکزی حزب دموکرات کردستان بود. در مورخه ۲۶ .۰۳ . ۱۳۴۶ بعنوان بازرس کمیته مرکزی انتخاب شد ـ چپ در ایران به روایت اسناد سواک . جلد اول . مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت

۵. محل اعدام ملا آواره، مام رحمان، ملا کەچە پائین‌تر از بیمارستان شهر، محله " خڕێ کانی ساردێ" میباشد

برگرفته از صفحه‌های ۲۷۰ ، ۲۶۹ ، ۲۶۸ ، ۲۶۷

منبع: کتاب سردشت در آئینه اسناد تاریخی

گردآوری و تالیف: فریدون حکیم‌زاده

تایپ مطلب: شلیر حسن‌پور

* *

هەدا نادم رۆژ و شەوێ
خۆم بسرەوم دڵ ناسرەوێ
تاکوو هەلم دەست دەکەوێ
دونیا گشتی سەریەک کەوێ
لێم ببری خۆراک و خەوێ
کوردم و کوردستانم دەوێ
ئاوارە
سڵاو لە یادی٣ ٤ هەمین ساڵی ڕاپەرینە شکۆدارەکەی ساڵەکانی ٤٧ - ٤٦
ڕەحمان نەقشی

سڵاو لە شەهیدانی ساڵەکانی ٤٦ - ٤٧
حیزبی دێموکراتی کوردستان
Kurdistan Democratic Party
شەهید سمایل شەریف زادە
١٩٤٢ - ١٩٦٨
R.N

سڵاو لە شەهیدانی ساڵەکانی ۴۷ - ۴۶
حیزبی دێموکراتی کوردستان
Kurdistan Democratic Party
شەهید سولەیمان موعینی
۱۹۳۳ - ۱۹۶۸
R.N

سڵاو لە شەهیدانی ساڵەکانی ۴۶ - ۴۷
حیزبی دێموکراتی کوردستان
Kurdistan Democratic Party
شەهید باپیر شکاک (نحۆ)
۱۹۴۲ - ۱۹۶۸
R.N

نامیلکە بە بۆنەی ٤٣ هەمین ساڵرۆژی لە سێدارە دانی

شەهید مەلا ئاوارە

ئەستێرەیەکی گەشاوەی شۆڕش و بەرنگاری ساڵەکانی ٤٧ – ٤٦ لە رۆژهەڵاتی کوردستان

ئامادە کردنی : رەحمان نەقشی

خەرمانانی ٢٧١١ی کوردی - سپتامبری ٢٠١١ زایینی